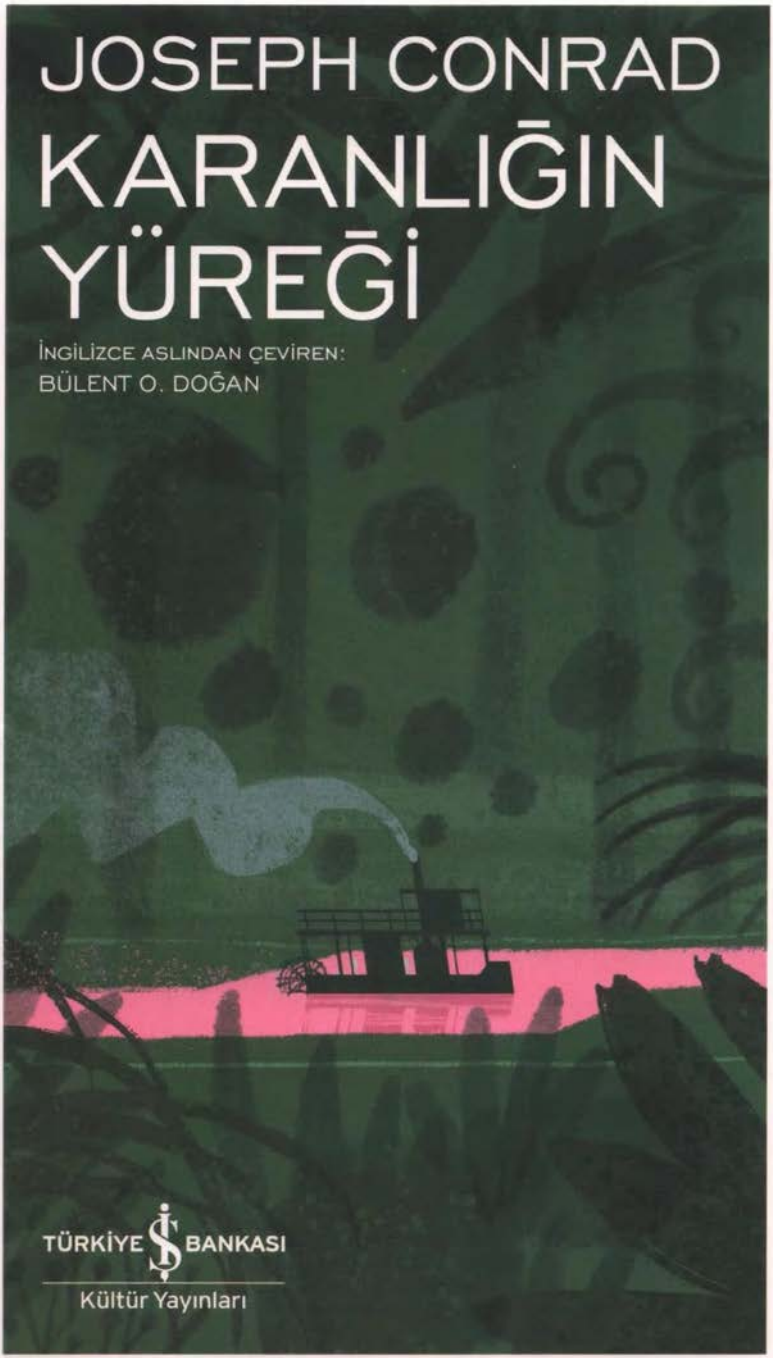
MODERN KLASİKLER DİZİSİ - 150

JOSEPH CONRAD

KARANLIĞIN YÜREĞİ

İNGİLİZCE ASLINDAN ÇEVİREN:
BÜLENT O. DOĞAN

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

JOSEPH CONRAD
KARANLIĞIN YÜREĞİ

ÖZGÜN ADI
HEART OF DARKNESS

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2019
SERTİFİKA NO: 40077

EDİTÖR
GAMZE VARIM

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
MEHMET CELEP

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM MART 2020, İSTANBUL

ISBN 978-625-7070-32-4

BASKI: UMUT KAĞITÇILIK SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ.
Keresteciler Sitesi Fatih Caddesi Yüksek Sokak No: 11/1 Merter Güngören/İstanbul
Tel. (0212) 637 04 11 Sertifika No: 45162

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91 Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

ÇEVİREN: BÜLENT O. DOĞAN

1975 İskenderun doğumludur. İÜ İngiliz Dili ve Edebiyatı mezunu olan Bülent O. Doğan 1996 yılından bu yana çevirmenlik ve editörlükle uğraşmaktadır. Edebiyatın yanı sıra edebiyat teorisi, felsefe, siyaset, iktisat gibi alanlarda da çok sayıda çevirisi yayımlanmıştır. 2000 sonrasında Metis Yayınları, Sel Yayıncılık, Bilgi Üni. Yay. gibi yayınevlerinde editörlük faaliyeti yürütmüştür. 2003'ten itibaren kitap çevirmenlerinin örgütlenmesine yönelik çalışmalara katılmış, 2006'da kurucu üyeleri arasında yer aldığı Çevirmenler Meslek Birliği'nin (Çevbir) çeşitli idari kademelerinde görev yapmış, meslek içi eğitim kapsamında çeviri atölyeleri düzenlemiştir.

Modern
Klasikler
Dizisi - 150

Joseph Conrad

Karanlığın Yüreği

İngilizce aslından
çeviren: Bülent O. Doğan

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Çevirmenin Önsözü

Giriş

İngilizce yazılmış en iyi beş kısa romandan biri sayılan *Karanlığın Yüreği*, gerek konusu gerek üslubu nedeniyle İngiliz Edebiyatı'nda en çok tartışılan, en fazla yorumlanan romanlardandır. Virginia Woolf'tan Edward Said'e pek çok yazar ve eleştirmen bu eser üzerinde kalem oynatmış, savlar ortaya atmıştır.

Joseph Conrad'ın bu romanı 1899'da ilk yayımlandığında, insan ruhunun kendi güvenli alanından çıkıp tamamen yabancı ve yabani bir ortamla karşılaştığında düştüğü karanlığın ve hissettiği psikolojik hüsranın yenilikçi bir anlatısı olarak karşılandı. Avrupa'da belirli ahlak ve görgü kuralları çerçevesinde yaşayan bireylerin, bu çerçeve ortadan kalktığı zaman canavarlaşması, her türlü kötülüğü kendine hak görmeye başlaması, yabancı ve güçsüz gördüğü insanların yaşamlarını hiçe saymasıydı söz konusu olan.

Daha sonra Belçika'nın Kongo'daki zalimane sömürgeciliğinin yol açtığı yıkım ve ölümler ayyuka çıkınca, *Karanlığın Yüreği*'nin emperyalizme ve Batı'nın kendini üstün görme hastalığına yöneltilmiş sert bir eleştiri olduğu keşfedildi. Böylece *Karanlığın Yüreği*, Belçika Kralı Leopold'e karşı uluslararası siyasi kampanyaların bir parçası haline geldi. Diğer yandan da yazarın dehası gün geçtikçe daha iyi anlaşılıyor, izlenimci öğeleri, dilin kullanımındaki incelikleri yeni araştırmalara konu oluyordu.

1975'te Chinua Achebe'nin Conrad'a ırkçılık eleştirisi yöneltmesi üzerine kitap üzerine tartışmalar yeniden canlandı ve post-kolonyal çalışmaların da katkısıyla *Karanlığın Yüreği* tarihsel konumuyla daha uyumlu bir hatta oturdu. Günümüzde eser artık bir yandan sömürgeci anlatının ironik bir temsili, diğer yandan da Avrupa emperyalizminin etik eleştirisi olarak okunuyor ve tartışılıyor.

Karanlığın Yüreği'ni okumaya başlamadan önce, konusu ve üslubu üzerinde biraz daha durmak gerektiğini düşünüyorum. Konusunun daha iyi anlaşılması için bu önsözde öncelikle eserin tarihteki yerinin üzerinde duracak, yazıldığı dönemdeki düşünce iklimini irdeleyeceğiz. Üslup konusunda biraz daha derinleşmek için de kitabın yazılmasından sonraki süreçte gerek yazarın, gerekse eleştirmenlerin değerlendirmelerine bakarak bir kapsam oluşturmaya çalışacağız.

Tarihsel Arka Plan

Karanlığın Yüreği 1898'de, kendini Afrika toplumlarından üstün tutan, emperyalist politikaları "medenileştirme" misyonunun parçası olarak gören Avrupalılar için yazılmıştı. Conrad'ın bu eseri kaleme alırkenki derdini anlamak için, bağlamını iyi anlamak gerekir.

Conrad'ın Kongo'ya gidişinden beş yıl önce, 1885'te Batılı devletler Özgür Kongo Devleti'ni Belçika Kralı II. Leopold'e şahsi mülk olarak devrettiler. Daha önce Portekizlilerin uzun yıllar köle ticareti için kullandığı bu toprakları eline geçiren Leopold de karşılığında serbest ticaretin altyapısını oluşturacak, köle ticaretini kaldıracak, yamyamlık gibi âdetlere son verecekti. Bu anlaşma neticesinde önce Leopold'ün özel mülkü, 1908'den itibaren de Belçika'nın sömürgesi haline gelen Kongo, Afrika'nın ikinci en büyük ülkesidir ve yüzölçümü bakımından Belçika'dan 77 kat daha büyüktür. İçinden geçip Atlas Okyanusu'na dökülen Kongo Nehri, Nil Nehri'nden sonra Afrika'nın en büyük nehridir.

Kongo hiçbir zaman örneğin Amerika gibi yerleşim kolonisi haline gelmedi, 1900'e gelindiğinde ülkedeki beyazların sayısı üç bini geçmiyordu. Üstelik gelenlerin neredeyse tamamı erkekti, eşlerini ve çocuklarını getirmiyorlardı. Bunun başlıca sebeplerinden biri iklime uyum sağlayamamış olmalarıydı. Kongo'daki vahşi sömürünün laneti adeta onlara musallat oluyordu; çoğu hastalanıp ölüyor ya da Belçika'ya geri dönmek mecburiyetinde kalıyordu. Kadın ve çocuklar Kongo iklimine özellikle dayanıksızdı. Conrad'ın kendisi de Kongo Nehri üzerinde geçirdiği altı ayın ardından ağır bir hastalık yüzünden Afrika'dan ayrılıp geri dönmüştü.

Leopold'ün ilk hamlesi fildişi ticaretini hızlandırmak, taşımacılığı verimlileştirmek için de demiryolu yapımına başlamaktı. Fildişinden piyano ve org tuşu, bilardo topu, domino taşı, biblo, baston sapı gibi hiç de temel ihtiyaç kalemi sayılamayacak şeyler üretiliyordu. Kongoluların beyaz adamla ilişkisi genç erkekler olmaları halinde işe koşulmak veya askere alınmak, genç kadınlar olmaları halinde ise beyaz adamın cinsel iştahını doyurmaktan ibaretti. Batılı kültürle bu şekilde tanıştılar: Görünüşte gönüllü ya da ücretli olarak, gerçekte ise zor yoluyla. Erkekler ya sudan sebeplerle suçlanıp zincire vurularak çalıştırılıyorlardı, ya da sözde yardımcılar olarak ağır işlerde kullanılıyorlardı ve ücretleri bakır telle ödeniyordu. Keyfilik ve ihmal yüzünden öyle ölümcül koşullar yaratıldı ki, pek çok köy boşaldı. Özellikle ticaret yolları üzerinde Avrupalılar her yakaladıklarını ölümüne çalıştırdığından, buralar tamamen insansızlaştı.

Avrupalıların oradaki misyonu Afrikalıları medenileştirmek, büyücülükten ve ilkel geleneklerden kurtarmaktı sözüm ona. Halbuki Belçikalı fildişi ticareti şirketlerinin temsilcileri basit sihirbazlık hileleriyle kendilerini tanrı gibi gösterip kabileler karşısında avantaj elde ediyorlardı.

Kimileri mercek yardımıyla purosunu yakarak sihirli gücünü gösteriyor, kimileri kabile şefinin gizlice kurusıkı mermi konmuş silahla kendisine ateş etmesini isteyip sonra mermi çekirdeğini ayakkabısının içinden çıkarıyor, kimileri de kendisini karşılayan kabile reisiyle tokalaşırken pile bağlı bir düzenek yardımıyla ona elektrik veriyordu. Yerlilerin onlara tapmasını, onların ölümsüz olduğunu düşünmesini sağlıyorlardı. Yerliler herhangi bir şekilde Beyaz Adam'a dokunurlarsa kendilerini yıldırım çarpacağına ya da başlarına felaketler geleceğine inandırılmışlardı.

Conrad'ın gelişinden önceki beş yıl aslında Leopold'ün egemenliğinin nispeten kansız dönemiydi denebilir, fakat 1890 ile *Karanlığın Yüreği*'nin yayımlandığı 1899 arasında, Kongo halkları açısından durum çok daha kötü bir hal aldı. Öncelikle Leopold beceriksizliği yüzünden iflas etmek üzereyken bir çıkış yolu olarak önce ülkenin neredeyse tamamını kamulaştırdı, sonra da yakınlarının şirketlerine imtiyazlar verdi. Yani bir yerli, geçimini sağlamak için fil avlayıp dişlerini sattığında, Kral Leopold'ün malını çalmış oluyordu. 1888'de dünyada bir taşımacılık devrimi gerçekleşti ve şişirilebilir kauçuk tekerlek icat edildi. Leopold bu fırsatı değerlendirdi, fildişi ticaretine kauçuk ticaretini de ekledi. Böylece iktidarının en kanlı dönemini de başlatmış oldu. Köylere vergi olarak kauçuk toplama kotası kondu. Kotayı dolduramayan köylerde zulüm ve katliam iyiden iyiye artıyordu. Kauçuk yetişen yerlerde de köylüler çaresizce köyleri ve yerleşimleri terk ettiler, ormanda yaşamaya çalıştılar, çok sayıda insan da bu şekilde hayatını kaybetti. Kauçuğu köylerden alan Afrikalı askerler topladıkları kauçuk kadar ödeme alıyor, hiç toplayamazsa ödeme alamıyordu. Bu askerlerin hepsi tepeden tırnağa silahlıydı, ama beyaz komutanları her merminin hesabını soruyordu. Dolayısıyla, kauçuk vergisi ödemeyenler hemen oracıkta ölümle cezalandırıldığında, elleri kesilip kanıt olarak beyaz komutanlara

götürülüyordu. Hatta bu uygulama bir süre sonra öyle yaygınlaştı ki sahtecilik başladı, Afrikalı askerler öldürmedikleri köylülerin ellerini de ödül parası uğruna kesiyorlardı.

1903'ten itibaren Avrupa ve ABD'den bölgeye gelenler yaşananlara şahit oldu ve dünya çapında itirazlar yükselmeye başladı. Tam bu sıralarda Kodak marka ucuz ve kolay taşınabilen fotoğraf makineleri de çıkmış ve amatör fotoğrafçılık yaygınlaşmıştı. İki yıl içinde elleri kesik yerlilerin fotoğrafları bütün dünyaya yayılınca tepkiler çığ gibi büyüdü. Hatta Mark Twain'in de Kongo'daki korkunç zulme karşı kampanyalara katkı yapmak için, Leopold'ün ağzından yayımladığı monologda Kral fotoğraflara bakarak şöyle der: "Şu Kodak da ne büyük bir felaket oldu. Şu ana kadar karşımıza çıkan en güçlü düşman... Rüşvet veremeyeceğim tek tanık."

Neticede Kongo 1908'de Leopold'ün özel mülkü olmaktan çıkıp Belçika'nın sömürgesi oldu. 1959'da da toplumsal muhalefetin güçlenmesi karşısında Belçikalı kuvvetler aniden çekip giderek arkalarında kaos içinde bir ülke bıraktılar. Kongo tüm yerüstü ve yeraltı zenginliklerine rağmen bugün hâlâ en yoksul ülkeler arasında yer alıyor.

Karanlığın Yüreği *Nasıl Doğdu?*

Conrad anılarından bahsettiği *A Personal Record* (Kişisel Bir Kayıt) adlı eserinde şöyle yazar: "Dokuz on yaş civarındayken... o dönemki Afrika haritasına bakar, o sırada kıtanın çözülmemiş gizemlerini temsil eden boş bırakılmış yere parmağımı koyarak kendi kendime, 'Büyüyünce işte oraya gideceğim' derdim." Otuz iki yaşında bu dileğini gerçekleştirmiştir: Kongo Nehri'nde fildişi taşıyan bir buharlı teknede iş bulur. Boma Limanı'na kadar denizyoluyla gider, nehirden içeri yirmi beş mil ilerler, sonra 250 millik bir yürüyüşle Kinşasa'ya geçer. Bu arada yaşadıklarını "Kongo Günlüğü"ne kaydeder. Aslına bakılırsa *Karanlığın*

Yüreği'nde söylemediği pek çok şeyi, sert eleştirileri ve gözlemleri bu günlükte bulmak mümkündür. Kinşasa'dan da buharlı teknede yardımcı kaptan olarak yine Kongo Nehri yoluyla Stanley Şelaleleri'ne kadar çıkar. Bu yolculuktaki deneyimlerini de "Nehir Yukarı Gidiş Defteri"ne kaydetmiştir.

Conrad tam dokuz yıl sonra, 1899'da *Karanlığın Yüreği*'ni yayımlar. Eserinde Afrika'nın ya da Kongo'nun adını asla anmaz, hatta Belçika'dan bile adıyla bahsetmez, fakat dönemin Avrupalı okurları açısından her şey çok açıktır. Her ne kadar diğer pek çok eserinde olduğu gibi hikâye içinde hikâye yöntemine başvurmuşsa da, yani eser Marlow'un anonim bir anlatıcıya aktardığı bir hikâye olarak tasarlanmışsa da, Conrad'ın yazım sırasında kendi deneyimlerinden faydalandığı bilinmektedir. Zaten Conrad eserin basımlarından birine yazdığı önsözde şöyle der: "*Karanlığın Yüreği* yaşanmış deneyimin kaydıdır, ama konuyu okurun zihnine ve yüreğine yaklaştırmak gibi bana kalırsa son derece meşru bir amaçla gerçek olayların biraz (hatta çok çok az) ötesine itilmiştir."

Conrad araştırmacısı ve *Conrad the Novelist* (Romancı Conrad) adlı eserin yazarı Albert J. Guerard'a göre *Karanlığın Yüreği*'nin yazılması, yazarın kendini Kongo'ya karşı borçlu hissetmesinden kaynaklanıyordu. Kongo onun için müthiş bir hayal kırıklığıydı. Orada geçirdiği altı ayda gördükleri ve yaşadıkları yüzünden, suç ortaklığı hissinin altında ezilmişti. Bunun eserde ifade bulduğu ilk yerlerden biri, Marlow'un Kongo'ya giderken bir Fransız savaş gemisinin kıtaya top atışı yaptığına tanık olmasıdır. Karşıda, karada hiçbir şey yoktur, tek bir kulübe bile görünmemektedir, sadece orman vardır. Ormanda birtakım asiler olduğundan bahsedilmektedir ama buna dair hiçbir iz yoktur. Batılı kafanın anlamsız ve gereksiz yıkıcılığı roman boyunca çeşitli şekillerde kendini gösteren bir temadır.

Conrad ile aynı anda, Afrika kökenli bir Amerikalı seyyah olan George Washington Williams da Kongo Nehri'nde yolculuk ediyordu. Afrika'da köleciliğin kaldırılmasında ve medeniyetin yayılmasında Belçika'nın başarısını görmek umuduyla Kongo'ya gelmiş, ama büyük bir hayal kırıklığına uğramıştı. Leopold'e yazdığı açık mektupta gözlemlerini ve suçlamalarını iletti: Köleciliğin ve yamyamlığın engellenmesinde, bürokrasi batağına düşmüş Belçikalı görevliler son derece yetersizdi; birçok karakolda sadece Afrikalı Zanzibar askerleri vardı ve bunlar merkezden hiçbir ikmal almadıklarından çevreyi talan ediyorlardı; hukuk sistemi ayrıncı ve kayırmacıydı, beyazlar kendilerine hizmet eden hırsız ve katilleri koruyordu; ufacık suçlar yüzünden zincire vurulup çalıştırılan yerliler fiilen köleleştiriliyordu; kadınlar çeşitli kisveler altında köle olarak alınıp satılıyordu; Kralın kayırdığı şirketler tam bir tekel kurmuştu ve yerlilerin kanolarına ya da ticari kervanlarına gelişigüzel saldırılıyordu; askere alınan yamyam kabile mensupları sudan sebeplerle başka kabilelere saldırıp erkeklerin kafasını kesiyor, kadınları esir ediyor ve çocukları yiyordu. Conrad'ın da benzer haksızlık ve zalimliklere şahit olduğunu düşünebiliriz.

Conrad, Williams'la karşılaşmamıştı, ama 1904'te çok daha fazla ses getiren bir rapor yazan İngiliz diplomat Roger Casement'ı tanıyor ve takdir ediyordu. Kongo'da yirmi yıllık deneyimi olan Casement kauçuk ticaretinin yarattığı korkunç koşulları belgelemiş, yerlilerle röportajlar yapmıştı. Hatta Ford Madox Ford'a bakılacak olursa, Casement "orada karşılaştığı dehşet verici manzaralar yüzünden aklını oynatmıştı ... ebeveynleri kauçuk ya da fildişi kotasını dolduramadığı için çocuklardan kesilip kurutulan elleri ve ayakları kaçırıp" İngiltere'ye getirmişti.

Elbette romanın oturduğu bu somut bağlamın ötesinde, Avrupa'da nasıl bir düşünce ikliminin içinde yazıldığını da değerlendirmek gerekiyor. Bunun için de başlıca iki düşünüre, Hegel ve Darwin'e başvurmamız isabetli olur.

Hegel'in "Tarih Felsefesi"nde aktardığına göre Afrikalıların dünyası halen büyülenmiş bir dünyaydı. Afrikalılar Tanrı yerine, yani kendilerinden ulu bir varlık yerine büyüye inandıkları için ahlak kapasitesine sahip değillerdi. Afrikalılar tarihsiz ve gelişmeye kapalı bir toplumdu. Ayrıca Hegel, Afrikalıların kendilerinden ulu bir varlık, bir Tanrı tanımadıkları için kendilerine saygılarının da olmadığını iddia ediyordu. Aslına bakılırsa Hegel büyük oranda dönemin Avrupalılarının zihnindeki klişeleri sıralıyordu. Kendisiyle çelişmekten de kaçınmıyordu. Örneğin yamyamlık meselesini ele alırken önce insan etine herhangi bir et muamelesi yapıldığını ortaya atıyor, birkaç satır sonra ise Afrikalıların esirlerin ve düşmanların etini yediğini ya da kutsal törenlerde insanların yendiğini anlatıyordu. Buradan anlaşılıyor ki yamyamlar insan etine herhangi bir et muamelesi yapmıyor, manevi bir anlam yüklüyorlardı. *Karanlığın Yüreği*'nde yerlilerin Kurtz'a tapma ayinlerinde de insan eti yendiğine dair imalar vardır.

Hegel, Avrupalıların Afrikalıları köle olarak alıp satmaları kötü "olabilir" diyordu ama hemen ardından, zaten onlar kendi çocuklarını köle olarak satıyorlar diye ekliyordu. Hatta ona göre Afrikalılar o kadar ilkeldi ki, köleci düzen bile onlar için ilerleme sayılırdı. Hem zaten kölelik Afrikalıların gözünde sorun değildi. Köleliği kaldırmaya çalışan İngiltere'yi baş düşman olarak görüyorlardı.

Hegel bir noktada ipin ucunu iyice kaçırıyor ve Afrikalıların hayata hiç değer vermediklerini, bu yüzden de Avrupalıların top ve tüfeklerinin üzerine cesurca koşup kendilerini öldürttüklerini söylüyordu, yani öldürülmelerini bile meşrulaştırıyordu.

Hegel'in bu görüşlerinin, Conrad'ın *Karanlığın Yüreği*'ni yazdığı on dokuzuncu yüzyıl düşünce ikliminin özeti niteliğinde olduğunu belirtmek gerekir. Bu iklimi etkileyen bir başka düşünür ise Charles Darwin olmuştur. Daha doğrusu

Darvinci olduğunu iddia eden ve Sosyal Darvinci olarak adlandırılan kafatasçı antropologların görüşleri yaygın olarak kabul ediliyordu. Batılı akıl açısından son derece işlevsel olan bu görüşler uyarınca, güçlü olanın ayakta kaldığı düzende, daha zayıf olan Afrika halklarının evrim tarafından yok edilmesi, emperyalist ülkelerce sömürülmesi meşru sayılıyordu. Hatta Conrad bu görüşü kitabın başlarında Marlow'u muayene eden doktorun kişiliğinde karikatürize etmiştir.

Klasik Bir Eser

Karanlığın Yüreği ilk yayımlandığı dönemde neredeyse tüm eleştirmenler yeni bir şeyle, çığır açan bir metinle karşılaştıklarının farkındaydı. Örneğin 1902'de *Athaneum* dergisinde bu eserin hem macera hem de psikolojik derinlik içerdiği için romana yeni bir soluk getirdiği belirtilerek, Henry James'in eserleriyle mukayese ediliyor, atmosfer yaratma bakımından ondan daha üstün olduğu değerlendirmesi yapılıyordu.

Conrad'ın ilk eseri *Almayer'in Sırça Köşkü*'nün de yayımlanmasına aracılık eden Edward Garnett 1902'de yazdığı eleştiride *Karanlığın Yüreği*'nin konusunu şöyle tarif etmişti: "Avrupalı beyazların Afrika'nın belli bir yerini fethetmesi ve 'siyah' adam karşısında başvurduğu medenileştirme yöntemleri bağlamında hayattan izlenimler." Garnett, ilk etapta tefrika halinde bir dergide yayımlanan eserin ilk başta Conrad'ın biraz metnin içinde yolunu kaybettiği hissi yarattığını, ancak tek parça halinde yayımlandığı zaman değerinin açığa çıktığını belirtir. Garnett daha önce Avrupalı gözlerden saklanan bir gerçekliğin ortaya serildiğini fark etmiştir, fakat çok derine inmez.

Eleştirmenlerin ortaklaştığı noktalardan biri, kitabın ilk sayfalarının biraz dikkat ve sabır gerektirdiği, gazeteye göz gezdirir gibi okunamayacağıdır. Fakat okur bir kere

atmosferi algılamaya başlarsa, sonrası tam bir hazinedir. Conrad'ın eserlerindeki pırıltıya dair en anlamlı sözleri onun 1924'te ölümü üzerine Virginia Woolf'un yazdığı anma metninde görebiliriz. Conrad'ın kitaplarındaki bağlamlarından koparılıp nesir örnekleri olarak sunulan pasajları güç ilerlenen, okunması zor, dikkati dağıtan metinler olarak görenler ya da onun okurun nabzına göre şerbet verdiğinden, üslubunun bıktırıcı olduğundan, çok ağdalı bir tarz tutturduğundan yakınanlar karşısında Conrad'ın kaleminin asla çirkin ya da anlamsız bir hareket yapamayacağını belirten Woolf, ona yöneltilen bu eleştiriler için şöyle der: "Bu eleştiriler tanıdıktır ve [Mozart'ın] *Figaro*'sunu izleyen sağırların eleştirilerini çürütmek kadar kolaydır bunları çürütmek. Orkestrayı görürler, uzaktan birtakım korkunç cızırtılar geldiğini işitir gibi olurlar... neticede o elli kemancının Mozart'ın bestesini çalmak yerine yolda taş kırsa daha iyi bir amaca hizmet edeceğini öne sürerler."

1975'te Nijeryalı yazar Chinua Achebe'nin kaleme aldığı "Bir Afrika İmgesi: Conrad'ın *Karanlığın Yüreği*'nde Irkçılık" başlıklı makaleyle, kitaba yönelik eleştiriler yeni bir dönemece girdi. Emperyalizmin büyük bir krize girdiği, kabuk değiştirdiği, pek çok Afrika ülkesinin ve bu arada Kongo'nun da bağımsızlığını kazandığı bir dönemde yazılan bu makalede, daha önce emperyalizmin ve Avrupalıların ırkçı bakışının şiddetli bir eleştirisi olarak görülen, artık bu konuda klasikleşmiş olan eser, bizatihi bu bakışın bir parçası sayılıyor, Conrad'ın kendisi de ırkçılıkla suçlanıyordu.

Achebe, Conrad'ın bu eserde dolaylı bir anlatım kullandığını, aktarılan hikâyenin Marlow'un ağzından anlatıldığını kabul etmekle beraber, Conrad'ın kendi deneyimleriyle eserdeki anlatının paralelliğine dikkat çekiyor, ayrıca ırkçılıktan arınmış alternatif bir bakış açısına dair en ufak bir iz bulamadığını belirtiyordu. Kitapta Afrikalıların ve tabiatın tasvirlerini yeni bir bakışla, Afrikalıların gözünden değerlen-

diren Achebe, Conrad'ın da tıpkı anlatıcı Marlow gibi kendi dönemindeki egemen zihinsel iklimin bir parçası olduğunun unutulmaması gerektiğini vurguluyor, aradan geçen üç çeyrek asır sonra hâlâ dört başı mamur bir emperyalizm ve ırkçılık eleştirisi olarak görülmesine, klasik bir eser olarak eğitim kurumlarında yaygın olarak okutulmasına karşı çıkıyordu. Conrad emperyalist sömürünün kötülüğünü görmüş ve mahkûm etmişti, ama emperyalizmin ardındaki ırkçılığın farkında değildi ve bu ırkçılığı yeniden üretiyordu.

Achebe'nin bu eleştirisi *Karanlığın Yüreği*'ne dair tartışmalara yeni bir soluk getirdi ve beklentisinin aksine, eser çok daha yaygın bir şekilde okutulmaya ve yeni boyutlarıyla tartışılmaya başladı. Achebe'ye çeşitli itirazlar geldi. Örneğin Conrad araştırmacısı Hunt Hawkins, Achebe'nin ait olduğu Ibo'ların bin mil uzağındaki, Conrad'ın tasvir ettiği Kongo'da şartların başka türlü olduğuna, Belçika sömürüsünün ve köle ticaretinin bu topraklarda müthiş bir kaos ve vahşet yarattığına dikkat çekiyordu. Bunun dışında Achebe'nin, Conrad ile Marlow arasındaki ayrımı fazla önemsizleştirdiği ileri sürüldü. Conrad'ın ironik bakışını yeterince değerlendirmeye almadığı iddia edildi; Kurtz'un delirmiş bir halde ölmesi, Batılı iktidar söyleminin çöküşü olarak görülebilirdi. Hepsinden önemlisi de, Conrad'ın eseri Afrika halklarına yönelik değil, kendini üstün gören Avrupalılara hitaben yazdığının altı çiziliyordu. Örneğin *Karanlığın Yüreği*'nde Marlow Belçika'nın sömürgeciliğini kıyasıya eleştirir, alaya alır, gördüğü manzaralar karşısında dehşete kapılırken, satır aralarında İngiliz emperyalizminin o kadar da kötü ve verimsiz olmadığına dair imalarla karşılaşırız. Mesela Marlow sömürgeleri gösteren bir haritada İngiltere'nin rengi olan kırmızıyı görünce, "orada gerçekten iş yapıldığını" düşünerek gururlanır. Ama yine bu noktada da kitaptaki ironiyi gözden kaçırmak, kitabı emperyalist bakış açısının ürünü görmek çok doğru olmayacaktır, zira

emperyalist denebilecek kısımların hepsi yüksek dozda ironi barındırır. Kitabın başındaki Marlow'un monoloğu bile ironinin ilk işaretlerini açıkça vermektedir.

Dolayısıyla, Achebe'nin iddialarına kulak vermekle beraber Conrad'ın dehasını da ıskalamayan Edward Said, *Kültür ve Emperyalizm* adlı kitabında *Karanlığın Yüreği*'ne değinirken, Conrad'ın hazin bir çelişkiye düştüğünü belirtir. Conrad kendi zamanının görüşleriyle sınırlıdır, bu sınırlılığı görmüş ve ama kendi başına aşamamıştır; o yüzden tam da yıkıcı bir eleştirisini sunduğu sorunları kendisinde cisimleştirmiştir.

Karanlığın Yüreği günümüzde de edebi özgünlüğü ve pırıltısının yanı sıra, Batı emperyalizminin korkunç gerçekliklerinin bir belgesi olarak gücünü ve çarpıcılığını koruyor.

Teknik Altyapı ve Edebi Nitelikler

Conrad 1922'de yakın dostu Richard Curle'ye gönderdiği bir mektupta şöyle diyordu: "Açık seçiklik, sevgili dostum, her türlü sanat eserinin pırıltısını alıp götürür, çağrışım yaratma gücünden onu yoksun bırakır, bütün büyüyü siler atar. Göründüğü kadarıyla düzanlama, açık seçikliğe, olgulara ve ifadelendirmeye inanıyorsun. Halbuki açık seçik ifadelerin mutlak anlamsızlık yarattığı, sanat alanında önem taşıyan şeylerden dikkati uzaklaştırdığı kadar bariz hiçbir şey yoktur."

Bu sözler Conrad'ın edebi anlayışının iyi bir özetidir, ki bu anlayış, aynı zamanda yazar olan kimi eleştirmenlerin de dikkatini çekmişti. Henry James bunu Conrad'ın yeteneğinin bir göstergesi olarak, teknik bir özellik olarak alırken, E. M. Forster biraz daha eleştirel davranıyordu. Conrad'ın *Notes on Life and Letters* (Hayata Dair Notlar ve Mektuplar) adlı eserini değerlendiren Forster, onun denemeleri üzerinden bir eleştiri yöneltirken aslında genel edebiyat perspektifine de dokundurmalarda bulunuyordu. Forster'a göre Conrad

evrene dair felsefi bir önermede bulunmanın kıyısına kadar geliyor, ama sonra hırçın bir hareketle birden geri dönüyordu. Tam sonuca ulaşacak zannedilirken yabani bir denizciye dönüşüveriyordu. *Karanlığın Yüreği*'nde de doğrudan bir eleştiri ya da suçlama bulunmaz. *Hindistan'a Bir Geçit*'teki gibi dili yoktur ezilenin ve aşağılananın. Marlow da esasen ironiye başvurur. Forster anlatım tekniği bakımından da Conrad'ın dehasını bir mücevherin parıltısına değil, bir bulutun ışıltısına benzetir.

Benzer bir ifadeyi, Conrad'ın kendisinin de *Karanlığın Yüreği*'nin başında, Marlow'un hikâyelerine dair sözlerinde kullandığını görürüz: "[Marlow'a] ona göre yaşanan bir şeyin anlamı çekirdek gibi iç tarafta değil dış taraftaydı ve ayın hayaletsi aydınlığı şu sisli haleleri nasıl belirginleştirirse, ışıltı artınca pus nasıl göze görünür hale gelirse, hikâyeyi öyle sarıp ortaya çıkarırdı." Bu metaforlar boşuna değildir. Romanın kendisi de karanlık basarken, sis inerken başlar. Hatta Marlow bir süre sonra zifiri karanlıkta bir sesten ibaret kalır.

Ian Watt, *Conrad in the Nineteenth Century* (On Dokuzuncu Yüzyılda Conrad) adlı eserinde *Karanlığın Yüreği*'ni, resimdeki izlenimci akımın edebiyattaki karşılığı olarak tarif eder. Watt'a göre Conrad okuru olaylarla sahici bir duyusal temasa sokmaya çalışmaktadır. Önce bir şey işitir ya da görürüz, sonra ne olduğunu anlarız. Hatta ilk başta zihnimiz tanıdığı şeylerle karşı karşıya olduğunu zanneder, beklenmedik olan sonradan algılanır. Resimde de izlenimciliğin bu yönüne gelen eleştirilere Monet'nin şu cevabı ünlüdür: "Zavallı kör budalalar. Her şeyi açıkça görmek istiyorlar, sisin ötesini bile!"

Yerlilerle savaş sahnesi dahi izlenimci bir tarzda anlatılır. Marlow ilk başta neler olduğunu algılayamaz, düşmanı göremez, karşısında düşman olduğundan bir türlü emin olamaz. Romandaki bakış açımız Marlow'un gözleriyle sınır-

lıdır ki savaş sahnesinde Marlow aynı zamanda tekneyi de idare etmek zorunda olduğundan ileriye bakmakta, çok kısa süreliğine başını çevirip çalıların içine göz atabilmektedir.

İzlenimcilik Conrad'ın eserlerinde yaygın bir özelliktir, fakat Watt, *Karanlığın Yüreği* özelinde simgeci öğelere de dikkat çeker. Karanlık ve aydınlık, Kurtz (hatta bir mektubunda Kurtz'un fazlasıyla simgesel olduğunu Conrad da itiraf eder), hacıların asaları, kazığa geçirilmiş başlar, Thames Nehri ve Kongo Nehri gibi mevcut konumlarının ötesine ışık tutan simgesel unsurların yanı sıra, anlatının kendisinde de rüya benzeri, daha doğrusu kâbus benzeri bir nitelik vardır.

Karanlığın Yüreği'nde anlatım tekniği bakımından özgün bir yön de tekrarlar, parodi unsurları ya da tabiri caizse ironik habercilerdir. Marlow Belçika'nın Kongo'yu medenileştirmesine dair hikâyesine girmeden önce, gençliğinde bir dönem arkadaşlarını "medenileştirmeyi" kendine vazife edinmesinden söz eder; Avrupalılar tarafından Afrika'nın keşfinin sonuçlarına dair hikâyesine girmeden önce, ironik bir tarzda Romalılar tarafından İngiltere'nin keşfini anlatır. Metne o dönem alışık olunmayan olağandışı bir lezzet katan ve hayranlık uyandıran bu tekniği örnekleyen böyle irili ufaklı çok sayıda hazırlık kabilinden olay ve durumla karşılaşmak mümkündür.

Sisin ve karanlığın içine batıp çıkan anlatısı, Thames Nehri'nin ağzında başlayıp Kongo Nehri'nin kaynaklarına uzanan tasvir dünyası, yabancılığın ve yabanıllığın mesafesini sürekli değiştiren ritmi, medeniliğin ve ahlakın anlamını her adımda sorgulatan karakterleriyle *Karanlığın Yüreği* dünya edebiyat tarihinin çok önemli bir parçasıdır.

Bülent O. Doğan

I

Gezi teknesi *Nellie*, yelkenlerinde en ufak bir kıpırtı olmadan demir atmış, sonra da gergin zincirinin ucunda hareketsiz kalmıştı. Sular yükseliyordu, hemen hiç esinti yoktu ve nehir aşağı gidecek olan teknenin yapabileceği tek şey demirli kalıp denizin çekilmesini beklemekti.

Thames'in denize açılan ağzı bitmek bilmez bir suyolunun başlangıcı misali karşımızda uzanıyordu. Açıklarda deniz ile gök birleşmiş, aralarındaki çizgi silinmişti ve suların yükselmesiyle birlikte karaya doğru sürüklenen teknelerin güneşte kavrulmuş yelkenleri o aydınlık boşlukta sivri tepeli kızıl bez kümeleri halinde kımıldamadan duruyor, aralarında cilalı serenlerin parıltıları göze çarpıyordu. Denize doğru dümdüz uzanıp gözden kaybolan basık sahillerin üstüne buğu çökmüştü. Gravesend'in* üstünde kararan hava, daha da ileride bir matem mahzunluğu içinde koyulaşmış, dünyanın en büyük ve en yüce şehrinin üstünde kıpırtısızca asılı duruyordu adeta.

Şirketlerin İdarecisi hem kaptanlığımızı yapıyor hem de bizi ağırlıyordu. O pruvada denize doğru bakarken, biz dördümüz de şefkatle onun sırtını seyrediyorduk. Koca nehrin üzerinde bunun yarısı kadar bile gemiciliğe has bir

* Thames Nehri'nin denize döküldüğü yere doğru son büyük yerleşim yeri. Londra'nın yirmi beş mil kadar doğusunda, nehrin güney kıyısındadır. (ç.n.)

manzara yoktu. Denizciler için güvenilirliğin ete kemiğe bürünmüş hali olan bir kılavuz kaptanı andırıyordu. İşinin önündeki aydınlık nehir ağzında değil de ardındaki dertli mahzunlukta olduğunu düşünmek zor geliyordu.

Daha önce bir yerde belirttiğim üzere,* bizi birbirimize bağlayan şey denizdi. Bu bağ uzun ayrılık sürelerinde yüreklerimizi bir arada tutmakla kalmamış, aynı zamanda birbirimizin anlattığı hikâyelere –hatta inançlarına– karşı bizi hoşgörülü kılmıştı. İyi kalpli bir ihtiyarcık olan Avukat, pek çok yılı geride bırakıp pek çok erdem biriktirdiğinden, güvertedeki tek minderi almış ve tek kilimin üzerine kaykılmıştı. Muhasebeci şimdiden bir domino kutusu çıkarmış, taşlarla mimarcılık oynuyordu. Marlow pupanın sağında bağdaş kurup oturmuş, sırtını mizana direğine vermişti. Çöküк yanakları, solgun yüzü, dümdüz bir sırtı, çilekeş bir hali vardı ve iki yana düşmüş kolları, yukarı bakan açık avuçlarıyla bir puta benziyordu. İdareci çapanın zincirini gergin mi diye bir yokladıktan sonra pupaya gelip aramıza oturdu. Bir süre tembel tembel lafladık. Sonra teknenin güvertesine bir sessizlik çöktü. Nedendir bilinmez, domino oynamaya başlamadık. Düşüncelere dalıp gitmiştik, huzurla manzarayı seyretmekten başka hiçbir şeye elverişli hissetmiyorduk kendimizi. Durgun ve zarif bir parlaklığın dinginliği içinde bitiyordu gün. Suda yatıştırıcı bir ışıltı vardı ve tek bir beneğin bulunmadığı gökyüzü, dupduru ışığın yumuşacık enginliğini taşıyordu; tam da Essex sazlığının üzerine çöken sis, karanın içlerinde yüksekteki ağaçlıklara asılmış ve basık sahillere saydam kıvrımlarla dökülen incecik, ışıklar saçan bir tülü andırıyordu. Yalnızca batıda, nehrin yukarısına çöreklenmiş karanlık, güneşin alçalmasına öfkelenmişçesine her dakika biraz daha kasvetli bir hal alıyordu.

---

* Marlow'un anlattığı ilk hikâye olan "Youth" (1898; Gençlik). Bu hikâye *Youth* adıyla 1902'de yayımlanan üçlemede yer alıyordu. (ç.n.)

Nihayet güneş hemen hiç algılanamayan kavisli düşüşünün sonuna ulaştı, bir insan kalabalığının üstündeki mahzun karanlığa değer değmez ölümcül bir yara almış da az sonra aniden sönecekmiş gibi akkorluğunu yitirip ışıtmayan, ısıtmayan donuk bir kızıl renk aldı.

Derken suların üstünde bir şeyler değişti ve dinginliğin pırıltısı azalıp derinliği arttı. En geniş yerindeki yaşlı nehir, kıyılarını dolduran ırka çağlar boyu verdiği iyi hizmetin ardından günün çekilmesi karşısında kılını bile kıpırdatmadı ve yeryüzünün en uzak uçlarına çıkan bir suyolunun dingin vakarıyla yayılmayı sürdürdü. Gelen ve bir daha dönmemek üzere başını alıp giden kısa bir günün kabarttığı duygularla değil, baki kalan hatıraların ulu ışığında bakıyorduk bu aziz sulara. Gerçekten de, hürmet ve şefkatle "denizi izleyen" bir adamın gözünde, Thames'in aşağılarında geçmişin yüce ruhunu anmaktan kolay bir şey yoktur. Dur durak bilmeden hizmetlerini sürdüren gelgit akıntısı yuvasına yurduna dönen ya da deniz savaşlarına giden insanların ve gemilerin hatıralarıyla yüklüdür. Ulusun gurur duyduğu tüm adamları tanımış, Sir Francis Drake'ten Sir John Franklin'e* dek unvanlı ya da unvansız tüm şövalyelerin, denizlerde kol gezen o asil yiğitlerin hizmetinde bulunmuştur. Adları zamanın gecesinde mücevherler gibi parıldayan tüm o gemileri taşımıştır; değirmi karnı hazinelerle dolu dönüp Majesteleri Kraliçe tarafından ziyaret edilen ve böylece o devasa masaldan çıkıp giden *Golden Hind*'dan tutun da, başka fetihler peşinde yola çıkan ve bir daha asla dönmeyen *Erebus* ve *Terror*'a kadar. Hem gemileri hem insanları tanımıştır. Deptford'dan, Greenwich'ten,

* Franklin Kutuplardaki Kuzeybatı Geçidi'ni aramak üzere *Erebus* ve *Terror* adlı gemilerle sonu kötü biten bir keşif yolculuğuna çıkmıştı. Drake yerkürenin çevresini gemiyle dolaşan (1577-88) ilk İngilizdi ve Kraliçe I. Elizabeth tarafından şövalye ilan edilmişti. (ç.n.)

Erith'ten* yelken açmışlardı – serüvenciler ve yerleşimciler; kralın gemileri ve Change'dekilerin** gemileri; kaptanlar, amiraller, Doğu ticaret yollarında korsanlık eden karanlık tipler*** ve Doğu Hindistan filoları için kiralanmış "generaller". Altın avcıları ya da şöhret düşkünleri, hepsi bu nehirden geçip gittiler, bellerinde kılıçları ve sıklıkla ellerinde meşaleleriyle, toprağın içlerindeki kudretin habercileri, kutsal ateşten bir kıvılcım taşıyanlar. Sular çekilirken bilinmeyen dünyanın gizemine doğru yüzerek uzaklaşmamış bir yücelik var mıdır!.. İnsanoğlunun düşleri, ulusların tohumu, imparatorlukların nüveleri.

Güneş battı, nehrin üstüne akşam çöktü ve kıyılarda ışıklar belirmeye başladı. Çamurlu gelgit alanına dikilmiş üç bacaklı Chapman feneri güçlü ışıklarını saçmaya koyuldu. Gemilerin ışıkları suyolunda hareket etmeyi sürdürdü – müthiş bir ışık seli bir aşağı bir yukarı dalgalanıyordu. Batıda, nehrin yukarısında ise devasa kentin bulunduğu yer hâlâ gökyüzünde uğursuzca belli ediyordu kendisini: Güneş altındaki dertli mahzunluk, yıldızların altındaki solgun parıltı.

"İşte burası da," dedi Marlow birden, "dünyanın karanlık köşelerinden biriydi."

Aramızda hâlâ "denizi izleyen" tek kişi oydu. Onun hakkında söylenebilecek en kötü şey, kendi sınıfını temsil etmediğiydi. Denizciydi, ama aynı zamanda seyyahtı; halbuki diğer denizcilerin çoğu, tabiri caizse yerleşik bir yaşam sürer. Akıllarında hep evde oturmak vardır ve evleri –gemi– hep yanlarındadır, ülkeleri –deniz– de öyle. Her gemi neredeyse tümden bir diğerine benzer, deniz de her zaman aynıdır. Çevrelerinin değişmezliği içinde yabancı

---

* Thames Nehri üzerindeki limanlar. (ç.n.)

** Londra'nın finans ve ticaret merkezi. Mübadele anlamına gelen "Exchange"in kısaltılmış hali. (ç.n.)

*** İngiliz Doğu Hindistan Şirketi'nin tekelini kırarak ticaret yapanlar. (ç.n.)

kıyılar, yabancı yüzler, hayatın muazzam değişkenliği bir gizem duygusu vermekten ziyade hafiften mağrur bir cehalet perdesi ardından geçer gider; zira bir denizci için denizden başka gizemli hiçbir şey yoktur ki o da varlığının sahibesi ve en az Alınyazısı kadar esrarengizdir. Geri kalanına gelince, mesai saatlerinden sonra sahilde şöyle bir dolanmak ya da gelişigüzel bir yere oturup âlem yapmak bütün bir kıtanın gizini onun gözlerinin önüne sermeye yeter ve zaten denizci bu gizi bilmeye değer bulmaz genellikle. Denizcilerin anlattığı hikâyeler düz ve sadedir, içerdikleri anlam da doldursa doldursa bir incir çekirdeğini doldurur. Ama Marlow tipik bir denizci değildi (sürekli hikâye anlatmaya yatkınlığı istisna sayılırsa), ona göre yaşanan bir şeyin anlamı çekirdek gibi iç tarafta değil dış taraftaydı ve ayın hayaletsi aydınlığı şu sisli haleleri nasıl belirginleştirirse, ışıltı artınca pus nasıl göze görünür hale gelirse, hikâyeyi öyle sarıp ortaya çıkarırdı.

Sözleri hiç de şaşırtıcı gelmemişti. Tam Marlow'a göre sözlerdi. Sessizlik içinde kabullenildi. Kimse dinlediğini belli edecek en ufak bir işaret bile vermezken, o ağır ağır devam etti:

"Çok eski zamanları düşünüyordum, Romalıların ilk kez buraya geldiği zamanları, on dokuz asır öncesini – evvelki gün... Ne zamandır ışıklar saçılıyor bu nehirden – Şövalyeler zamanından beri mi? Evet, ama ovada parlayıverip sönen bir alaz gibi, bulutların içinde çakan bir şimşek gibi aslında. Bir kıvılcımın aydınlığında yaşıyoruz – yaşlı dünyamız dönmeye devam ettikçe de sönmemesini dileyelim! Ama karanlık daha dün buradaydı. Akdeniz'de gıcır gıcır bir –ne diyorsunuz adına?– kadırga kumandanının aniden kuzeye gitme emri aldığında neler hissettiğini düşünsenize; alelacele karaya çıkıp Galya'yı aşıyor; okuduklarımıza inanırsak lejyonerlerin bir iki ayda yüzer yüzer inşa ettiği –çok becerikli ve harikulade adamlar ol-

malılar– şu deniz araçlarından birinin başına geçiriliyor.* Burada durduğunu düşünün –dünyanın sonu, kurşun rengi bir deniz, duman rengi bir gökyüzü, akordeon gibi kaskatı bir gemi– malzemeyle, siparişlerle ya da aklınıza ne geliyorsa onunla yüklü halde bu nehirden yukarı çıkıyor. Beklenmedik sığlıklar, sazlıklar, ormanlar, vahşiler – medeni bir insanın yiyebileceği pek az şey, hepsi de kıymete binmiş, içmek için sadece Thames'in suyu. Hiç Falernia şarabı yok, sahile çıkmak yok. Şurada burada samanlıktaki iğne misali ıssızlığın içinde kaybolmuş bir ordugâh –soğuk, sis, fırtınalar, hastalık, sürgün ve ölüm– havada, suda, ormanın kuytularında sinsice kol gezen ölüm. Burada sinekler gibi ölüyorlardı herhalde. Ama evet – o başarmıştı. Hatta gayet iyi iş çıkarmıştı şüphesiz, üstünde de çok düşünmemiş ama sonradan böbürlenmek için anlatılacak hikâyeler biriktirmişti muhtemelen. Onlar karanlıkla yüzleşecek kadar erkekti. Roma'da iyi dostları varsa ve korkunç iklimi atlatmayı başarırsa, bir gün Ravenna'daki** filoya terfi ettirilme ihtimalinin bulunduğunu düşündüğü zamanlar neşesi yerine geliyordu belki de. Ya da sırtında togasıyla dürüst bir genç yurttaş düşünün – belki biraz fazla zar atıyordur ya. Maddi durumunu düzeltme umuduyla buraya bir valinin, bir vergi memurunun, hatta bir tacirin ardına takılıp geliyor. Bataklıkta karaya çıkıyor, ormanın derinliklerinde yürüyor, içlerdeki bir karakolda vahşiliğin, mutlak vahşiliğin çevresini sardığını hissediyor – ormanda, cengellerde, vahşilerin yüreklerinde coşup kaynaşan yabani yerlere has tüm o gizemli hayat. Böyle gizlerle karşılaşmaya kimse hazırlıklı olamaz. Anlaşılmazlığı bile başlı başına tiksindirici olan bir yerde yaşamak zorunda kalır insan. Üstelik bu ye-

* Roma lejyonları milattan sonra birinci yüzyılda Britanya'yı fethetmişti. (ç.n.)

** Adriyatik Denizi'ndeki başlıca Roma deniz üssü. (ç.n.)

rin bir büyüsü de vardır, insanı gittikçe daha çok etkisi altına alır. Menfurun büyüleyiciliği işte. Bir düşünün pişmanlıkların artışını, kaçma özlemini, güçsüzle karışık tiksintiyi, teslimiyeti – nefreti."

Bir an durdu.

"Unutmayın," diye tekrar başladı avcu yukarı bakan kolunu dirsekten kırıp kaldırarak; böylece o bağdaş kurmuş haliyle Avrupalı kostümü içinde ve lotus çiçeği olmadan vaaz veren bir Buddha'ya benzemişti. – "Unutmayın ki hiçbirimiz tam olarak böyle hissetmeyiz. Bizi kurtaran randımandır – randımana çok bağlı olmamızdır. Bu herifler çok da matah tipler değildi aslında. Sömürgeci sayılmazlardı; yönetim anlayışları sanırım sadece baskı kurmaya odaklıydı. Onlar fatihti ve bunun için kaba kuvvetten başka bir şey gerekmez – üstelik övünülecek bir tarafı da yoktur, çünkü senin güçlülüğün sadece diğerlerinin zayıflığından doğan bir tesadüftür. Sırf güçleri yettiği için buldukları her şeye el koydular. Altı üstü gasptı bu, canice emellerle büyük ölçekte cinayet işliyor, üstelik tam da karanlıkla cebelleşenlere yakıştığı gibi körlemesine gidiyorlardı bunu yapmaya. Dünyayı fethetmek denen, ama tenlerinin rengi bizimkinden farklı olan veya burunları bizimkinden biraz daha yassı olanların elindekini almaktan başka pek bir anlam taşımayan şeyi birazcık kurcaladığın zaman sevimli bir şey olmadığını görüyorsun. Onu kurtaran tek şey fikrin kendisi. Arkasında yatan fikirden bahsediyorum, duygusal bahanelerden değil, fikirden; ayrıca fikre duyulan özverili inançtan – kurabileceğin bir şey, önünde eğilebileceğin ve kurban sunabileceğin..."

Aniden sustu. Alevler kayıp geçiyordu nehrin üstünden; minik yeşil alevler, kızıl alevler, beyaz alevler birbirini takip ediyor, üst üste biniyor, birleşiyor, iç içe geçiyor – sonra yavaşça ya da çabucak ayrılıyordu. Koca şehrin trafiği uykusuz nehrin üstünde derinleşen gecenin içinde

sürüp gidiyordu. Seyretmeyi sürdürdük, sabırla bekliyorduk – yükselme sona erene kadar yapacak başka hiçbir şeyimiz yoktu; ancak uzun bir sessizliğin ardından Marlow'un tereddütlü bir sesle, "Vaktiyle bir süreliğine tatlı su gemiciliğine döndüğümü hatırlarsınız herhalde," dediğini duyduğumuzda, çekilme başlayıncaya kadar onun inanılması güç deneyimlerinden birini daha dinlemeye yazgılı olduğumuzu anladık.

"Kişisel olarak başıma neler geldiğiyle sizi çok meşgul etmek istemiyorum," diye başladı; çoğu zaman dinleyicilerinin aslında ne dinlemek istediğinin bilincinde olmayan hikâye anlatıcısı zaafını göstermişti bu sözleriyle; "ama yine de olup bitenlerin üzerimde yarattığı etkiyi anlamanız için oraya nasıl gittiğimi, neler gördüğümü, nehir yukarı yolculuk edip o zavallı adamla ilk karşılaştığım yere nasıl ulaştığımı bilmeniz gerek. Orası yolculuğumun en uzak noktası, o deneyimin tüm düğümlerinin çözüldüğü yerdi. Etrafımdaki her şeyi bir nevi aydınlattı adeta – kendi düşüncelerimi de. Çok da hüzünlüydü – ve acıklıydı – hiçbir şekilde olağandışı değildi – ama pek berrak da değildi. Hayır, çok berrak değildi. Yine de bir nevi ışık tutuyor gibiydi.

Hatırlarsınız, bol bol Hint Okyanusu, Pasifik, Çin Denizleri –tipik bir Doğu turnesi– yapıp altı yılın ardından Londra'ya daha yeni dönmüştüm ve orada burada aylaklık ediyor, işlerinizi engelliyor, evlerinizi işgal ediyordum sanki sizi medenileştirmek kutsal vazifemmiş gibi. Bir süre için her şey çok güzel gitti, ama sonra dinlenmekten sıkılmaya başladım. Derken bir gemi bakınmaya koyuldum – herhalde yeryüzündeki en zor iştir. Ama gemiler dönüp bana bakmadılar bile. Bu oyundan da bıktım sonunda.

Ben daha küçücük bir veletken harita tutkunuydum. Saatler boyunca haritada Güney Amerika'ya, Afrika'ya ya da Avustralya'ya bakar ve kâşifliğin şanına şerefine kapılıp giderdim. O zamanlar yeryüzünde pek çok boş alan vardı

ve ne zaman haritanın üzerinde bilhassa davetkâr duran bir tanesini görsem (gerçi hepsi de davetkârdı), parmağımı üzerine koyup şöyle derdim: Büyüdüğüm zaman oraya gideceğim. Kuzey Kutbu'nun o yerlerden biri olduğunu hatırlıyorum. Gerçi henüz oraya gitmedim ve bundan sonra da gidecek değilim. Cazibesini kaybetti. Diğer boş yerler Ekvator civarında ve iki yarıkürenin tamamındaki türlü türlü enlemlerde bulunuyordu. Kimilerine gittim ve... eh, onlardan konuşacak değiliz. Ama bir tanesi vardı ki, en büyüğüydü, tabiri caizse en boş görünendi ve onun özlemiyle yanıp tutuşuyordum.

Gerçi artık boş bir alan değildi. Benim çocukluğumdan beri harita nehirlerle, göllerle ve isimlerle dolmuştu. Enfes bir gizem sunan boş bir alan olmaktan çıkmıştı – bir çocuğun şanlı düşler görmesine imkân veren beyaz bir leke değildi artık. Karanlığın yurdu olmuştu şimdi. Ama içinde özellikle bir nehir vardı, kocaman geniş bir nehirdi, haritaya baktığında başını denize vermiş muazzam boyutlarda bir yılana benzerdi, bedeni engin topraklar üzerinde kıvrım kıvrımdı ve kuyruğu da karanın derinliklerinde kaybolmuştu. Bir mağazanın vitrininde haritaya baktığım sırada yılanın bir kuşu büyülediği gibi büyülemişti beni – küçük budala kuşu. Sonra orada büyük bir Şirket olduğunu, nehir üzerinde ticaret yaptığını hatırladım. Ulan, dedim, tatlı suyun üzerinde bir taşıt kullanmadan ticaret yapamazlar. O da olsa olsa buharlı gemi olur. Neden gidip onlardan birinin başına geçmeyeyim? Fleet Caddesi'nde* yürümeyi sürdürdüm ama bu fikri zihnimden atamadım. Yılan beni büyülemişti.

O Şirket'in, o ticari kuruluşun Avrupa merkezli olduğunu biliyorsunuzdur; ama benim de Avrupa'da otu-

* Londra'daki büyük ticaret ve finans caddelerinden biri. Pek çok gazetenin de merkezi buradaydı. (ç.n.)

ran çok tanıdığım ve akrabam vardı, çünkü orada hem yaşam ucuz hem de dediklerine bakılırsa göründüğü kadar iğrenç bir yer değilmiş.

Onların epeyce kafasını ütülediğimi itiraf etmek zorundayım. Sadece bu bile yepyeni bir şeydi benim için. İşleri bu şekilde halletmeye alışkın değildim. Gitmeyi kafama koyduğum yere daima kendi yolumdan ve kendi ayaklarım üzerinde giderdim. Biri bunu yapacağımı söylese hayatta inanmazdım, ama allem edip kallem edip oraya gitmek zorunda olduğumu hissediyordum. Bu yüzden ütüledim kafalarını. Erkekler 'Sevgili dostum' deyip hiçbir şey yapmadılar. Sonra, inanmazsınız ama, kadınları denedim. Ben, Charlie Marlow iş bulmak için kadınları işe koştum! Yüce Tanrım! Bu işi nasıl kafaya takmış olduğumu görüyorsunuz. Bir teyzem vardı, çok tatlı ve tuttuğunu koparan bir kadın. Şöyle yazdı: 'Harika bir şey olur. Senin için her şeyi ama her şeyi yapmaya hazırım. Şahane bir fikir. Yönetim'in çok yüksek kademelerinden birinin karısını tanıyorum, ayrıca bir de çok nüfuzlu bir adam var,' vs. vs. Nehirdeki bir buharlı teknenin kaptanı olmayı hayal ediyorsam, beni tam da o konuma tayin ettirmek için amansızca sağı solu ayaklandırmaya kararlıydı.

Tayinim gerçekleşti elbette, üstelik çok da çabuk. Anlaşılan Şirket'e kaptanlardan birinin yerlilerle çıkan bir çatışmada öldüğü haberi gelmişti. İşte fırsat çıkmıştı, gitme arzum daha da arttı. Ancak aylar, aylar sonra cenazeden geriye kalanları alma girişiminde bulunduğum sırada tartışmanın tavuklarla ilgili bir yanlış anlaşılmadan çıktığını işittim. Evet, kapkara iki tavuk. Adamın adı Fresleven'di, Danimarkalıydı – pazarlıkta kandırıldığını düşünerek sahile çıkmış ve eline bir sopa alıp köyün reisini dövmeye başlamıştı. Hem bunu duymak hem de aynı anda Fresleven'in iki ayak üzerinde yürümüş ve yürüyecek en nazik, en uysal canlı olduğunu duymak beni hiç şaşırt-

mamıştı. Hiç kuşkusuz öyle biriydi; ama bu soylu davanın peşinde birkaç yıldır oradaydı zaten, büyük ihtimalle en sonunda kendisine saygısını gösterme ihtiyacı hissetmişti. Bu yüzden köy halkından oluşan koca kalabalık yıldırım çarpmış gibi şaşkınlık içinde onları izlerken yaşlı zenciyi acımasızca dövmüştü ve en sonunda adamlardan biri –anlatılanlara göre şefin oğlu– yaşlı adamın bağırışlarına artık dayanamayıp çaresizce beyaz adama mızrağını saplamayı denemişti – elbette mızrak kürekkemiklerinin arasına kolayca girivermişti. Sonra başlarına türlü felaketlerin gelmesinden korkan bütün köy halkı ormana kaçarken, Fresleven'in komutasında gelen buharlı gemi de feci bir panik içinde, yanılmıyorsam makinistin yönetiminde oradan ayrılmıştı. Ben oraya gidip de onun yerine geçinceye kadar kimse Fresleven'in cenazesini pek dert etmemiş görünüyordu. Orada kalmasına izin veremezdim; ama selefimle karşılaşma fırsatını nihayet bulduğum sırada, kaburgalarının arasında biten otlar kemiklerini saklayacak kadar uzamıştı. Tüm kemikler oradaydı. Doğaüstü varlık düştükten sonra dokunulmadan oracıkta kalmıştı. Köy de terk edilmişti, açık kapılarından içi kapkaranlık görünen kulübeler çürümekteydi ve duvarları döküldüğünden çarpıklaşmışlardı. Gerçekten de bir felaket yaşandığına şüphe yoktu. İnsanlar kaybolmuştu. Çılgınca bir dehşet içindeki erkekler, kadınlar ve çocuklar ormanın derinliklerine dağılmış ve bir daha asla dönmemişlerdi. Tavukların başına ne geldiğini bilmiyorum. İlerleme davası onları bir şekilde ele geçirmiş olmalı. Gelgelelim, bu şanlı hadise sayesinde, daha doğru düzgün ümitlenmeye bile vakit bulamadan iş sahibi olmuştum.

Hazırlanmak için çılgınlar gibi koşuşturdum ve kırk sekiz saat geçmeden, işverenlerime kendimi göstermek ve sözleşmeyi imzalamak için Manş'ın karşı yakasına giden bir gemideydim. Birkaç saat içinde, bana daima bir

badanalı kabri* hatırlatan o şehre ulaştım. Bunun bir önyargıdan ibaret olduğuna şüphe yok. Şirket'in ofisini bulmakta hiç zorlanmadım. Şehirdeki en büyük nesneydi ve karşıma çıkan herkes ona dair bilgilerle doluydu. Bir denizaşırı imparatorluğu işletecek ve ticaret yaparak paraya para demeyeceklerdi.

Koyu gölgelerin, yüksek evlerin, sayısız panjurlu pencerenin hâkim olduğu dar ve ıssız bir sokak, derin bir sessizlik, taşların arasından fışkıran otlar, sağda solda altından arabaların geçtiği görkemli kemerli geçitler, aralık duran kocaman ve ağır çift kanatlı kapılar. Bu aralıklardan birinden içeri süzülüp çöl gibi çorak görünen, süpürülüp temizlenmiş süslemesiz merdivenlerden yukarı tırmandım ve karşıma çıkan ilk kapıyı açtım. Biri şişman diğeri zayıf iki kadın hasır oturaklı sandalyelerde oturmuş kara yün örüyorlardı. Zayıf olanı kalkıp doğrudan bana doğru yürüdü –gözleri hâlâ devam ettiği örgüsündeydi– tam ona uyurgezer muamelesi yapıp yol verecekken durup başını kaldırdı. Elbisesi şemsiye kılıfı kadar sadeydi. Tek kelime etmeden döndü ve beni bir bekleme odasına götürdü. Adımı verip çevreye bakındım. Ortada bir çam masa, duvarlara dizilmiş sade sandalyeler, bir uçta da gökkuşağının tüm renklerini barındıran kocaman pırıl pırıl bir harita. Bol miktarda kırmızı –bunu görmek her zaman güzeldi, çünkü insan orada gerçekten iş yapıldığını anlıyordu– yine bolca mavi, biraz yeşil, benek benek turuncu ve Doğu Kıyısı'nda, ilerlemenin şen öncülerinin şen biralar içtiğini gösteren mor bir parça.** Ama ben bunlardan hiçbirine gitmiyor-

---

* Belçika Kralı II. Leopold'e ait olan sözde Özgür Kongo Devleti'nin idari merkezi Brüksel'deydi. Ayrıca bkz. *Kitabı Mukaddes,* Matta (23:27): "Vay Başınıza, yazıcılar ve Ferisiler, ikiyüzlüler! Çünkü siz badanalı kabirlere benzersiniz ki, dıştan güzel görünürler, fakat içten ölü kemikleri ve her türlü murdarlıkla doludurlar." (Kitab-ı Mukaddes Şirketi, Yeni Ahit, 1941) (ç.n.)

** Kırmızı, Britanya İmparatorluğu'nu simgeliyordu. (ç.n.)

dum. Ben sarıya gidiyordum. Tam ortadakine. Nehir de oradaydı – büyüleyici – ölümcül – tıpkı bir yılan gibi. Hah! Bir kapı açıldı, ak saçlı bir kâtip kafası göründü, yüzünde şefkatli bir ifadeyle sıska işaretparmağını uzatıp beni tapınağın içine çağırdı. Işık azdı, ağır çalışma masası tam ortaya konmuştu. O yapının ardından fraklı solgun bir tombul siluet belirdi. Büyük adamın ta kendisi. Bir altmış boyundaydı görebildiğim kadarıyla, kim bilir kaç milyonun kulpunu sıkı sıkı tutan kişiydi. Elimi sıktı galiba, bir şeyler mırıldandı, Fransızcamı yeterli buldu. *Bon voyage.**

Yaklaşık kırk beş saniyede kendimi yeniden bekleme odasında, sevecen kâtibin yanında buldum. Kimsesizlik ve duygudaşlık hisleriyle önüme bir belge koydu, ben de imzaladım. Zannediyorum başka şeylerin yanı sıra hiçbir ticari sırrı açıklamama şartını da kabul etmiştim. Açıklayacak değilim zaten.

Kendimi biraz huzursuz hissetmeye başladım. Bilirsiniz böyle merasimlere alışık değilimdir ve havada uğursuz bir şeyler seziyordum. Sanki bir tezgâhın içine çekiliyordum – bilemiyorum– doğru gitmeyen bir şeyler vardı ve dışarı çıktığıma çok memnun olmuştum. Dışarıdaki odada iki kadın gayretle kara yün örmeye devam ediyordu. İnsanlar geliyordu ve kadınlardan genç olanı ileri geri yürüyerek onları içeri alıyordu. Yaşlı kadın sandalyesinden kalkmıyordu. Sade kumaş terliklerini bir ayak ısıtıcının üstüne uzatmıştı ve kucağına da bir kedi kurulmuştu. Kafasında kolalı beyaz bir başlık, bir yanağında siğil vardı ve burnunun ucuna kadar kaymış gümüş çerçeveli bir gözlük takıyordu. Bana gözlüğünün üzerinden şöyle bir baktı. Bu bakıştaki ani ve kayıtsız sükûnet canımı sıktı. Şapşal ve güleç görünüşlü iki delikanlı içeri götürülüyordu, yaşlı kadın onlara da aynı umursamaz bilgelikle aynı türden bir bakış fırlattı. Onlar

* (Fr.) İyi yolculuklar. (ç.n.)

hakkında da benim hakkımda da her şeyi biliyor gibiydi. Ürpertici bir duyguya kapıldım. Kadın gizemli ve uğursuz görünüyordu. Daha sonra uzaklardayken sık sık bu ikisini Karanlık'ın kapısının bekçileri gibi düşündüm, kara yünden sıcacık bir cenaze örtüsü örüyorlardı ve biri insanları sürekli bilinmezle tanıştırırken, diğeri de umursamaz ihtiyar gözleriyle güleç ve şapşal suratları inceliyordu. '*Ave!* Yaşlı kara yün örücüsü. *Morituri te salutant.*'* Baktıkları arasından onu bir daha görenlerin sayısı çok değildi – yarısı kadar bile değildi.

Gerçi bir de doktoru görmem gerekiyordu. Üzüntülerime derinden katılıyormuş gibi bir havada, 'Basit bir formalite,' diye güvence verdi kâtip. Sonra şapkasını sol kaşının üstüne indirmiş bir delikanlı üst katlardan bir yerden gelip önüme düştü – herhalde bir memurdu, bu işyerinde memurlar çalışıyordu muhakkak ama ev hâlâ ölüler şehrindeki bir ev kadar sessizdi. Memur pek kılıksız ve umursamazdı, ceketinin kollarında mürekkep lekeleri vardı, eski bir çizmenin burnuna benzeyen çenesinin altındaki kravatı da kocaman ve dalgalıydı. Doktorun gelmesi için biraz erkendi, o yüzden bir içki içmeyi önerdiğim zaman derhal neşesi yerine geldi. Oturmuş vermutlarımızı içerken Şirket'in işlerini öve öve bitiremedi ve ben de artık bir noktada oraya kendisinin gitmemiş olması karşısındaki şaşkınlığımı dile getirdim. Bir anda son derece mesafeli ve soğuk bir havaya büründü. 'Göründüğüm kadar aptal değilim, demiş Platon takipçilerine,' dedi ders verircesine;** sonra da kararlı bir edayla kadehini başına dikti ve kalktık.

Yaşlı doktorun nabzıma bakarken başka bir şeyler düşündüğü çok açıktı. 'İyi, orası için iyi,' diye mırıldandıktan

---

* (Lat.) "Selam... Biz ölmek üzere olanlar seni selamlıyoruz!" Eski Roma'da gladyatörlerin imparatora selam verirken kullandığı sözcükler. (ç.n.)

** Platon'un böyle bir söz söylediğine dair bir kayıt yoktur. (ç.n.)

sonra biraz hevesle, kafamı ölçmesine izin verip veremeyeceğimi sordu.* Biraz şaşkınca, Evet, demem üzerine de pergele benzer bir şey çıkarıp önden, arkadan ve diğer taraflardan kafatasımın boyutlarını ölçtü ve büyük bir dikkatle notlar aldı. Eprimiş gabardin bir paltosu olan kirli sakallı ufak tefek bir adamdı. Ayaklarında terlik vardı ve onun zararsız bir budala olduğunu düşünmüştüm. 'Oraya gidenlerin hepsinden, bilim namına kafataslarının boyutlarını ölçmek için izin isterim,' dedi. 'Geldikleri zaman da ölçer misiniz?' diye sordum. 'Ha, onları bir daha hiç görmem,' diye yanıtladı; 'üstelik değişiklik zaten içeride olur.' Ortada komik bir şey varmışçasına gülümsedi. 'Demek oraya gidiyorsunuz. Şahane. Hem de ilginç.' Sorgulayan bir bakış fırlatıp tekrar not aldı. Ardından da, 'Ailenizde hiç delirme vakaları olmuş muydu?' diye soruverdi damdan düşer gibi. Çok sinirlenmiştim. 'Bu soru da mı bilim namına?' 'Öyle olacak,' dedi öfkemi hiç umursamadan, 'bireylerin oradaki zihinsel değişimlerini izlemek bilimin ilgisini çekecektir, ama...' 'Siz kafa doktoru musunuz?'** diye sözünü kestim. 'Her doktor birazcık öyle olmalıdır,' diye yanıtladı hiç istifini bozmadan. 'Oraya giden siz beyefendilerin ispatlamamda yardım etmesi gereken minik bir teorim var. Böyle muhteşem bir bağımlılığa sahip olmaktan ülkemin edindiği avantajlardan benim payıma düşen de bu işte. Salt serveti istemem, başkalarının olsun. Sorularımın kusuruna bakmayın, ama gözlemlediğim ilk İngilizsiniz...' Hiç de tipik bir İngiliz olmadığımı derhal belirttim. 'Öyle olsaydım,' dedim, 'sizinle böyle bir konuşma yapmazdım.' 'Söylediğiniz epey derinlikli ve büyük ihtimalle de yanlış,'

---

* Frenoloji artık sahte bir bilim olarak itibarsızlaşmışsa da, on dokuzuncu yüzyılda kafatasının büyüklüğünün ve şeklinin zihinsel kapasiteyi ve psikolojik özellikleri (suça yatkınlık dahil) gösterdiği düşünülüyordu. Zaman zaman ırk ve cinsiyet farklarını açıklamakta da kullanılırdı. (ç.n.)

** Burada frenolojiden değil, psikiyatriden bahsediliyor. (ç.n.)

diyerek bir kahkaha attı. 'Güneşte kalmaktan ziyade asabiyetten sakının. *Adieu*. Siz İngilizler nasıl diyorsunuz? *Good-bye*. Hah! *Good-bye*. *Adieu*. Tropik iklimde her şeyden önce insan sakin kalmalıdır.' ... İşaretparmağını iki yana sallayarak uyardı... '*Du calme, du calme.** *Adieu.*'

Yapılacak bir şey daha kalmıştı – teyzem dediğim o harika kadınla vedalaşmak. Onu gördüğümde zafer kazanmış bir komutan havasındaydı. Bir fincan çayını içtim –uzun süre boyunca içeceğim son doğru düzgün çay olacaktı– üstelik bir hanımefendinin oturma odasının nasıl görünmesini beklerseniz tam da öyle görünen yatıştırıcı bir odada şöminenin başında uzun uzun sohbet ettik. Bu sohbet sırasında paylaşılan sırlardan gayet açık bir şekilde anladığım kadarıyla yüksek yetkilinin eşine ve kim bilir daha kaç kişiye istisnai ve deha sahibi birisi olarak –Şirket için büyük bir hazine olarak– her gün kolay kolay bulamayacağınız bir kısmet olarak takdim edilmiştim. Hey Tanrım! Bir paralık düdük takılmış iki buçuk kuruşluk bir buharlı nehir teknesinin başına geçecektim altı üstü! Ama göründüğü kadarıyla aynı zamanda İşçilerden biriydim – yani büyük harfle. Bir nevi aydınlanma elçisi, bir tür alt rütbeden havariydim. Tam o sıralarda bu konuda bir sürü saçma sapan şey yazılıp çiziliyor ve de konuşuluyordu; bu mükemmel kadıncağız tüm o yalan rüzgârının ortasında yaşadığı için başı dönmüştü. 'O cahil milyonları korkunç işlerden vazgeçirmekten' öyle çok söz etti ki en sonunda kendimi basbayağı tedirgin hissetmeye başladım. Şirket'in kâr etmek için çalıştığını ima edecek oldum.

'Unutma ki işçi kendi kazancına layıktır,** Sevgili Charlie,' dedi zekice. Kadınların hakikatten bu kadar kopuk olması ne acayip. Kendi dünyalarında yaşıyorlar ve böyle bir

* (Fr.) Sakin olun, sakin olun. (ç.n.)

** *Kitabı Mukaddes*, Matta (10:10). (ç.n.)

dünya ne geçmişte görülmüştür, ne de gelecekte görülecektir. Gerçek olamayacak kadar güzel bir dünya ve bir gün bu dünyayı kurmaya kalksalar aynı gün daha güneş batmadan paramparça olacaktır. Biz erkeklerin yaradılış gününden bu yana mutlu mesut birlikte yaşadığımız dumura uğratıcı bir gerçek ortaya çıkacak ve kurdukları dünyayı altüst edecektir.

Bundan sonra kucaklandım, fanila giymem tembihlendi, sık sık yazmam istendi falan filan – böylece oradan ayrıldım. Sokağa çıktığımda –nedendir bilmem– tuhaf bir his doldurdu içimi, kendimi bir sahtekâr gibi hissediyordum. Pek çok insanın sokağın karşısına geçip geçmemek konusunda düşünmeye harcadığı zamandan çok daha az bir zamanda karar verip yirmi dört saat içinde dünyanın herhangi bir yerine doğru yola çıkmaya alışkın benim gibi birinin bu sıradan mesele konusunda bir an – tereddüt etmek demeyeceğim ama irkilerek duraklaması gerçekten tuhaf. Size bunu açıklamanın en iyi yolu şöyle söylemek: Bir iki saniyeliğine kendimi bir kıtanın ortasına değil de dünyanın merkezine doğru yola çıkmış gibi hissettim.

Bir Fransız buharlısına bindim ve onlara ait liman bozuntularının hepsinde tek tek durduk; görebildiğim kadarıyla amaç da sadece askerleri ve gümrük memurlarını karaya çıkarmaktı. Kıyı şeridini seyrediyordum. Gemiyle geçerken kıyıyı seyretmek tıpkı bir muammayı çözmeye çalışmak gibidir. Tam karşında duruyordur – gülümser, kaş çatar, davet eder, ihtişamlıdır, adidir, tatsızdır ya da vahşidir ve daima suskunluk içindeyken hep fısıldar gibidir: Gel de keşfet bakalım. Bu seferki kıyı şeridi neredeyse hiçbir özellik taşımıyordu, sanki daha yapım aşamasındaydı ve hiç değişiklik göstermeyen bir gaddarlık barındırıyordu. Devasa cengelin kenarı öyle koyu bir yeşildi ki neredeyse simsiyah görünüyordu; hemen altında beyaz köpüklü dalgaların vurduğu kıyı ise masmavi denizin üstündeki

pırıltıları bulanıklaştıran sisin ötesinde cetvelle çekilmiş gibi dümdüz bir çizgi halinde çok, çok uzaklara doğru uzanıp gidiyordu. Yakıcı güneşin altında ışıldayan toprak boncuk boncuk terliyormuşçasına tütüyordu. Kâh orada kâh burada gri ya da beyazımsı benekler sahildeki beyaz köpüklerin içinde beliriyordu ve kimilerinin üzerinde de bir bayrak dalgalanıyordu. Asırlardır var olan ama hâlâ arkalarındaki el değmemiş alanın içinde topluiğne başlarından daha fazla büyümemiş yerleşim yerleriydi bunlar. İlerledik, durduk, karaya asker çıkardık, devam ettik; Tanrı'nın unuttuğu ıssız yerlerde kaybolmuş teneke bir barınakta, bir bayrak direğinin altında vergi toplasınlar diye gümrük memurları karaya çıkardık, gümrük memurlarını koruyacağı varsayılan askerler de indirdik. Kimilerinin daha kıyıya çıkmadan köpüklü dalgaların vurduğu sahilde boğulduğunu işittim; ama ister boğulmuş olsunlar ister olmasınlar, kimse özellikle umursuyor gibi görünmüyordu. Sadece oraya fırlatılıyorlardı ve yola devam ediyorduk. Sanki hiç hareket etmemişiz gibi sahil hep tıpatıp aynı görünüyordu; ama çeşitli yerleşimlerden, ticaret yerlerinden geçiyorduk ve bunların Koca Bassam, Küçük Popo* gibi adları vardı; uğursuz bir perdenin önünde sahnelenen aşağılık bir farsa ait gibi görünen adlardı bunlar. Yolcu olmanın aylaklığı, hiçbir ortak noktam bulunmayan tüm bu adamlar arasında kapıldığım tecrit duygusu, yağlı ve durgun deniz, kıyının tekdüze kasveti beni maddenin hakikatinden uzaklaştırarak hüzünlü ve anlamsız hülyalara sürüklüyor, acılar içinde kıvrandırıyordu. Sahile vuran dalgaların zaman zaman duyulan sesi ise iyi geliyor, kardeşim konuşuyormuş gibi rahatlatıyordu beni. Doğal bir şeydi,

* Conrad Kongo'ya giderken Alman idaresinde olan Little Popo, Togo'da bulunan Aneho adlı bir köle ve fildişi ticareti merkeziydi. Gran' Bassam ise eskiden Fransız sömürgesi olan Fildişi Sahili'ndeki bir sahil yerleşimidir. (ç.n.)

mantığı vardı, anlamı vardı. Zaman zaman kıyı tarafında görünen kayıklar gerçeklikle geçici de olsa bir temas sağlıyordu. Siyah adamların kürek çektiği görülüyordu. Uzaktan gözlerinin akının pırıltısını görebiliyorduk. Bağırıyor, şarkı söylüyorlardı; gövdeleri ter içindeydi; yüzleri acayip maskelere benziyordu – ama kemikleri, kasları, vahşi dinçlikleri, müthiş hareket enerjileri en az sahile vuran dalgalar kadar doğal ve hakikiydi. Orada olmak için bir bahaneye ihtiyaçları yoktu. Onlara bakmak müthiş bir teselli veriyordu. Bir süreliğine hâlâ gerçeklik dünyasında olduğumu hissediyordum ama bu çok uzun sürmüyordu. Bir şeyler ortaya çıkıyor ve bu hissi korkutup kaçırıyordu. Bir keresinde kıyıya demirlemiş bir savaş gemisine denk geldik. Karşısındaki kıyıda bir tane baraka bile yoktu ve gemi ormanı bombalıyordu. Anlaşılan Fransızların orada sürüp giden bir savaşı vardı. Geminin bayrağı paçavra gibi sarkıyordu, sekiz inçlik topların ağızları alçak bordanın her yanından dikenler gibi çıkmıştı; yağlı ve ışıltılı dalgalarda gemi tembel tembel sallanıyor, ince direkleri ileri geri gidip geliyordu. Toprak, gökyüzü ve suyun muazzam boşluğunda, anlam verilemeyecek bir şekilde bir kıtaya ateş ediyordu gemi. Pat, sekiz inçlik toplardan biri patlıyordu; ufacık bir alev fışkırıp kayboluyor, azıcık beyaz duman belirip dağılıyordu, minik gülle zayıf bir ıslık sesi çıkarıyor – ve hiçbir şey olmuyordu. Hiçbir şey olamazdı zaten. Bu işte biraz delilik, manzarada biraz hazin ve tuhaf bir mizah duygusu vardı; üstelik orada gözle görülemeyen bir yerlerde yerlilerin –onlara düşman diyordu!– kampı olduğuna ısrarla beni temin eden güvertedeki adam dahi bu hissi dağıtamadı.

Onlara mektuplarını verip yolumuza devam ettik (o tenha gemidekilerin yüksek ateşten her gün üçer üçer öldüğünü duydum). Soytarıca isimleri olan, aşırı ısıtılmış bir mezar odasının durgun ve topraksı atmosferinde ölüm ile ticaretin neşeyle dans ettiği başka yerlere de uğradık;

tehlikeli dalgaların hüküm sürdüğü sahillerin sınırladığı, adeta Doğa'nın bizzat mütecavizlerden korumaya çalıştığı bu biçimsiz kıyıda nehirlere girip çıktık. Bu hayattaki ölüm akarsularının kıyıları çürüyüp çamura dönüşüyordu; içerdiği toprak yüzünden yoğunlaşmış sular, çaresizlik ve umutsuzluk içinde kıvranarak bize doğru uzanıyormuş gibi görünen çarpık mangrovları istila etmişti. Hiçbir yerde belli bir izlenim edinecek kadar uzun süre kalmadık, ama genelde belli belirsiz ve bunaltıcı bir hayret duygusu sarmıştı beni. Zaman zaman kâbusa dönen bıktırıcı bir hac yolculuğu gibiydi.

Koca nehrin ağzını görmemden önce neredeyse otuz gün yolculuk ettik. Başkentin yakınlarında demir attık. Ama daha iki yüz mil içeri girmeden çalışmaya başlamayacaktım. O yüzden elimden geldiğince büyük bir hızla otuz mil yukarıdaki bir yere doğru yola çıktım.

Küçük bir buharlı deniz teknesine binmiştim. Kaptan İsveçliydi ve denizci olduğumu bildiğinden beni köprüye davet etti. Dal gibi, sarışın, melankolik bir delikanlıydı. İnce telli uzun saçları vardı ve ayaklarını sürüyerek yürüyordu. Sefil küçük rıhtımdan ayrıldığımız sırada, başıyla küçümseyerek kıyıyı işaret etti. 'Orada mı yaşıyordun?' diye sordu. Ben 'Evet' deyince de, 'Şu hükümet görevlileri çok hoşlar doğrusu – haksız mıyım?' diye devam etti; İngilizceyi gayet dikkatli kullanıyordu ve sesinde belirgin bir alaycılık vardı. 'Bazı insanların ayda birkaç frank için neler yapabildiğini görmek gülünç. Daha yukarılarda böyle tipler neye benziyordur acaba?' Ona yakında bunu görmeyi beklediğimi söyledim. 'Yaaa!' dedi yüksek sesle. Gözünü ileriden ayırmadan şöyle bir döndü. 'O kadar emin olma,' diye devam etti. 'Geçen gün bir adam taşıdım, yolda kendini asmış. O da İsveçliydi.' 'Kendini mi asmış! Aman Tanrım, neden?' diye haykırdım. Dikkatle etrafı gözlemeyi sürdürdü. 'Kim bilir! Belki güneş fazla gelmiştir, belki de bu memleket.'

En sonunda nehrin düzleştiği bir yere geldik. İleride kayalık bir uçurum belirdi; kıyıda kazılıp çıkarılmış toprak yığınları, tepede evler, hafriyat tümsekleri arasında bayıra tutunmuş durumda demir çatılı başka evler. Burada nehir yer yer kayalıkların arasında hızlanıyor ve gürleyerek bu kimsesiz felaket manzarasındaki tüm sesleri bastırıyordu. Çoğunluğu siyah ve çıplak olan bir sürü insan karınca misali sağa sola gidiyordu. Nehre bir iskele yapılmıştı. Tüm bu gördüklerim zaman zaman kör edici güneş ışığının ani saldırıları içinde boğuluyor gibiydi. 'İşte sizin Şirket'in istasyonu,' dedi İsveçli, kayalık yamaçtaki kışlaya benzeyen üç ahşap yapıyı göstererek. 'Eşyalarını yukarı gönderirim. Dört sandık demiştin, değil mi? Tamam. Elveda.'

Otların arasına yuvarlanmış bir buhar kazanına denk geldim, sonra tepeye doğru çıkan bir patika buldum. Patika kayaların etrafından dolandı, sonra tekerlerini havaya dikmiş ters duran ufak bir açık vagonun da çevresinden döndü. Tekerlerden biri kopmuştu. Vagon bir hayvan leşi kadar ölü duruyordu. Başka çürüyen makine parçalarına ve bir yığın paslı raya da rastladım. Sol yanımdaki bir ağaç kümesinin karanlık gölgesinde koyu renkli bir şeyler kımıldanıyor gibiydi. Gözlerimi kırpıştırdım, patika dikti. Sağ yanımda bir boru öttü ve siyah insanların kaçıştığını gördüm. Ağır ve donuk bir patlama yeri sarstı, uçurumdan bir duman bulutu yükseldi, hepsi bu. Kayalık yüzeyde bir değişiklik görünmedi. Demiryolu inşa ediyorlardı. Uçurum yol üzerinde filan değildi, ama bu amaçsız patlamalar sürüp giden yegâne işti orada.

Arkamda duyduğum hafif bir şıngırtı yüzünden başımı çevirdim. Altı siyah adam sıra halinde patikadan yukarı çıkıyordu. Dimdik ve ağır ağır yürüyor, başlarının üzerinde toprak dolu küçük sepetler taşıyorlardı, şıngırtı da adımlarıyla aynı ritimdeydi. Üzerlerinde edep yerlerine sarılı siyah paçavralardan başka hiçbir şey yoktu, paçav-

raların ucu arkalarından kuyruk gibi ileri geri sallanıyordu. Hepsinin kaburgaları sayılıyor, uzuvlarındaki eklemler bir ipin üstündeki düğümler gibi görünüyordu; her birinin boynunda demirden bir tasma vardı ve tasmalar zincirle birbirine bağlanmıştı. Zincirin halkaları aralarında sallanırken ritmik bir şıngırtı çıkarıyordu. Uçurumdan gelen yeni bir patlama kıtaya ateş ettiğini gördüğüm savaş gemisini getirdi aniden aklıma. O da aynı türden uğursuz bir sesti; ama bu seferkilere düşman demek akla hayale sığmazdı. Onlara suçlu deniyordu ve tıpkı patlayan top mermileri gibi yasaların ihlali de denizden gelen çözülmez bir gizemdi onlar için. Çelimsiz göğüsleri aynı anda inip kalkıyor, genişleyip tabak gibi olmuş burun delikleri titriyor, gözleri taş kesilmiş halde tepenin yukarısına bakıyordu. Mutsuz vahşilerin ölüme benzer mutlak kayıtsızlığıyla, bir an bile yüzüme bakmadan burnumun dibinden geçip gittiler. Bu hammaddenin arkasından gelen bir kurtarılmış, işbaşındaki yeni güçlerin ürünü olan başka bir adam ise tüfeğini ortasından tutmuş mahzun mahzun yürüyordu. Tek düğmesi kopuk bir üniforma giymişti. Yolunun üstünde bir beyaz adam olduğunu görünce çevik bir hareketle tüfeği omzuna yerleştirdi. Bunu sırf önlem olsun diye yapmıştı, beyaz adamlar uzaktan birbirine o kadar benziyordu ki yukarıdakinin kim olduğunu bilememişti. Fakat kısa sürede beni tanımadığını anladı ve kocaman ağzındaki bembeyaz dişleri göstererek pişkince sırıtıp sorumluluğu altındaki grubu başıyla işaret edip beni ulvi güvenine ortak etti anlaşıldığı kadarıyla. Neticede ben de bu ulu davanın, bu yüce ve adil muamelelerin bir parçasıydım.

Yukarıya doğru çıkmaktan vazgeçip sola doğru aşağı indim. Bu zincirli takımın peşinden tırmanmak istemiyordum tepeyi. Aslında çok yufka yürekli değilimdir, siz de biliyorsunuz; saldırıya geçtiğim ya da savunmaya çekildiğim olmuştur. İçine düştüğüm hayatın talepleri uyarınca bede-

lini tam hesap etmeden direnmem ve hücuma geçmem –ki bu da direnme yollarından biridir– gerekmiştir kimi zaman. Şiddet denen iblisle, açgözlülük denen iblisle, ateşli ihtiras denen iblisle tanışmıştım; ah, yıldızlar aşkına! Bunların hepsi de insanları –bakın insanları diyorum– etkisi altına alan ve sürü misali güden güçlü, şehvetli, gözünü kan bürümüş iblislerdir. Ama bu tepenin yamacında dururken, kör edici güneşin altında yırtıcı ve amansız bir aptallıkla; lapacı, rol kesen, kör bir iblisle tanışacağımı anlamıştım. Ne kadar sinsi olabileceğini ise aylar sonra, bin mil daha uzakta anlayacaktım. Bir an ikaz edilmişçesine ne yapacağını bilmez halde kalakaldım orada. En sonunda dolambaçlı patikalardan daha önce gördüğüm gölgeli ağaç kümesinin oraya doğru indim.

Bayıra açılmış kocaman bir çukurun etrafında dolandım. Neden açılmış olduğu hakkında hiçbir fikrim yoktu. Taş ya da kum ocağı değildi. Sadece bir çukurdu. Suçlulara yapacak bir iş bulma gibi hümanist bir arzuyla bağlantılı olabilirdi. Bilemiyorum. Ardından tepenin yamacında oluşmuş bir çatlak gibi duran daracık bir kanala düşmekten son anda kurtuldum. Yerleşim yerinin lağım boruları bu kanala döşenmişti. İçlerinde kırılmamış olan bir tane bile yoktu. Sanki birileri kasten kırmıştı hepsini. Nihayet ağaç kümesine vardım. Amacım biraz gölgede oyalanmaktı, ama gölgeye ulaştığım anda, aslında bir Cehennem'in karanlık halkasına* adım atmış olduğumu fark ettim. Nehrin çağıldadığı yer yakındı ve hiç kesilmeyen, tekdüze, gürül gürül su sesi, tek bir nefes alınmayan, tek bir yaprak kımıldamayan ağaçlığın hüzünlü durgunluğunu gizemli bir gürültüyle dolduruyordu, sanki nehrin kaldırdığı toprağın sancılı adımlarla ilerleyişi aniden duyulur olmuştu.

---

* *İlahi Komedya*'da Dante cehennemi iç içe halkalar olarak tasavvur eder. En içteki halkada Şeytan vardır. (ç.n.)

Kara şekiller ağaçların arasına çömelmiş, uzanmış ya da oturmuştu; sırtlarını ağaç gövdelerine vermişler, toprağı kavramışlardı, loş ışıkta kâh belirginleşip kâh silikleşiyor, türlü türlü ıstırap, teslimiyet ve umutsuzluk halleri sergiliyorlardı. Uçurumda bir patlama daha oldu ve ayaklarımın altındaki toprak hafifçe titredi. İş devam ediyordu. İş! Burası da yardımcılardan bazılarının ölmeye çekildiği yerdi.

Yavaş yavaş ölüyorlardı – bu çok açıktı. Düşman değillerdi, suçlu değillerdi, artık dünyevi hiçbir şey değillerdi; yeşilimsi karanlığın içinde karmakarışık uzanmış hasta ve aç kara gölgelerden ibaretti bunlar. Süreli sözleşmelerle kıyının tüm girintilerinden getirilmiş, uyum sağlayamadıkları bir ortamda kaybolmuş, bilmedikleri yiyeceklerle beslenmiş, hastalanmış, verimsizleşmişlerdi ve buraya kadar sürünüp dinlenmelerine izin verilmişti. Bu can çekişen gölgeler hava kadar özgür ve neredeyse bir o kadar hafifti. Ağaçların altında gözlerin parıltısını ayırt etmeye başladım. Sonra başımı yere çevirdiğimde elimin yakınında bir yüz gördüm. Kapkara kemikleri boylu boyunca uzanmış, bir omzu ise ağaca yaslanmıştı, gözkapakları ağır ağır yukarı kalktı ve feri kaçmış kocaman, boş gözler bana doğru baktı; adeta kördü bu bakışlar, göz kürelerinin derinliklerindeki beyaz bir ışıltı yavaşça söndü. Adam genç görünüyordu –neredeyse çocuktu– ama onların yaşını anlamak hiç kolay değildir. Bizim İsveçli'nin teknesinde cebime attığım peksimetlerden birini ona sunmaktan başka bir şey gelmedi aklıma. Parmaklar yavaşça peksimeti kavradı – başka bir hareket ya da bakış olmadı. Boynuna beyaz bir havlı bez parçası bağlamıştı – Neden? Nereden bulmuştu? Bir bayrak – bir süs – bir tılsım mıydı – teselli olsun diye mi bağlamıştı? Bu bez parçasıyla bağlantılı herhangi bir düşünce, bir amaç var mıydı? Denizlerin ötesinden gelen bu beyaz bez parçası o kapkara boynun etrafında ürpertici görünüyordu.

Aynı ağacın yanında keskin açılı iki bohça daha bacak-

larını toplamış oturuyordu. Çenesini dizlerine dayamış olanı katlanılamaz, insanı dehşete düşüren bir tarzda gözlerini dikmiş boşluğa bakıyordu. Diğer hayalet kardeşi ise büyük bir yorgunluğa yenik düşmüş gibi alnını dizlerine dayamıştı; çevredeki diğerleri de bir katliam ya da salgın tablosu gibi çarpılmış ve çökmüş vaziyetteydiler. Ben dehşet içinde dikilirken bu yaratıklardan biri ellerinin ve dizlerinin üzerinde doğrulup su içmek üzere emekleyerek nehre doğru gitti. Suyu avcuyla içtikten sonra bağdaş kurup güneşin altında oturdu ve bir süre sonra da kıvırcık saçlı başı göğüskemiğine düştü.

Gölgede daha fazla oyalanmak istemedim, istasyona doğru hızlanarak yürüdüm. Binaların yanına geldiğimde öyle beklenmedik şıklıkta bir beyaz adamla karşılaştım ki ilk başta hayal gördüğümü sandım. Kolalı dik yakası, bembeyaz kollukları, ince alpaka ceketi, kar beyazı pantolonu, tertemiz ipek bir boyunbağı ve cilalı çizmeleri vardı. Şapkası yoktu. Saçlarını ikiye ayırmış, taramış, briyantinlemişti, yeşil astarlı güneş şemsiyesini tutan eli kocaman ve bembeyazdı. Bu hayranlık uyandırıcı adam kulağının arkasına da bir kalem sıkıştırmıştı.

Bu mucizeyle tokalaştım ve Şirket'in muhasebe şefi olduğunu, tüm hesap kitap işlerinin bu istasyonda yapıldığını öğrendim. Kısa süreliğine, 'biraz temiz hava almak için' dışarı çıkmıştı. Hareketsiz masa başı yaşamını akla getiren bu ifadede şahane bir tuhaflık vardı. Aslında size bu adamdan hiç bahsetmeyebilirdim, ama o zamana dair hatıralarımın ayrılmaz bir parçası olan kişinin adını ilk kez onun ağzından duymuştum. Üstelik ona saygı duymuştum. Evet. Yakasına, devasa kolluklarına, taralı saçına saygım vardı. Tam bir vitrin mankenine benziyordu, ama o toprakların tüm moral bozuculuğuna rağmen bu görünüşü korumayı başarmıştı. Ben güçlü karakter diye buna derim. Kolalı yakaları, fırfırlı gömleği onun karakterini gösteriyordu.

Neredeyse üç yıldır oradaydı ve ona böyle temiz ve düzenli olmayı nasıl başardığını sormadan edemedim. Biraz kızarıp bozararak alçakgönüllülükle şöyle dedi: 'İstasyon civarındaki yerli kadınlardan birine öğrettim. Zor oldu. Böyle işler yapmaktan hiç hoşlanmıyordu.' Demek ki bu adam gerçekten de bir şeyler başarmıştı. Üstelik titizlikle tuttuğu hesap defterlerine de çok bağlıydı.

İstasyonda geri kalan her şey karmaşa içindeydi – kafalar, eşyalar, binalar. Toz toprak içinde kocaman ayaklı zencilerden oluşan kervanlar gelip gidiyordu; mamul mallardan –en adi türde pamuklu kumaşlar, boncuklar ve pirinç tellerden– oluşan bir nehir karanlığın derinliklerine doğru akıyor, karşılığında ise kıymetli fildişinden incecik bir dere akıyordu.

İstasyonda on gün beklemem gerekiyordu – sonsuzluktan farksızdı benim için. Bahçedeki bir kulübede kaldım, ama kimi zaman kaostan uzaklaşmak için muhasebecinin yazıhanesine gidiyordum. Yazıhane duvarları yatay kalaslardan yapılmıştı ve kalaslar o kadar kötü dizilmişti ki muhasebeci yüksek masasına eğildiğinde boynundan topuklarına kadar ince ince gün ışığı şeritleriyle kaplanıyordu. Çevreyi görmek için büyük kepengi açmaya hiç gerek yoktu. Üstelik içerisi sıcaktı, kocaman sinekler şeytan gibi dolaşıyor ve sokmayıp adeta hançer saplıyorlardı. Genellikle ben yerde otururken muhasebeci de kusursuz görünümüyle (hatta biraz da parfüm sürüyordu) yüksek bir iskemlenin üzerinde ha babam yazıyordu. Bazen de egzersiz yapmak için kalkıyordu. Hasta bir adam tekerlekli yatakta (iç taraflardan artık işe yaramayan bir mümessil) yazıhaneye getirilince muhasebeci kibarca rahatsızlığını belirtti. 'Hasta bir kişinin inlemeleri dikkatimi dağıtıyor,' dedi. 'Dikkatimi vermeden de bu iklimde hesap hatalarına karşı tedbirli olmak olağanüstü zor görünüyor.'

Bir gün başını bile kaldırmadan şöyle dedi: 'İç taraflarda

hiç şüphesiz Bay Kurtz'la karşılaşacaksın.' Bay Kurtz'un kim olduğunu sormam üzerine onun birinci sınıf bir mümessil olduğu cevabını verdi, ama bu bilgi karşısında hüsrana uğradığımı görünce de kalemini bırakıp ağır ağır ekledi: 'Son derece olağanüstü bir şahsiyettir.' Başka sorular da sorarak Bay Kurtz'un şubelerden birinin başında olduğunu, çok önemli olan bu şubenin de hakiki fildişi bölgesinde, 'oranın tam ortasında' bulunduğunu, 'diğerlerinin hepsinin toplamından daha fazla fildişi gönderdiğini...' ağzından almayı başardım. Tekrar yazmaya başladı. Hasta adam inleyemeyecek kadar kötüleşmişti. Sinekler büyük bir huzur içinde vızıldıyordu.

Ansızın dışarıda bir uğultu başladı ve bir sürü ayak sesi duyuldu. Bir kervan gelmişti. Kalasların diğer yanında şiddetli münakaşa sesleri yükseldi. Hamalların hepsi bir ağızdan konuşuyordu ve bu gürültünün ortasında da şef mümessilin belki o gün yirminci kez ağlamaklı bir edayla 'artık bıktığını' söyleyen acıklı sesi duyuluyordu. ... Muhasebe şefi ağır ağır doğruldu. 'Nasıl da kıyameti koparıyorlar,' dedi. Kibarca odanın öbür ucuna gidip hasta adama baktıktan sonra bana döndü: 'Duymuyor.' 'Ne! Ölmüş mü?' diye sordum irkilerek. 'Hayır. Daha değil,' diye yanıtladı büyük bir soğukkanlılıkla. Ondan sonra başını sallayarak istasyon avlusundaki kargaşayı işaret etti. 'İnsan doğru girdiler yapması gerektiğinde, şu vahşilerden nefret etmeye başlıyor – ölümüne nefret ediyor onlardan.' Bir an durup derin derin düşündü. 'Bay Kurtz'u gördüğünüzde,' diye devam etti, 'ona buradaki her şeyin' –yazı masasına bir göz attı– 'gayet tatmin edici olduğunu iletin. Ona şu Merkez İstasyon üzerinden yazmak istemiyorum – bizim ulaklar yüzünden mektup kimin eline geçiyor bilmek mümkün değil.' Bir an o uysal, pörtlek gözleriyle dik dik bana baktı. 'Ah, o yükselecek, çok yükselecek,' diye tekrar başladı. 'Çok geçmeden İdare'de bir makama gelecektir.

Onlar, yukarıdakiler, yani Avrupa'daki Kurul da bunu istiyor.'

Tekrar işine döndü. Dışarıdaki gürültü sona ermişti ve ben de dışarı çıkmak üzereyken kapının eşiğinde durdum. Sineklerin bitmeyen vızıltısı içinde eve dönüş yolundaki mümessil kıpkırmızı ve duyularını yitirmiş halde yatıyordu; beriki ise defterlerin üzerine eğilmiş, tamamen doğru işlemlerin doğru girişlerini yapıyordu; kapı eşiğinin elli ayak aşağısında ise ölüm korusundaki ağaçların tepelerini görebiliyordum.

Ertesi gün nihayet altmış kişilik bir kervanla beraber iki yüz mil yürümek üzere istasyondan ayrıldım.

Bu konuda çok fazla şey anlatmamın faydası yok. Her yanda patikalar, patikalar; bomboş topraklara yayılmış, uzun otların arasından ilerleyen, yanmış otların üzerinden açılmış, çalıların içinden geçen, buz gibi koyaklara inip çıkan, sıcaktan kavrulan kayalık tepelere tırmanıp bayır aşağı inen, ayaklarla çiğnene çiğnene oluşmuş bir patikalar ağı; ve yalnızlık, hem de ne yalnızlık, kimse yok, tek bir kulübe bile. İnsanlar uzun zaman önce kaçıp gitmişti. Gerçi Deal ile Gravesend arasındaki yolda her türlü korkutucu silahla donanmış bir sürü gizemli zenci aniden kol gezmeye başlasa ve sağda solda buldukları her köylüyü yakalayıp onlara ağır yükler taşıtmaya kalksa, herhalde civardaki tüm çiftlik ve evler kısa sürede boşalırdı. Yalnız burada evler de kaybolmuştu. Yine de birkaç terk edilmiş köyden geçtiğimi fark edebildim. Ottan duvar kalıntılarında acıklı bir çocuksuluk var. Günler boyunca, arkamda her biri otuz kilo yük taşıyan altmış çift yalınayağın yere basma ve sürtme sesiyle yürüdüm. Kamp kur, yemek pişir, uyu, kampı topla, yürü. Zaman zaman, zincirler içinde yürürken ölmüş bir hamal, yolun kenarındaki uzun otların arasında, yanında boş bir sukabağı ve uzun sopasıyla huzur içinde uyuyor olurdu. Çevrede ve yukarıda müthiş bir sessizlik vardı. Bazen sessiz

bir gecede uzaklardan davulların gümbürtüsü kâh alçalıp kâh yükselerek kulaklarıma ulaşıyordu, engin ve cılız bir gümbürtü; tuhaf, cazip, akıl çelici ve vahşi bir ses – ve belki de Hıristiyan ülkelerindeki çan sesi kadar derin bir anlam içeriyordu. Bir keresinde silahlı ve uzun boylu Zanzibarlılara* komuta eden, üniformasının düğmeleri açık bir beyaz adamın kampı çıktı yolumuza; çok konuksever ve neşeliydi – çok da sarhoş. Yolun güvenliği ve bakımından sorumlu olduğunu söyledi. Herhangi bir yol ya da bakım gördüğümü söyleyemem, yani üç mil sonra ayağımın takıldığı ve alnında kurşun deliği bulunan orta yaşlı siyahın cesedi kalıcı bir imar faaliyeti sayılmıyorsa. Beyaz bir refakatçim de vardı; kötü bir çocuk değildi, ama fazla besiliydi ve en yakın gölge ve sudan millerce uzakta, güneşin alnında yokuş çıkarken bayılmak gibi bıktırıcı bir alışkanlığı vardı. Adamın kendine gelmesini beklerken kendi ceketini çıkarıp güneş şemsiyesi olarak üzerinde tutmak sinir bozucu ve bezdirici bir şey. Bir seferinde ona ne diye oralara geldiğini sormadan edemedim. 'Cebimi doldurmak için elbette. Sen ne sandın!' diye azarladı beni. Ardından ateşi çıktı ve sırığa takılmış bir hamakla taşınması gerekti. Ağırlığı yüz kilodan fazla olduğundan hamallarla bitmek bilmez münakaşalara başladım. Hamallar ayak diredi, kaçtı, geceleyin yükleriyle beraber sıvıştı, tam bir isyan çıktı. Sonunda bir akşam İngilizce bir konuşma yaptım, konuşmaya eşlik eden el kol hareketlerimi karşımdaki altmış çift gözden biri bile kaçırmadı ve sabah olunca hamağı en önde yola çıkarmayı becerdim. Bir saat sonra önden gönderdiğim ekibi bir çalılığa girmiş halde buldum – adam, hamak, inlemeler, battaniyeler, dehşet. Ağır sırık, buruncağızının derisini sıyırmıştı. Birilerini öldürmemi çok istiyordu ama ortalık-

* Afrika'nın doğu kıyısının açıklarındaki bir adanın yerlileri. Çoğunlukla hamal ya da paralı asker olarak bölgeye getiriliyorlardı. (ç.n.)

ta gözle görülebilir tek bir hamal gölgesi bile yoktu. Yaşlı doktoru hatırladım – 'Oradaki bireylerin zihinsel değişimlerini gözlemlemek bilimsel açıdan çok ilginç olacaktır.' Bilimsel açıdan giderek ilginçleştiğimi hissettim. Gelgelelim tüm bunları uzun uzadıya anlatmanın faydası yok. On beşinci günde büyük nehri ufukta yeniden gördüm ve ağır aksak Merkez İstasyon'a ulaştım. Çalılıklar ve ormanlarla çevrili durgun bir su girintisindeydi, bir yanında leş gibi kokan çamur yığını, diğer üç yanında ise abuk sabuk bir sazdan çit vardı. Kapı olarak sadece çitte sefil görünüşlü bir gedik açılmıştı, aynı lapacı iblisin işbaşında olduğunu anlamanız için mekâna bir göz atmanız yeterliydi. Ellerinde uzun asalar bulunan beyaz adamlar binaların arasından tembel tembel çıktı, yavaşça gelip bana şöyle bir baktıktan sonra bir yerlerde tekrar gözden kayboldular. Kara bıyıklı yağız ve heyecanlı bir adam, ona kimliğimi açıklamamın ardından, bol bol gevezelik ettikten ve lafı dolandırdıktan sonra benim buharlının nehrin dibini boylamış olduğunu söyledi. Donup kaldım. Ne, nasıl, neden? Ha, 'her şey yolunda'ydı. 'Müdür bizzat' oradaydı. 'İşler gayet düzgün bir şekilde ilerliyor. Herkes olağanüstü davrandı! Olağanüstü! Sizin,' dedi heyecanla, 'bir an önce gidip Genel Müdür'le görüşmeniz gerek. Sizi bekliyor!'

Bu enkaz meselesinin gerçek anlamını hemen kavrayamamıştım. Sanırım şimdi anlıyorum, ama emin değilim – hem de hiç değilim. Şimdi düşünüyorum da... mesele tümüyle doğal olamayacak kadar aptalcaydı kesinlikle. Yine de... Ama o an sadece kahrolası bir musibet gibi geliyordu. Buharlı tekne batmıştı. İki gün önce aniden, Müdür de güvertedeyken nehir yukarı yola çıkmışlardı; geminin sorumluluğu gönüllü bir kaptandaydı ve daha üç saat ilerleyemeden teknenin dibini kayalara çarpıp parçalamışlar ve güneydeki kıyıya yakın bir yerde batmışlardı. Teknem olmadan orada ne yapacağımı sordum kendime. Meğer

komuta edeceğim tekneyi nehirden çıkarmak için yapacağım bir hayli iş varmış. Hemen ertesi gün çalışmaya koyulmam gerekiyordu. Tekneyi parça parça çıkarıp istasyona getirmek ve gerekli tamiratları yapmak birkaç ay sürdü.

Müdür'le ilk görüşmem biraz tuhaftı. O sabah yirmi mil yürümüş olmama rağmen bana oturmamı söylemedi. Teninin rengi, yüzü, tavırları ve sesi gayet sıradandı. Orta boylu ve alışıldık bir yapıdaydı. Gözlerinde olağan bir mavilik vardı, belki biraz fazla soğuk baktığı söylenebilirdi ve kesinlikle bakışlarını insanın üstüne bir balta kadar sert ve ağır bir şekilde indirebiliyordu. Ama o anlarda bile kişiliğinin geri kalanı bakışlarının aleyhine çalışır gibiydi. Bunun dışında dudaklarında sadece tanımlanamaz, silik bir ifade vardı; kaçamak bir şey – bir tebessüm – tebessüm değil – hatırlıyorum ama açıklayamıyorum. Bilinçli bir şey değildi bu tebessüm, ama tam bir şey söyledikten sonra bir anlığına yoğunlaşıyordu. Sözlerinin en sonuna kelimelere basılan bir mühür misali yerleşiyor, en sıradan lafın anlamını mutlak bir esrarengizliğe büründürüyordu. Adam sıradan bir tüccardı, daha gençliğinde bu kesimlerde iş bulmuştu – hepsi bu. İnsanların ona itaat etmesini sağlayabiliyordu ama ne sevgi ne korku uyandırıyordu, hatta saygı bile uyandırmıyordu. Tedirginlik uyandırıyordu – bundan ibaret. Tedirginlik. Belli bir güvensizlik değil – sadece tedirginlik – hepsi bu. Böyle bir... bir... melekenin ne kadar etkili olabileceği konusunda hiçbir fikriniz yok. Örgütlenme, inisiyatif alma, hatta düzen sağlama konusunda dehası sıfırdı. Bu da örneğin istasyonun sefil durumundan açıkça anlaşılıyordu. Eğitimi yoktu, zekâdan yoksundu. Yine de bu makamı edinmişti – neden? Belki de hiç hasta olmadığından... Üç yıl üç dönem hizmet vermişti orada... Her bünyenin bozguna uğrayıp çöktüğü bir yerde bozulmayan sağlık başlı başına bir güçtür. İzin alıp eve gittiğinde iyi dağıtıyor, fiyakasından da geçilmiyordu. Kıyıya

çıkmış bir gemiciyi andırıyordu, ama sadece dışarıdan bakıldığında. Sırf konuşmasını dinlediğinizde farkı anlıyordunuz. Hiçbir şeyi sıfırdan kuramazdı, ancak rutini devam ettirebilirdi – hepsi o kadar. Ama büyük adamdı. Böyle bir adamı neyin kontrol ettiğini söylemenin imkânsız olması gibi küçük bir mevzu yüzünden büyük adamdı. Bu sırrı asla açığa vurmadı. Belki de boş adamın tekiydi. Bu şüphe insanı duraksatıyordu – çünkü canı ne isterse onu yapmasına engel olacak hiçbir şey yoktu. Çeşitli tropik hastalıklar istasyondaki hemen her 'mümessili' yataklara düşürürken, onun şöyle dediği duyulmuştu: 'Buraya gelenlerde bağırsak filan olmamalı.' Bu sözlerini kendine özgü tebessümüyle mühürlemişti, adeta eşiğinde bekçilik ettiği ve karanlığa açılan bir kapıydı bu tebessüm. Kapının ardında bazı şeyler gördüğünü sanabilirdin – ama hemen geri kapanırdı. Beyaz adamların yemek masasındaki öncelik sırası konusunda sürekli kavga etmesine sinirlenerek kocaman bir yuvarlak masa yapılmasını emretmiş ve bu masa için de özel bir ev inşa ettirmişti. Burası istasyonun yemekhanesiydi. Onun oturduğu yer bir numaralı yerdi – geri kalanı ise hiçbir yer sayılmıyordu. Bu konuda onunla tartışmanın, fikrini değiştirmenin olanaksızlığını hissediyordu insan. Ne medeniydi ne de medeniyetten uzak. Sessiz biriydi. Kendi 'oğlan'ının –sahilden gelme genç ve besili bir siyah– beyaz adamlara onun gözleri önünde kışkırtıcı bir küstahlıkla davranmasına izin verirdi.

Beni görür görmez konuşmaya başladı. Yollarda fazla zaman harcamıştım. Bekleyememişti. Bensiz başlamak zorunda kalmıştı. Nehrin yukarısındaki istasyonların rahatlatılması gerekiyordu. Zaten o kadar çok gecikme olmuştu ki kimin ölü kimin hayatta olduğunu, işlerin nasıl yürüdüğünü bilmiyordu – vesaire vesaire. Açıklamalarıma hiç aldırış etmedi ve bir mühür mumu çubuğunu elinde evirip çevirerek durumun 'çok ciddi, çok ciddi' olduğunu birkaç

kez yineledi. Çok önemli bir istasyonun tehlikede olduğuna ve şefi Bay Kurtz'un hastalandığına dair söylentiler vardı. Bunların doğru olmamasını diliyordu. Bay Kurtz... Kendimi çok yorgun ve asabi hissediyordum. Başlarım Kurtz'a, diye düşündüm. Sözünü keserek Bay Kurtz'u sahildeyken duyduğumu söyledim. 'Ya! Demek aşağılarda ondan bahsediyorlar,' diye adeta kendi kendine mırıldandı. Ardından tekrar konuşmaya başlayıp Bay Kurtz'un ellerindeki en iyi mümessil olduğuna, istisnai bir şahsiyet ve Şirket için son derece önemli biri olduğuna beni temin etti; bu yüzden endişesini anlamalıymışım. Dediğine göre 'çok, çok endişeliydi.' Gerçekten de koltukta kımıldanıp duruyordu. 'Ah, Bay Kurtz,' derken mühür mumu çubuğunu çat diye kırdı ve bu kaza karşısında adeta şaşkınlıktan dilini yuttu. Daha sonra başka bir şey sordu: 'Acaba ne kadar sürerdi...' Tekrar sözünü kestim. Karnım açtı, ayakta tutuluyordum ve vahşileşmeye başlamıştım. 'Nereden bileyim,' dedim. 'Daha enkazı bile görmedim. Birkaç ay alacağına şüphe yok.' Tüm bu konuşmalar bana beyhude gelmeye başlamıştı. 'Birkaç ay,' dedi. 'Diyelim ki yola çıkmadan önce üç ayımız var. Evet. Mesele böyle çözülmek zorunda.' Kulübesinden dışarı fırladığım sırada (verandaya benzer bir şeyi olan toprak bir kulübede tek başına yaşıyordu), onun hakkındaki görüşlerimi kendi kendime mırıldanıyordum. Boş konuşan geri zekâlının tekiydi. Daha sonra ise 'meselenin halledilmesi' için gereken vakti hesaplarken ne kadar büyük bir incelik gösterdiğini irkilerek fark ettiğimde bu sözlerimi geri aldım.

Ertesi gün çalışmaya başladım ve tabiri caizse istasyona sırtımı döndüm. Yaşadıklarımı telafi eden olgulara tutunmayı ancak böyle sürdürebilirmişim gibi gelmişti. Yine de insan zaman zaman etrafına bakınmak zorunda kalıyor; işte o zaman bu istasyonun gerçek yüzünü, avluda güneşin altında amaçsızca dolanan adamları görüyordum. Bütün

bunların ne anlama geldiğini de sordum kendime zaman zaman. Ellerinde saçma görünüşlü uzun asalarla, çürümüş bir çitin içinde büyülenip kalmış çok sayıda imansız hacı gibi oraya buraya yürüyüp duruyorlardı. 'Fildişi' sözcüğü havada çınlıyor, fısıldanıyor, özlemle tekrarlanıyordu. İnsan onların fildişi için dua etmekte olduklarını sanabilirdi. Bir cesetten nasıl koku yayılırsa tüm bunlardan da öyle ahmakça bir hasislik hissi yayılıyordu. Yüce Tanrım! Bu kadar gerçekdışı bir şey görmemiştim hayatım boyunca. Dışarıda ise, yeryüzünde açılmış bu alanı çevreleyen sessiz orman bana büyük ve yenilmez görünüyordu; bu fantastik istilanın geçip gitmesini sabırla bekleyen bir kötülük ya da hakikatti sanki.

Ah, o aylar! Neyse, boş verin. Çeşitli şeyler oldu. Bir akşam içi patiska, basma, boncuk ve daha bilmediğim bir sürü şeyle dolu ottan bir barınak o kadar hızlı alev aldı ki insan toprağın açılıp tüm o çerçöpü yok etmek üzere intikam ateşi püskürttüğünü sanabilirdi. Sökülü haldeki buharlı teknemin başında sakin sakin pipomu içerken hepsinin alevlerin ışığında kollarını yukarı kaldırmış hoplayıp zıpladığını gördüm, sonra irikıyım bıyıklı adam koşarak nehre indi. Elinde bir teneke kova vardı. Herkesin 'olağanüstü, olağanüstü davrandığına' beni temin ederek kovayı doldurdu ve tekrar koşarak gitti. Kovanın dibinin delik olduğunu görebiliyordum.

Ağır ağır yukarı yürüdüm. Acelem yoktu. Baraka adeta bir kutu kibrit gibi parlayıvermişti. Daha en baştan umutsuz vakaydı. Alevler iyice yükselmiş, herkesi geri çekilmek zorunda bırakmış, tutuşturmadık bir şey bırakmamış ve nihayet barakayı çökertmişti. Oraya vardığımda baraka artık ışıldayan korlardan bir yığına dönmüştü. Yanmış barakanın yanı başında bir zenciyi dövüyorlardı. Onun bir şekilde yangına sebep olduğunu söylediler; öyle bile olsa, adam korkunç çığlıklar atıyordu. Sonraki birkaç gün onu

bir gölgede kolunu kaldıramayacak kadar bitkin bir halde toparlanmaya çalışırken gördüm. Daha sonra kalkıp gitti – orman onu hiç ses çıkarmadan tekrar bağrına basmıştı. Karanlıkta bulunduğum yerden korların ışıltısına yaklaştığımda, konuşan iki adamın arkasında buldum kendimi. Önce Kurtz'un adı geçti, sonra 'bu talihsiz kazadan faydalanmak' sözcükleri kulağıma çalındı. Adamlardan biri Müdür'dü. Ona iyi akşamlar diledim. 'Hiç böyle bir şey görmüş müydünüz? İnanılmaz,' diyerek yürüyüp gitti. Diğer adam orada kaldı. Birinci sınıf bir mümessildi; genç, nazik ve biraz çekingendi, çatalı andıran küçük bir sakalı ve kanca şeklinde bir burnu vardı. Diğer mümessillere biraz mesafeli davranıyordu ve onlar da kendisinin Müdür için casusluk yaptığından söz ediyorlardı. Bana gelince, onunla daha önce hemen hiç konuşmamıştım. Sohbete daldık ve tıslayan kalıntılardan yavaş yavaş uzaklaştık. Sonra beni istasyonun ana binasında bulunan odasına davet etti. Bir kibrit yaktığı zaman bu genç aristokratın sadece gümüş kakmalı bir tuvalet çantasına değil, aynı zamanda kendisine özel koca bir muma da sahip olduğunu gördüm. O sıralarda mum alma hakkı olan tek kişi Müdür'dü. Kerpiç duvarlar yerlilerin kilimleriyle kaplıydı; ayrıca duvarlara ganimet olarak çeşitli mızraklar, asegajlar,* kalkanlar ve bıçaklar asılmıştı. Bu adama emanet edilen iş tuğla yapmaktı –bana böyle bilgi verilmişti– ama istasyonun hiçbir yerinde tek bir tuğla görmemiştim ve o da bir yıldan uzun süredir oradaydı – bekliyordu. Görünüşe bakılırsa bir malzeme eksik olunca tuğla yapamıyordu, bilemiyorum ne olduğunu – saman belki de. Her neyse, o malzemeyi orada bulmak imkânsızdı ve Avrupa'dan gönderilebilecek bir şey de değildi, o yüzden neyi beklediği benim açımdan pek anlaşılır sayılmazdı. Belki de o şeyin gökten

* Genelde fırlatılarak kullanılan demir uçlu hafif bir mızrak türü. (ç.n.)

zembille inmesini bekliyordu. Gelgelelim, hepsi –on altı ya da yirmi kadar hacının tamamı– bir şeyler bekliyordu ve hallerine tavırlarına bakılırsa çok da hoşnutsuz değillerdi durumlarından, fakat şundan emin olun ki gördüğüm kadarıyla gelen tek şey hastalıktı. Birbirlerinin arkasından konuşarak ve birtakım budalaca entrikalar çevirerek vakit geçiriyorlardı. İstasyonda hep bazı dolaplar dönüyormuş havası vardı, ama elbette bunlardan hiçbir şey çıkmıyordu. Bu da diğer her şey kadar gerçekdışıydı – bu ticari faaliyetin insanseverlik görüntüsü altında yürütülüşü, insanların konuşmaları, hükümetin kendisi, yalancıktan yapılan işler kadar. Tek gerçek duygu, fildişinin alındığı ticari tesislerden birine tayin edilip yüzdelik prim kazanma arzusuydu. Sırf bu uğurda entrikalar çeviriyor, birbirlerini kötülüyor ve nefret duyuyorlardı –ama iş fiilen serçeparmağını kıpırdatmaya gelince– aa, olmaz. Yüce Tanrım! Bir adama at çalma izni verilirken diğerinin atın yularına bile bakmasına müsaade edilmemesi boşuna değil. Kimisini bırak göstere göstere çalsın bir atı. Ne olacak? Yaptı gitti. Belki biliyordur binmesini de. Ama kimisi yulara öyle bir bakar ki, en şefkatli azizin bile tekmeyi patlatası gelir.

Neden dostça davranmaya karar verdiğine dair hiçbir fikrim yoktu, ama odasında sohbetimizi sürdürürken birden adamın bir yerlere varmaya çalıştığı –hatta aslında ağzımı aradığı– hissine kapıldım. Sürekli Avrupa'ya ve orada tanıyor olmam gereken kişilere gönderme yapıyor – kabir şehirdeki tanıdıklarıma dair sorular soruyordu. Minik gözleri mika diskler gibi üzerime sabitlenmiş –merakla– ışıldıyordu ama yine de kibirli tavırlarını sürdürmeye gayret ediyordu. İlk başta şaşırdım, ama sonra ağzımdan ne gibi laflar almayı umduğunu feci şekilde merak etmeye başladım. Vaktini harcamasına değecek ne olabilirdi acaba zihnimde, hiçbir fikrim yoktu. Defalarca hüsrana uğramasını keyifle izledim, çünkü hakikatte bedenim sırf ateşten

ürperiyordu ve kafamda da buharlı teknenin enkazı meselesi dışında hiçbir şey yoktu. Utanmazca konuyu değiştirip durduğumu düşündüğü açıktı. En nihayetinde öfkelendi ve hiddetli bir hareketini gizlemek için esnedi. Ayağa kalktım. O anda duvarda küçük bir yağlıboya resim gördüm. Resimde kıvrım kıvrım elbiseler içinde gözleri bağlı bir kadın, yanan bir meşale taşıyordu. Arka plan çok karanlıktı – neredeyse simsiyahtı. Kadının duruşu son derece mağrur, meşale ışığının yüzündeki etkisi tekinsizdi.

Resme bakakalmıştım, adam medeni bir tavırla yanımda durup üzerine mum oturtulmuş bir çeyrek litrelik şampanya şişesini (ilaç niyetine tüketilmişti herhalde) havaya kaldırdı. Sorularım üzerine resmi yapanın Bay Kurtz olduğunu söyledi. Bir yıl önce görev yerine gitmek için taşıt beklerken bu istasyonda yapmıştı. 'Ne olur söyleyin kuzum, kimdir bu Bay Kurtz?' dedim.

'İç İstasyon'un şefi,' diye kısaca cevap verip başını öbür yana çevirdi. 'Çok sağ olun,' dedim gülerek. 'Siz de Merkez İstasyon'un tuğla imalatçısısınız. Bunu herkes biliyor.' Adam bir an cevap vermedi. 'O bir dâhi,' dedi en sonunda. 'İnsafın, bilimin, ilerlemenin, şeytan bilir daha kim bilir kaç şeyin temsilcisi.' Aniden tumturaklı bir tarzda devam etti: 'Avrupa'nın bize emanet ettiği davada rehberlik etmeleri için zeki, ufku geniş, hedefinden gözünü ayırmayan kişilere ihtiyaç var...' 'Kim diyor bunu?' diye sordum. 'Pek çoğu,' diye yanıtladı. 'Hatta kimileri bunu yazıyor; böylece o buraya geliyor, özel bir varlık, ama siz zaten bunu biliyor olmalısınız.' Gerçekten şaşırmış bir halde sözünü kestim: 'Neden biliyor olmalıymışım?' Duymazdan geldi. 'Evet. Bugün en iyi istasyonun şefi, seneye Müdür Yardımcısı olacak, iki yıl daha geçtikten sonra da... iki yıl içinde ne olacağını siz biliyorsunuzdur diye tahmin ediyorum. Siz yeni tayfadansınız – erdemliler tayfası. Onu buraya gönderenlerle sizi önerenler aynı kişilerdi. Ah, lütfen

itiraz etmeyin. Kendi gözlerimle gördüğüm şeye inanırım sadece.' Birden durumu anladım. Sevgili teyzemin nüfuzlu tanıdıkları bu delikanlı üzerinde beklenmedik bir etki yaratmıştı. Neredeyse kahkahayı patlatacaktım. 'Şirket'in gizli yazışmalarını mı okuyorsunuz?' diye sordum. Buna cevap veremedi. Çok eğleniyordum. 'Bay Kurtz Genel Müdür olduğunda,' diye ciddiyetle devam ettim, 'böyle bir imkân bulamayacaksınız.'

Aniden mumu söndürdü ve dışarı çıktık. Ay yükselmişti. Kara şekiller tembel tembel dolanıyor, közlerin üzerine su döküyorlardı ve her seferinde yeni bir tıslama duyuluyordu; buhar ay ışığında yükselirken dayak yiyen zenci de bir yerlerde inliyordu. 'Şu yabani amma da sızlanıyor!' dedi yanı başımızda bitiveren yorulmak bilmez bıyıklı adam. 'Hak ettiğini buldu. İhlal-ceza-bam! İnsaf etmeyeceksin, insaf etmeyeceksin. Tek yolu bu. Daha sonra çıkacak tüm yangınları önleyecektir. Müdür'e aynen şöyle dedim...' Yanımdakinin kim olduğunu fark edince birden süngüsü düştü. 'Daha yatmamışsınız,' dedi dalkavukça bir içtenlikle, 'olur böyle. Değil mi ya! Tehlike – telaş.' Gözden kayboldu. Nehir kıyısına gittim ve refakatçim de beni takip etti. Kulağıma birtakım iğneleyici mırıltılar ulaştı: 'Beceriksizler yığını... gidin de.' Hacıların öbekler halinde ellerini kollarını sallayarak tartıştıkları görülebiliyordu. Birkaçının elinde hâlâ asaları vardı. Yatarken bile bu değnekleri yanlarından ayırmadıklarına hiç şüphem yok. Çitin ötesinde orman ay ışığında hayaletlerle doluydu sanki ve belli belirsiz kıpırtılar, bu berbat avludaki cılız sesler arasında toprağın sessizliği –gizemiyle, yüceliğiyle, saklı yaşamın hayranlık uyandırıcı gerçekliğiyle– insanın yüreğine işliyordu. Yaralı zenci yakınlarda bir yerde yine zayıf bir sesle inledi ve sonra derin bir iç geçirince adımlarımı hızlandırıp oradan uzaklaştım. Bir elin kolumun altına girdiğini hissettim. 'Sevgili bayım,' dedi adam, 'yanlış anlaşılmak istemem, özellikle de

ben o şerefe nail olmadan çok önce Bay Kurtz'la tanışacak olan sizin tarafınızdan. Benim mizacıma ilişkin yanlış bir fikre kapılmasını istemiyorum kendisinin...'

Bu sahte Mephistopheles'in sözlerini sürdürmesine müsaade ettim ve bana öyle geldi ki işaretparmağımla gövdesini şöyle bir dürtsem içinde cıvık çamurdan başka hiçbir şey olmadığını fark edecektim. Anlasanıza yahu, mevcut müdürün emri altında zaman içinde Müdür Yardımcısı olmayı planlıyordu ve Kurtz'un gelişinin her ikisini de epeyce rahatsız ettiğini görebiliyordum. Döke saça anlatmayı sürdürdü ve onu durdurmaya çalışmadım. Büyük bir nehir canlısının leşi gibi karaya çekilmiş olan benim buharlının enkazına dayamıştım omuzlarımı. Çamurun, o ilkel çamurun kokusu burun deliklerimi doldurmuştu ve ilkel ormanın müthiş durgunluğu tam karşımdaydı; kararmış koyun üstünde ışıltılar belirip kayboluyordu. Ay her şeyin üzerini incecik bir gümüşi tabakayla kaplamıştı – sık ve uzun otların üstünü, çamurun üstünü, tapınak duvarından yüksek duran donuklaşmış bitki duvarını, kopkoyu bir boşlukta çakıp çakıp söndüğünü görebildiğim ve en ufak bir mırıltı çıkarmadan geniş yatağında akmakta olan o koca nehrin üstünü. Adam kendisi hakkında bir şeyler zırvalayıp dururken tüm bunlar ne kadar da yüce, beklenti dolu ve sessizdi. İkimize bakmakta olan bu muazzam manzaradaki durgunluğun bir cazibe mi, tehdit mi olduğunu merak ettim. Buraya başıboş bırakılmış bizler neydik? O dilsiz şeyle başa çıkabilir miydik, yoksa o mu bizimle başa çıkacaktı? Konuşamayan ve belki de aynı zamanda sağır olan o şeyin alabildiğine büyük, akıllara durgunluk verecek kadar büyük olduğunu hissettim. Ne vardı orada? Oradan gelen az miktar fildişini görebiliyordum ve Bay Kurtz'un orada olduğunu işitmiştim. Bu konu hakkında ne çok şey duyduğumu bir ben bilirim! Yine de duyduklarım beraberinde imgeler getirmemişti – orada bir melek

ya da zebani olduğunu duysam da pek fark etmeyecekti. İnsan Mars'ta yaşayanlar olduğuna nasıl inanırsa öyle inanıyordum duyduklarıma. Mars'ta yaşayanlar olduğuna kalıbını basan bir İskoç yelkenci tanımıştım vaktiyle. Orada yaşayanların neye benzediğini ve nasıl davrandığını sorarsan utangaçlaşıyor ve 'dört ayak üzerinde yürümek' gibi bir şeylerden dem vuruyordu. O konuşurken azıcık bir tebessüm etsen bile –altmış yaşında olmasına rağmen– seni dövüşmeye davet ediyordu. Kurtz için kavga edecek kadar ileri gidecek değildim, ama onun uğruna yalan söylemeye epey yaklaştım. Yalandan nefret ettiğimi, tiksindiğimi, asla tahammül edemediğimi biliyorsunuz, sebebi de başkalarından daha doğrucu olmam değil, sadece yalanın beni dehşete düşürmesidir. Yalanlarda bir ölüm hissi, bir ölümlülük tadı vardır – hayatta en çok nefret ettiğim ve tiksindiğim, unutmak istediğim şeydir bu. Yalan bana acı çektirir, midemi bulandırır, sanki çürük bir şeyi ısırmışım gibi gelir. Mizaç meselesi herhalde. Neyse, genç budalanın Avrupa'daki nüfuzumla ilgili ne istiyorsa onu hayal etmesine izin vererek yalana epeyce yaklaştım. Bir anda bu büyülenmiş hacıların geri kalanı gibi numaracı olmuştum. Bunun da tek nedeni o sırada henüz görmediğim Kurtz'a bir şekilde destek verebileceğimi hissetmemdi – anlıyorsunuz, değil mi? O benim için sadece bir sözcükten ibaretti. Bu ismi taşıyan adamı sizin tanıdığınızdan daha iyi tanımıyordum. Onu görüyor musunuz? Hikâyeyi görüyor musunuz? Herhangi bir şey görüyor musunuz? Bana öyle geliyor ki size bir rüyayı anlatmaya çalışıyorum – boşa kürek çekiyorum, çünkü rüyayı anlatarak aktarmak mümkün değildir rüya hissini, mücadele ve isyan duygularının çarpıntısı içindeki saçmalık, şaşkınlık ve hayretin kaynaşmasını, tam da rüyaların özünü teşkil eden mucizevilik tarafından ele geçirilme fikrini..."

Marlow bir süre konuşmadı.

"...Hayır, imkânsız; insanın varlığının belli bir dönemindeki –onun hakikatini doğuran, ona anlam veren; içine işlemiş o algılanamaz özünü oluşturan– yaşam hissini aktarmak imkânsızdır. Buna olanak yok. Nasıl rüya görüyorsak öyle yaşarız – bir başımıza..."

Derin düşüncelere dalmış gibi yine biraz sustuktan sonra ekledi:

"Elbette sizin şimdi gördükleriniz benim o zaman görebildiklerimden fazladır. Siz tanıdığınız bir kişiyi, beni görüyorsunuz..."

Hava iyice karardığından biz dinleyiciler artık birbirimizi hemen hiç göremiyorduk. O da bizden ayrı oturduğu yerde sadece bir sesten ibaretti uzun zamandır. Kimse tek söz etmiyordu. Diğerleri uyumuş olabilirdi, ama ben uyanıktım. Dinliyordum, nehrin ağırlaşmış gece havasında, insan dudakları olmadan kendini biçimlendiriyormuş gibi duran bu anlatının esinlediği belli belirsiz tedirginliğe bir ipucu verecek cümleyi, sözcüğü duymak için dinliyordum.

"...Evet. Devam etmesine izin verdim," diye tekrar başladı Marlow, "bıraktım arkamdaki güçlere ilişkin ne isterse onu düşünsün. Bunu yaptım! Üstelik arkamda hiçbir şey yoktu. O 'her adamın ilerlemesinin zorunluluğu'ndan akıcı konuşmasıyla bahsederken, 'Ayrıca insanın buraya mehtabı seyre dalmak için gelmeyeceğini de takdir edersiniz,' gibi şeyler söylerken yaslandığım enkaz halindeki eski ve ezilip dağılmış buharlı tekne vardı sadece arkamda. Adamın dediğine göre Bay Kurtz 'her konuda dâhi'ydi, ama bir dâhi bile yeterli araçlarla –zeki insanlarla – çalışmanın daha kolay olduğunu görebilirdi. Kendisi tuğla imal etmiyordu –neden, çünkü gayet somut bir engel vardı– ve ben de bunu gayet iyi biliyordum; ayrıca Müdür için kâtiplik işleri yapıyorsa, bunun sebebi 'hiçbir aklı başında insanın üstlerinin güvenini yok yere reddetmemesinin gerekmesiydi'. Bunu anlayabiliyor muydum? Anlayabiliyordum. Peki

daha ne istiyordum? Ne mi, perçin istiyordum! Perçin. İşe koyulmak – deliği tıkamak. Perçin istiyordum. Nehir aşağısındaki diğer istasyonda sandıklar dolusu vardı – sandıklar – yığılmış – patlamış – dökülmüş. Tepenin yamacındaki o istasyonun bahçesinde iki adımda bir yerdeki bir perçine çarpıyordun. Ölüm korusuna doğru yuvarlanıp gidiyordu perçinler. Eğilmeye üşenmezsen ceplerini tıka basa perçinle doldurabilirdin – ama gerekli olan yerde bir tane bile perçin yoktu. Elimizde levhalar vardı ama onları birleştirecek hiçbir şeyimiz yoktu. Tek başına yol tepen bir siyah olan ulak, her hafta mektup çantası omzunda ve asası elinde istasyondan ayrılıp deniz kıyısına gidiyordu. Haftada birkaç kez deniz kıyısından bir kervan ticari mallarla geliyordu – bakması bile ürperti veren berbat bir şekilde boyanmış basmalar, beş para etmez cam boncuklar, kırış kırış puantiye pamuklu mendiller. Ama hiç perçin yoktu. Buharlı tekneyi yüzdürmem için gereken bütün perçinleri getirmeye üç hamal yeterdi halbuki.

Ufak ufak mahrem meselelere de girmeye başlamıştı aslında, ama herhalde en sonunda tepkisizliğimden usandı; çünkü normal bir insan şöyle dursun, Tanrı'dan ya da şeytandan bile korkmadığını bana bildirmeyi gerekli gördü. Bunu gayet iyi anladığımı söyledim, ama yine de benim istediğim şey bir miktar perçindi – aslında Bay Kurtz'un haberi olsaydı isteyeceği şey de perçindi. Her hafta deniz kıyısına mektuplar gidiyordu... 'Sayın bayım,' dedi, 'ben bana söyleneni yazıyorum sadece.' Perçin talep ettim. Bir yolu bulunur – aklını kullansan yeter. Tavırları değişti; son derece soğuk bir edayla aniden hipopotamlardan söz açtı; buharlı teknenin güvertesinde uyumaktan (kurtardığım enkazın başından gece gündüz ayrılmıyordum) rahatsız olup olmadığımı sordu. Nehrin kıyısına çıkıp geceleyin istasyon bahçesinde dolaşmak gibi kötü bir huy edinmiş ihtiyar bir hipopotam vardı. Hacılar bir ara toplanıp el-

lerindeki bütün tüfek mermilerini üstüne boşaltmışlardı. Hatta bazıları geceleyin ona karşı nöbet tutmuştu. Fakat tüm bu enerji boşa harcanmıştı. 'O hayvanda bir yaşam tılsımı var,' dedi, 'ama bu ülkede böyle bir şey ancak hayvanlar için söylenir. İnsanlar için değil –anlıyor musunuz – burada hiçbir insanda yaşam tılsımı yoktur.' Bir an ay ışığında hassas kanca burnu çarpılmış, sabit mika gözleri ışıldayarak öylece dikilmişti. Sonra sert bir sesle iyi geceler dileyip uzaklaştı. Tedirgin olduğunu ve kafasının bir hayli karıştığını anlamıştım. Günlerdir hissettiğimden daha umutlu hissettim kendimi. O heriften uzaklaşıp nüfuzlu dostuma, hırpalanmış, eğilip bükülmüş, mahvolmuş tenekeden buharlı tekneme dönmek içimi rahatlattı. Güverteye tırmandım. Sokağın bir köşesinde tekmelenen boş bir Huntley & Palmers bisküvi kutusu gibi tangırdıyordu ayağımın altında; o kadar bile sağlam değildi, şeklinde şemalinde öyle bir güzellik de yoktu, ama onu sevmeme yetecek kadar çok çalışmıştım üzerinde. Hiçbir nüfuzlu dost buharlı teknemden daha çok işime yarayamazdı doğrusu. Neler başarabileceğimi görmek için adım atma şansı vermişti bana. Yok, çalışmayı sevmem. Tembellik etmek ve yapılabilecek güzel şeyler üzerinde düşünmek daha çok hoşuma gider. Çalışmayı sevmem –kimse sevmez– ama çalışmadaki bir şeyi, kendini bulma şansını severim. Kendi gerçekliğin – başkaları için değil – senin için – başkalarının asla bilemeyeceği bir gerçeklik. Onlar sadece dıştan görülebilen şeyleri bilirler. Bunların arkasındaki gerçek anlamı bilemezler.

Birinin güvertenin kıç tarafına oturup bacaklarını çamura doğru sarkıtmış olduğunu görünce hiç şaşırmadım. İstasyonda bulunan ve diğer hacıların doğal olarak –herhalde görgü kurallarına onlar kadar aşina olmamaları yüzünden– nefret ettiği birkaç çarkçıyla içlidışlı olmuştum. Bu adam da ustabaşıydı –asıl mesleği kazan imalatçılığıy-

dı– iyi bir işçiydi. Kocaman dikkatli gözleri olan uzun boylu, kemikli, solgun yüzlü bir adamdı. Yüzünde hep kaygılı bir ifade vardı ve kafası da avcumun içi kadar keldi; ama dökülen saçları sanki çenesine tutunmuş ve yeni yerini de pek beğenerek serpilip gelişmişti, çünkü sakalı karnına kadar iniyordu. Altı küçük çocuğu olan bir duldu (buraya gelebilmek için onları kız kardeşine bırakmıştı), hayattaki en büyük tutkusu da güvercin beslemekti. Bu işe tutkundu ve çok da ustaydı. Güvercinler hakkında konuşmayı çok severdi. Mesai saatinden sonra kimi zaman kulübesinden çıkıp gelir, çocuklarından ve güvercinlerinden bahsederdi. Mesai sırasında buharlı teknenin dibindeki çamurda sürünmesi gerektiğinde sırf bu iş için yanında taşıdığı beyaz mendilin içine yerleştirirdi sakalını. Mendilin kulağa geçirilen ipleri de vardı. Akşam olunca da kıyıda çömelmiş o mendili büyük bir dikkatle yıkadığını, sonra da kuruması için ciddiyetle bir çalının dalına astığını görebilirdiniz.

Yanına gittim ve sırtına hafifçe bir şaplak atıp bağırdım: 'Perçin geliyor!' Derhal ayağa fırladı ve kulaklarına inanamıyormuş gibi, 'Yok yahu! Perçin ha!' diye haykırdı. Sonra sesini alçalttı: 'Demek başardın?' Neden delirmiş gibi davrandığımızı bilmiyorum. Parmağımı burnumun kenarına değdirip gizli bir işaret verir gibi başımı salladım. 'Ne mutlu sana!' diye haykırdı parmaklarını havada şıklatıp bir bacağını kaldırarak. Ben de bir dans figürü denedim. Demirden güvertede hoplayıp zıplıyorduk. Boş ambardan korkunç bir tangırtı çıkıyor, derenin diğer kıyısındaki bakir orman yankılanarak bu sesi uyuyan istasyona gök gürültüsü misali ulaştırıyordu. Barakalarındaki hacılardan bazıları yataktan fırlamış olmalı. Müdür'ün kulübesinin aydınlık kapı eşiğinde karanlık bir şekil belirip ışığı kesti, birkaç saniye sonra da kapı kapandı. Durduk, ayaklarımızı yere vurunca sürülüp uzaklaşmış olan sessizlik kuytulardan çıkıp geri geldi. O koca bitki duvarı; ay ışığında hareketsiz duran

ağaç gövdeleri, dallar, yapraklar, sarmaşıklardan oluşan o gür ve dolaşık kütle sessiz yaşamın isyankâr bir istilasıydı adeta; birikmiş, yükselmiş, koyun üstüne dökülüp biz küçük insanların her birini ezerek küçük varoluşlarından kurtarmaya hazır bir bitki dalgasıydı. Ve hiç kıpırdamıyordu. Güçlü şapırtı ve homurtuların sönmeye yüz tutmuş şamatası uzaklardan kulaklarımıza ulaştı, sanki koca nehirde bir ihtiyozor ışıltı banyosu yapıyordu. 'Hem zaten,' dedi kazan imalatçısı makul bir sesle, 'niye perçin alamayacakmışız ki?' Gerçekten de niye! Almamamız için herhangi bir mantıklı gerekçe gelmiyordu aklıma. 'Üç hafta içinde gelecektir,' dedim kendimden emin bir tavırla.

Ama gelmedi. Perçin yerine bir istila, bir salgın, bir felaket geldi. Sonraki üç hafta içinde parça parça istasyona ulaştı, her parçanın başında yepyeni giysiler ve kahverengi ayakkabılarıyla beyaz bir adam taşıyan bir eşek vardı, adam sağa sola dizilmiş hayran hayran bakan hacılara eşeğin üstünden eğilerek selam veriyordu. Eşeğin nal izlerini takip eden ayakları şişmiş, asık suratlı huysuz zenciler geldi. Bir sürü çadır, kamp sandalyesi, teneke kutu, beyaz valiz, kahverengi balya avluya indiriliyor ve istasyonun karmaşasının gizemli havası daha da ağırlaşıyordu. Hepsi de sayısız konfeksiyon dükkânından ve erzak deposundan ganimetlerini kaldırdıktan sonra kaçıyormuş gibi görünen böyle saçma sapan beş grup geldi; gerçekten de bunların bir baskında ele geçirdiklerini adil bir şekilde paylaşmak üzere kırlara çekildiklerini düşünmemek için hiçbir sebep yoktu. Kendi başına gayet düzgün görünecek, ama insanların budalalığı yüzünden çalıntıymış gibi duran mallardan karmakarışık bir yığın oluşmuştu.

Bu gayretli insan güruhu kendine Eldorado Keşif Heyeti adını vermişti ve sanıyorum gizlilik yemini etmişlerdi. Ama konuşma tarzları alçak korsanlarınkinden farksızdı. Atılganlıktan yoksun bir pervasızlık, yüreklilikten yoksun

bir açgözlülük ve cesaretten yoksun bir zalimlik havası hâkimdi sözlerine. Bu koca kafilede öngörü ya da ciddiyetin zerresi yoktu ve yeryüzünde iş yapmak için böyle şeyler gerektiğinden de habersiz görünüyorlardı. Toprağın karnından define çıkarmayı arzu ediyorlardı ve kasa hırsızlarından daha fazla ahlaki kaygı taşımıyorlardı. Bu soylu teşebbüs için kimin para verdiğini bilmiyordum, ama güruhun lideri bizim Müdür'ün amcasıydı.

Dışarıdan bakınca yoksul bir mahalle kasabına benziyordu ve gözlerinde uyuşukça bir kurnazlık vardı. Kısa bacaklarının üstünde koca göbeğini çalımla taşıyan adam, çetesi istasyonu işgal etmeyi sürdürürken yeğeni dışında kimseyle konuşmadı. İkisinin bütün gün kafa kafaya vermiş, bitmek bilmez bir muhabbet içinde dolaştığını görüyordum.

Perçin işini mesele etmeyi bırakmıştım artık. Bu türden budalalıklar konusunda insanın dayanma kapasitesi zannettiğinizden daha sınırlıdır. Başlarım perçinine! – diyerek işleri oluruna bıraktım. Düşünmek için bol vaktim oldu ve zaman zaman Kurtz hakkında da düşündüm. Onunla çok fazla ilgilenmiyordum. Hayır. Ama yine de çeşitli ahlaki fikirlerle donanarak buraya gelmiş olan bu adamın en tepeye nasıl tırmanacağını ve oraya ulaştığı zaman işleri nasıl yürüteceğini merak ediyordum."

II

"Bir akşam buharlı teknemin güvertesine uzanmış dinlenirken seslerin yaklaştığını duydum – yeğen ile amcası kıyı boyunca yürüyerek geliyordu. Başımı yeniden kolumun üstüne koydum ve tam uykuya dalacaktım ki birinin adeta kulağımın dibinde şöyle dediğini duydum: 'Ben küçük bir çocuk kadar zararsızımdır, ama emir almaktan hoşlanmam. Müdür ben değil miyim? Onu oraya gön-

dermemi emrettiler. Akıl alır gibi değil.'..İkisinin buharlı teknenin pruvasının yanında, tam başımın durduğu yerin altında dikildiklerinin farkına vardım. Hiç kımıldamadım. Kımıldamak aklıma gelmemişti. Uykum vardı. 'Hiç hoş değil, gerçekten,' diye homurdandı amca. 'İdare'den oraya gönderilmeyi istemiş,' dedi öbürü. 'Neler başarabileceğini göstermek istiyormuş; bana da ona göre talimat verildi. Adamın nüfuzuna bakar mısın! Korkutucu değil mi?' Her ikisi de bunun korkutucu olduğunda fikir birliği ettiler ve ardından bazı tuhaf şeyler söylediler: 'Yağmur ve iyi hava – tek adam – Kurul – burnundan' – bu saçma sapan laflar uykumu açtı ve artık zihnimin doğru düzgün işlemeye başladığı bir anda amcanın şöyle dediğini duydum: 'İklim bu güçlüğü senin yerine çözebilir. Orada yalnız mı?' Müdür, 'Evet,' diye yanıtladı. 'Yardımcısını bana geri göndermiş, bir de not vermiş eline: "Şu zavallı zebaniyi ülkeden gönderin ve bana bu tür birini göndermeye zahmet etmeyin. Bana göndermeyi seçtiğiniz böyle tiplerle çalışmaktansa tek başıma olmayı yeğlerim." Bu bir yıl kadar önceydi. Adamdaki arsızlığı görüyor musun!' Diğeri boğuk bir sesle, 'O zamandan beri bir şey yok mu?' diye sordu. 'Fildişi' dedi yeğen tükürürcesine. 'Bol miktarda, en iyisinden, çok sinir bozucu.' 'Peki başka?' diye sordu boğuk ses. 'Fatura,' diye öfkeli bir cevap geldi. Sonra sessizlik. Kurtz hakkında konuşuyorlardı.

Artık tamamen uyanmıştım, ama çok rahat olduğumdan kıpırdamadım, pozisyonumu değiştirmem için hiçbir sebep yoktu. 'Peki fildişi o kadar yolu nasıl geliyor?' diye hırıltılı bir sesle sordu pek asabı bozulmuş gibi duran yaşlı adam. Diğeri de Kurtz'un yanındaki melez bir İngiliz memur yönetiminde bir kano filosuyla geldiğini açıkladı; görünüşe bakılırsa o sırada istasyonda mal ve erzak kalmadığı için Kurtz'un kendisi de gelmek istemiş, ama üç yüz mil geldikten sonra aniden geri dönmeye karar vermiş ve

bu dönüş yolculuğuna da dört kürekçi eşliğinde küçük bir kanoyla tek başına çıkmış. Melez de fildişiyle beraber nehir aşağı yoluna devam etmiş. Aşağıdaki iki adam birinin böyle bir işe girişmesi karşısında hayrete düşmüş görünüyordu. Buna neyin sebep olabileceği konusunda hiçbir fikirleri yoktu. Bense Kurtz'u ilk defa görür gibi olmuştum. Berrak bir görüntü: Kano; kürek çeken dört vahşi; birdenbire fikrini değiştirip karargâha, yardıma, belki de eve dönüş düşüncesine sırt çeviren, ıssızlığın derinliklerine, boş ve terk edilmiş istasyonuna geri dönen tek başına bir beyaz adam. Bunun sebebini ben de bilmiyordum. Belki de işini seven iyi bir adamcağızdı. Bir kez bile adı telaffuz edilmedi. 'Adam' deniyordu sadece. Anladığım kadarıyla büyük bir ihtiyat ve cesaretle yolculuğu tamamlayan melezden daima 'alçak' diye bahsediliyordu. 'Alçak'ın dediğine göre 'adam' çok hasta olmuş – sonra iyileşmişti ama hâlâ sağlığı pek yerinde değildi... Aşağıdaki iki adam birkaç adım uzaklaştılar ve ardından az ileride volta atmaya başladılar. Şöyle şeyler duydum: 'Karakol – doktor – iki yüz mil – şimdi yapyalnız – kaçınılmaz gecikmeler – dokuz ay – hiç haber yok – tuhaf söylentiler.' Bana doğru yaklaştıkları sırada Müdür şöyle dedi: 'Yerlilerin elindeki fildişini kapma derdinde gezgin bir tacir, bir baş belası dışında bildiğim hiç kimse yok.' Şimdi kim hakkında konuşuyorlardı? Ara ara duyduklarımdan, bunun Kurtz'un bölgesinde bulunan ve Müdür'ün onaylamadığı birileri olması gerektiği sonucunu çıkardım. 'Bunlardan biri ibret olsun diye sallandırılmadıkça bu haksız rekabetten kurtulamayacağız,' dedi. 'Kesinlikle,' diye homurdandı öbürü; 'sallandırmak ha! Neden olmasın? Bu ülkede her şey – her şey mümkündür. Bana kalırsa buradaki hiç kimse, tam da burada olduğunuz için senin konumunu tehlikeye atamaz. Peki neden? Sen iklime dayanabiliyorsun – hepsini atlatırsın. Tehlike Avrupa'da, ama oradan da ayrılmadan önce hallettiğim...' Uzaklaştılar

ve konuşmaları fısıltıya dönüştü, sonra sesler yeniden yükseldi. 'Olağandışı gecikmeler benim suçum değil. Elimden geleni yaptım ben.' Şişman adam içini çekti: 'Çok üzücü.' Diğeri ise, 'Hele bu lafların saçma bulaşıcılığı...' diye devam etti; 'Buradayken canımı yeterince sıktı zaten. Neymiş efendim: "Her istasyon daha iyiye doğru giden yolda birer fener olmalı, elbette bir ticaret merkezidir, kabul, ama aynı zamanda insanileşmenin, iyileştirmenin, yol göstermenin de merkezi olmalıdır." Görüyor musun eşek oğlu eşeği! Bir de Müdür olmak istiyor. Hayır, bu..' Anlaşılan bu noktada öfkeden sesi kısılmıştı, bunun üzerine başımı biraz kaldırdım. Ne kadar yakınımda olduklarını görünce şaşırdım, tam altımdaydılar. İstesem şapkalarına tükürebilirdim. Düşüncelere dalmış, gözlerini yere dikmişlerdi. Müdür ince bir dal parçasını bacağına pat pat vururken, ferasetli akrabası başını kaldırdı. 'Bu sefer geldiğinden beri iyi misin?' diye sordu. Diğeri irkildi. 'Kim? Ben mi?.. Hıh! Turp gibiyim – turp gibi. Ama geri kalanlar – aman Tanrım – hepsi hasta. Öyle çabuk ölüyorlar ki onları ülkeden gönderecek zaman bulamıyorum – inanılmaz doğrusu!' 'Hımm. Çok doğru,' diye homurdandı amca. 'Ah, işte buna güvenebilirsin evlat – buna güvenebilirsin.' Yüzgece benzeyen kısa kolunu uzatarak ormanı, koyu, çamuru, nehri kapsayan bir alanı işaret etti – pusuda bekleyen ölüme, saklı kötülüğe, toprağın bağrında kol gezen ölüme güneşin alnında haysiyetsizce bir çağrı yapıyordu adeta. Öyle ürperticiydi ki ayağa fırlayıp geriye dönerek orman sınırına baktım, sanki o kapkara güven gösterisine bir nevi cevap gelmesini bekliyordum. İnsanın aklına bazen aptalca şeyler gelir ya hani. Fantastik bir istilanın geçip gitmesini bekleyen ormanın yüce dinginliği tekinsiz bir sabırla bu iki adamın tam karşısında duruyordu.

İkisi aynı anda küfürler savurdular –bana kalırsa salt korkudan– sonra da varlığımdan kesinlikle habersizmiş

gibi arkalarını dönüp istasyona doğru yürüdüler. Güneş alçalmıştı; iki adam yan yana yürürken eşitsiz uzunlukta iki gülünç gölgeyi acı içinde yokuş yukarı taşıyormuş gibi görünüyorlardı; gölgeler ise tek bir yaprağı bile bükmeden uzun otların arasından ağır ağır takip ediyordu onları.

Birkaç gün sonra Eldorado Keşif Heyeti sabırla bekleyen ıssızlığın içine daldı, deniz bir dalgıcın üstüne nasıl kapanırsa öyle kapandı üstlerine orman. Uzun zaman sonra bütün eşeklerin öldüğü haberi geldi. Daha değersiz hayvanların kaderine dair hiçbir şey bilmiyorum. Hiç şüphe yok ki tıpkı geri kalanlarımız gibi onlar da hak ettiklerini bulmuşlardır. Soruşturma zahmetine girmedim. O sırada Kurtz'u çok yakında görecek olmanın heyecanı içindeydim. Çok yakında derken mukayeseli olarak konuşuyorum. Koydan ayrıldıktan tam iki ay sonra Kurtz'un istasyonunun altındaki kıyıya ulaşabildik.

O nehirden yukarı gitmek dünyanın ilk zamanlarına, bitkilerin yeryüzünde isyan çıkardığı ve büyük ağaçların kral olduğu döneme geri yolculuk etmek gibiydi. Bomboş bir akarsu, büyük bir sessizlik, nüfuz edilemez bir orman. Hava ılık, yoğun, ağır, sersemleticiydi. Güneşin parıltısının insanı neşelendiren hiçbir tarafı yoktu. Uzun suyolları gölgeler içindeki ufkun karanlığına doğru terk edilmiş halde uzanıyordu. Bembeyaz kum tepelerinde hipopotamlar ile timsahlar yan yana güneşleniyorlardı. Yer yer genişleyen nehir bir sürü ormanlık adacığın arasından geçiyordu. Bu nehrin üzerinde tıpkı çöldeymiş gibi yolunu kaybedebilir, ana su kanalını bulmak için bütün gün boyunca sığlıklarda dolanabilir, en sonunda büyülendiğini ve bir zamanlar tanıdığın –bir yerlerdeki – uzaklardaki – belki başka bir varoluştaki – her şeyle sonsuza dek bağlantının koptuğunu sanabilirdin. Kimi anlarda insanın geçmişi geri dönüyordu, hani kendine ayıracak bir saniyenin bile olmadığı zamanlarda döner ya; fakat bunaltıcı ve gürültülü bir rüya

şeklinde geliyor, bu tuhaf bitki, su ve sessizlik dünyasının ezici gerçekleri arasında hayretle hatırlanıyordu. Hayatın durgunluğu hiçbir şekilde huzur duygusunu getirmiyordu akıllara. Gizemli bir niyet üzerine derin düşüncelere dalmış yatıştırılamaz bir gücün durgunluğuydu bu. İntikam duygusuyla bakıyordu sana. Sonradan buna alıştım. Artık görmüyordum. Vaktim yoktu. Kanalda sürekli tahminlerde bulunmam gerekiyordu; genelde saklı sığlıkları sırf ilham gelmesiyle ayırt etmeye çalışıyordum; suyun altındaki kayalıkları kolluyordum; tenekeden buharlı teknenin bağırsaklarını sökecek ve bütün hacıları boğacak, suyun altındaki cehennemden gelme sinsi bir ağaç kütüğünü kıl payı geçtiğimizde, kalbim bedenimi terk etmeden önce tedbirimi alıp dişlerimi sımsıkı kapamayı öğreniyordum; sonraki gün ilerleyebilmemiz için gece kesebileceğimiz ölü ağaçlara ve dallara dair işaretleri gözlemlemeliydim. Bu türden şeylerle uğraşmak zorunda kaldığında, yüzeydeki basit olaylar, gerçeklik –bakın gerçeklik diyorum– silinip gidiyor. İçsel hakikat saklı kalıyor – neyse ki, neyse ki. Ama yine de o his vardı; ben maymun gibi numaralar yaparken bu gizemli durgunluğun beni izlediğini hissediyordum; tıpkı sizi de gerilmiş iplerinizin üstünde dans ederken izlediği gibi... tökezlemenizi beklediği gibi..."

"Edebini bozma, Marlow," diye homurdandı bir ses. Benim dışımda en az bir uyanık dinleyici daha olduğunu anladım.

"Kusura bakmayın. Bedelin geri kalanını oluşturan kalp ağrısını unuttum. Hem zaten numara iyi yapıldıktan sonra bedelin ne önemi var? Siz numaralarınızı iyi yapıyorsunuz. Ben de kötü yaptığımı söyleyemem, çünkü o buharlı tekneyi daha ilk yolculuğumda batırmamayı başardım. Şimdi bile hayret ediyorum. Kötü bir yolda araba kullanmaya kalkan gözleri bağlı bir adam düşünün. Çok ter döktüm, çok titredim, bunu söyleyebilirim. Ne de olsa bir de-

nizci için, kendi sorumluluğunda sürekli yüzmesi gereken bir şeyin dibini deldirmek affedilmez bir günahtır. Kimse bunu bilmeyebilir, ama o sürtme anını asla unutamazsınız? Yüreğinize inmiştir. Hatırlarsınız, rüyanızda görürsünüz, gecenin bir vakti uyanıp bunu düşünürsünüz – yıllar sonra bile – tekrar terler, tekrar üşürsünüz. Teknenin sürekli yüzdüğünü söylemeye çalışmıyorum. Birkaç kez sığ suda ilerlemesi gerekti ve yirmi yamyam çevresini sarıp suları sıçrata sıçrata itmek zorunda kaldı. Bunlardan bazılarını yoldayken tayfa olarak almıştık. Koşulları düşünülürse, iyi adamlardı – bu yamyamlar. Birlikte çalışılabilecek adamlardı ve onlara minnettarım. Hem zaten gözümün önünde birbirlerini yemediler: Yanlarında bir miktar hipopotam eti getirmişlerdi, bu et de çürüdü ve ıssızlığın gizemini burun deliklerime leş kokusu olarak doldurdu. Püü! Hâlâ alabiliyorum o kokuyu. Müdür ve asalarıyla tastamam üç dört hacı teknemdeydi. Kimi zaman kıyıya yakın inşa edilmiş ve bilinmeyenin eteklerine tutunmuş bir istasyona denk geliyorduk; viran haldeki barakalardan dışarı fırlayıp ellerini kollarını sallayarak neşelerini, şaşkınlıklarını ve sevinçlerini gösteren beyaz adamların görüntüsü çok tuhaftı, orada bir büyüyle esir tutuluyormuş gibiydiler. 'Fildişi' sözcüğü bir süre havada çınlıyordu – ardından tekrar sessizliğin içine giriyor, bomboş kıyılardan geçiyor, durgun dönemeçlerden ilerliyorduk; pupadaki çarkın o sıkıcı ritmiyle sulara vuruşu ıssızlığın içinde yankılanıyordu. Ağaç, ağaç, milyonlarca ağaç, devasa, muazzam, göğe uzanan ağaçlar; ayaklarının dibinde de ulu revakların zemininde ilerleyen miskin bir böcek misali akıntıya karşı kıyı kıyı ilerleyen isten kararmış minik teknemiz. Bu durum kendini çok küçük, çok kaybolmuş hissetmene yol açıyordu, ama yine de tümden bunaltıcı olduğu söylenemezdi. Ne de olsa, miskin böcek küçük olsa da olmasa da ilerlemeye devam ediyordu – bu zaten tam istediğin şeydi. Hacılar onun nereye

doğru ilerlediğini sanıyordu bilmiyorum. Bahse girerim bir şey elde etmeyi bekledikleri bir yere! Bana göre Kurtz'a doğru ilerliyordu – özellikle ona; ama buhar boruları sızdırmaya başlayınca hızımız iyice düştü. Nehir yolu önümüzde açılıyor ve arkamızdan kapanıyordu, sanki orman geri dönüş yolumuzu kapatmak için canı sıkıldıkça suyu örtüyordu. Karanlığın yüreğinin giderek daha derinlerine, daha derinlerine nüfuz ediyorduk. Çok sessiz bir yerdi. Kimi zaman geceleri ağaç perdesinin ardında çalan davullar nehre kadar uzanıyor ve duyulur duyulmaz yankılanıyor, sanki şafağa kadar başlarımızın üzerinde dolanıp duruyordu. Bu seslerin anlamı savaş mıydı, barış mıydı, yoksa dua mı ediyorlardı bilemiyorduk. Şafağın sökeceği dondurucu bir durgunluğun çöküşüyle müjdeleniyordu. Oduncular uyuyor, ateşleri sönmeye yüz tutuyordu; incecik bir dalın kırılması bile insanın irkilmesine yetiyordu. Tarihöncesi topraklardaki gezginlerdik, bilinmeyen bir gezegen kisvesi altındaki topraklardaydık. Kendimizi lanetli bir mirasa konan ve boyun eğdirilip derin ıstıraplara ve aşırı çalışmaya gark olan ilk insanlar olarak hayal edebilirdik. Fakat bir dönemeci aşarken ağır ve hareketsiz ağaçların dibinde aniden sazdan duvarlar, ottan sivri çatılar çıkıyordu karşımıza – haykıran ağızlar, fırıl fırıl dönen kara kollar ve bacaklar, alkış tutan sayısız el, yere vurulan ayaklar, eğilip bükülen gövdeler, dönen gözler. Bu kara ve anlaşılmaz cinnetin kıyısından ağır ağır zorlukla ilerliyordu tekne. Tarihöncesi insan bizi lanetliyor, bize tapıyor, bizi buyur ediyordu – hangisi olduğunu kim bilebilirdi ki? Çevremizi anlayabilme kabiliyetinden kopmuştuk; hayaletler gibi kayıp geçiyor, bir tımarhaneden coşkuyla kaçanların karşısındaki aklı başında insanlar gibi hayretle izliyor ve gizliden gizliye de dehşete düşüyorduk. Anlayamazdık, çünkü çok uzaktaydık; hatırlayamıyorduk, çünkü ilk çağların, hemen hiç

iz –ve hiçbir hatıra– bırakmadan geçip gitmiş o çağların gecesinde yolculuk ediyorduk.

Dünya dünyaya benzemiyordu. Mağlup edilmiş bir canavarın prangalar içindeki haline bakmaya alışkınızdır, ama orada – orada baktığın şeyin yine canavarca ve özgür olması mümkündü. Toprağa benzemiyordu ve insanlar da – Hayır, insandan başka bir şey değillerdi. Evet, herhalde en kötüsü de buydu – insandan başka bir şey olmadıkları şüphesi. İnsanın yavaş yavaş kafasına dank ediyordu. Uluyor, zıplıyor, dönüyor ve suratlarını korkunç şekillere sokuyorlardı; ama insanı asıl ürperten şey onların –tıpkı senin gibi– insan oldukları, bu vahşi ve tutkulu hengâmeyle uzaktan akraba olduğun düşüncesiydi. Çirkin. Evet, gayet çirkindi; ama yeterince insansan, cesaretin varsa kabul ederdin bu gürültünün korkunç içtenliğine ufacık da olsa bir tepki verme isteği duyduğunu, ilk çağların gecesinden bu kadar uzakta olmana rağmen orada senin de anlayabileceğin bir anlamın var olduğuna dair belli belirsiz bir şüphe duyduğunu. Hem neden olmasın? İnsan zihni her şeye kadirdir – çünkü her şey insanın zihnindedir, tüm gelecek ve tüm geçmiş. Zaten ne vardı ki orada? Neşe, korku, hüzün, bağlılık, cesaret, öfke – kim bilir? – ama hakikat oradaydı – zaman pelerininden sıyrılmış hakikat. Budalalar hayretle ağızlarını açıp ürpersinler – insan bilir ve gözünü bile kırpmadan bakabilir. Ama en azından şu sahildekiler kadar insan olmalıdır. Kendi içindeki hakikatle –doğuştan gelen kuvvetiyle– hakikati karşılamalıdır. İlkeler? İlkeler işe yaramaz. Mal mülk, giysiler, gösterişli paçavralar – şöyle iyice bir silkelenir silkelenmez dökülür giderler. Hayır, düşünülüp taşınılmış bir inançtır gereken. Bu şeytani hayhuya çağrılıyor muyum ben de? Pekâlâ. Duyuyorum, kabul ediyorum, ama benim de bir sesim var ve ister iyi olsun ister kötü, susturulamayacak bir ses. Salt korku ve güzel duygularla hareket eden bir budala daima emniyettedir el-

bette. Kim o homurdanan? Biraz ulumak ve dans etmek için sahile gidip gitmediğimi mi merak ediyorsun? Hayır, gitmedim. Güzel duygular mı? Başlarım güzel duygulara! Vaktim yoktu. Sızdıran buhar borularını tamir etmek için elimde üstübeç ve yün battaniye şeritleriyle oradan oraya koşturmam gerekiyordu. Dümeni kollamalıydım, su altındaki ölü ağaçlara karşı gözümü dört açmalıydım ve teneke kabımı öyle ya da böyle götürmeliydim. Tüm bunlarda bilge bir adamı kurtaracak kadar yüzeysel hakikat vardı. Aralarda da ateşçilik yapan yabaniye göz kulak olmam gerekiyordu. Bir hayli ıslah olmuş bir yerliydi, dikey kazan yakabiliyordu. Tam benim altımda çalışıyordu ve şuna inanın ki onu izlemek arka ayakları üzerinde yürüyen, pantolon giymiş ve tüylü şapka takmış bir köpeği izlemek kadar ibret vericiydi. Birkaç aylık eğitim sayesinde gerçekten iyi yapmaya başlamıştı işini. Korkusuzluğunu gösterme çabasıyla gözlerini kısarak buhar ve su kadranını izliyordu – onun dişleri de törpülüydü; zavallı iblis, saçı tuhaf desenler halinde kazınmıştı, her yanağında süs niyetine üçer yara izi vardı. O da nehir kıyısında el çırpıp ayaklarını yere vuruyor olmalıydı, ama onun yerine zorlu bir işle uğraşıyor, tuhaf bir büyülü icada kölelik ediyor, bilgisini artırıyordu. Gerekli şeyler öğretildiği için faydalıydı; bildikleri de şundan ibaretti: O şeffaf şeyin içindeki su yok olursa, kazanın içindeki kötü ruh büyük bir susuzluğa kapılıp öfkelenerek korkunç bir intikam alacaktı. O ter döker, ateşi körükler ve korkuyla camı izlerken (koluna paçavradan yapılmış uyduruk bir tılsım bağlamıştı ve altdudağına kol saati büyüklüğünde bir cilalı kemik parçası takılıydı) ormanlık kıyılar ağır ağır geride kalıyor, kıyının gürültüsü geçip gidiyor ve sonu gelmez sessiz miller boyu ilerleniyordu – Kurtz'a doğru sürünerek ilerliyorduk. Ama suyun altında ölü ağaçlar çoktu, su aldatıcı ve sığdı, kazanda hakikaten asık suratlı bir iblis oturuyordu ve ne ateşçinin ne de benim

tüyler ürpertici düşüncelere kendimizi kaptıracak vaktimiz oluyordu.

İç İstasyon'un elli mil kadar aşağısında sazdan bir kulübeye, herhalde eskiden bayrak çekilmiş, şimdi tepesinden yırtık paçavralar sarkan biraz yan yatmış kasvetli bir direğe ve güzelce istiflenmiş odunlara rastladık. Bu beklenmedik bir şeydi. Kıyıya yanaştığımızda, odun yığınının üstündeki düz bir tahta parçasına kurşunkalemle yazılmış silik bir yazı gördük. Biraz dikkatli inceleyince ne yazdığını anladık: 'Odun sizin için. Acele edin. Tedbirli yaklaşın.' Bir imza vardı ama anlaşılmıyordu – Kurtz değildi, çok daha uzun bir kelimeydi. Acele edin! Nereye? Nehir yukarı mı? 'Tedbirli yaklaşın.' Pek öyle yapmamıştık. Ama uyarı ancak yaklaşıldıktan sonra okunacak bir yer için olamazdı. Yukarılarda yanlış bir şeyler vardı. Ama ne – ve ne kadar? Soru buydu işte. Bu telgraf benzeri mesajın ne kadar geri zekâlıca olduğu üzerine epeyce laf ettik. Çevredeki orman hiçbir şey demiyordu ama diğer yandan çok uzağa bakmamıza da izin vermiyordu. Kulübenin girişine asılmış kırmızı fitilli kumaştan yırtık perde rüzgârda hüzünlü hüzünlü suratlarımıza doğru çırpınıyordu. Kulübe boşaltılmıştı, ama pek uzun olmayan bir süre önce orada beyaz bir adamın yaşadığını görebiliyorduk. İçeride derme çatma bir masa vardı – iki direğin üzerine bir kalas yerleştirilmişti; karanlık bir köşeye çerçöp yığılmıştı, kapının orada yerde duran kitabı aldım. Kitabın kapakları kopmuştu ve sayfalar artık çevrile çevrile kirlenip yumuşamıştı; ama kitabın sırtı hâlâ temiz görünen beyaz pamuk ip kullanılarak büyük bir şefkatle baştan dikilmişti. Olağandışı bir şey bulmuştum. Kitabın başlığı *Gemiciliğin Bazı Noktaları Üzerine Bir İnceleme*'ydi ve yazar da Tower, Towson ya da onun gibi bir şeydi – Majestelerinin Donanması'nda Kaptan olduğu belirtilmişti. Öğretici şemalar ve iğrenç rakam tabloları yüzünden sıkıcı bir okuma konusuna benziyordu, üstelik elimdeki nüsha

altmış yıllıktı. Bu hayranlık uyandırıcı antika elimde dağılmasın diye olabildiğince özenli çeviriyordum sayfalarını. Towson ya da Towser kitapta, gemi zincir ve halatlarının kopma gerilimi gibi konular üzerine ciddi araştırmalarının neticelerini açıklıyordu. Çok heyecan verici bir kitap değildi, ama şaşmaz bir amaca hizmet ettiğini, doğru iş yapma konusunda dürüstçe bir kaygı içerdiğini ilk bakışta görmek mümkündü; o yüzden de uzun yıllar önce düşünülüp naçizane yazılmış bu sayfalar mesleki değilse de başka türden bir ışıkla aydınlanıyordu. Zincirler ve makaralardan bahseden bu yaşlı denizci sayesinde ormanı ve hacıları unutmuş, tamamen gerçek bir şeye rastlamanın o nefis hissiyatına kapılıp gitmiştim. Burada böyle bir kitabın bulunması gerçekten hayret vericiydi, ama daha da şaşırtıcı olanı kenarlara metinle ilgili kurşunkalemle alınmış notlardı. Gözlerime inanamıyordum! Bu notlar şifreliydi! Evet, şifreye benziyordu. Tarif ettiğim türden bir kitabı bu hiçliğin ortasına getirip inceleyen ve şifreli notlar alan kişi nasıl biridir, düşünsenize! Ne müthiş bir gizemdi bu.

Can sıkıcı bir gürültünün bir süredir kulağıma çalındığını fark ettim; bakışlarımı kaldırdığımda odun yığınının yerinde yeller esiyordu ve Müdür de hacıların yardımıyla nehir kıyısından bağırarak bana sesleniyordu. Kitabı cebime koydum. Sizi temin ederim ki onu okumayı bırakmak, eski ve sağlam bir dostluğun koruyuculuğundan kopmak gibi gelmişti.

Buharlıyı tekrar çalıştırıp ağır aksak ilerlemeye koyuldum. 'Herhalde şu sefil tüccardır – şu korsanlık peşindeki heriftir,' dedi geride bıraktığımız yere kötü kötü bakan Müdür. 'İngilizmiş anlaşılan,' dedim. 'Dikkatli davranmazsa bu onun başını beladan kurtaramaz,' diye karanlık bir edayla mırıldandı Müdür. Kasıtlı bir masumiyetle, bu dünyada hiç kimsenin başının beladan tam anlamıyla kurtulamayacağı gibi bir şeyler söyledim.

Akıntı artık daha hızlıydı ve buharlı sanki son nefesini veriyor, arkadaki çark gevşek gevşek dönüyordu. Kendimi kulak kesilmiş, çarkın ritmini parmak uçlarımda dinlerken buldum, zira işin aslına bakılırsa bu hurda yığınının her an su koyuvermesini bekliyordum. Bir yaşamın son kıvılcımlarını izler gibiydim. Ama sürünerek ilerlemeye devam ettik. Kimi zaman Kurtz'a doğru ilerleyişimizi ölçmek için önümüzdeki ağaçlardan birini seçiyordum, ama her seferinde ağacın hizasına gelmeden onu gözden kaybediyordum. Tek bir şeye gözlerini o kadar uzun zaman dikmek insanın sabrını zorlayan bir şeydi. Müdür artık her şeye boyun eğmiş görünüyordu. İçim içimi yiyordu, burnumdan soluyor, Kurtz'la açık açık konuşayım mı konuşmayayım mı diye kendimle kavga ediyordum; ama daha bir sonuca varamadan, konuşsam da konuşmasam da, hatta nasıl bir eylemde bulunursam bulunayım boşa gideceğini hissettim. Kimin ne bildiğinin ya da bilmezden geldiğinin ne önemi vardı? Kimin Müdür olduğunun ne önemi vardı? İnsan bazen böyle şimşek çakmış gibi kavrayıverir her şeyi. Bu meselenin özü yüzeyin çok altındaydı, ulaşamayacağım bir yerde ve burnumu sokma gücümün ötesindeydi.

İkinci günün akşamına doğru Kurtz'un istasyonuna sekiz mil kaldığına kanaat getirmiştik. Devam etmek istedim, ama Müdür büyük bir ciddiyetle, oraya doğru çıkmanın çok tehlikeli olduğunu, bu yüzden güneş zaten alçaldığına göre sabaha kadar orada beklemenin akıllıca olacağını belirtti. Üstelik tedbirli yaklaşma uyarısına uyulacaksa, alacakaranlıkta ya da karanlıkta değil, gün ışığında yaklaşmalıydık. Bunların hepsi mantıklı görünüyordu. Sekiz mil bizim tekne için en az üç saat demekti ve şimdiden nehrin yukarısında suyun üzerinde birtakım şüpheli halkalanmalar görebiliyordum. Gelgelelim, bu gecikme bende anlatılmaz bir hiddet yaratmıştı, üstelik ortada bunun için hiçbir neden de yoktu, zira aylarca bekledikten sonra

bir gece daha beklemenin önemi olamazdı. Bol miktarda odunumuz olduğundan ve tedbirli olmak için uyarıldığımızdan, akıntının ortasına geçtim. Nehrin yukarısı dar ve düzdü, iki tarafı da demiryollarındaki gibi dik ve yüksekti. Güneşin batmasından çok önce alacakaranlık nehrin üstüne indi. Akıntı düzgün ve hızlıydı, ama kıyılara mutlak bir sessizlik ve hareketsizlik hâkimdi. Sarmaşıkların birbirine bağladığı canlı ağaçlar ve alttaki bitki örtüsünde bulunan her çalı taş kesilmişti sanki, hem de en ince filizine, en ince yaprağına kadar. Uyku değildi bu – gayritabii duruyordu, trans hali gibiydi. Herhangi bir türden en ufak bir ses bile duyulmuyordu. İnsan buna hayret ediyor ve sağır olduğundan şüphelenmeye başlıyordu – ondan sonra gece aniden geliyor ve seni bir de kör ediyordu. Sabah üç gibi büyük bir balık sudan dışarı sıçradı ve çıkardığı şapırtı sanki top patlamış gibi yatağımdan sıçramama sebep oldu. Güneş yükseldiğinde ise bembeyaz bir sis vardı; hava çok ılık, nemli ve geceden daha kör ediciydi. Sis hiçbir yana hareket etmiyor, yer değiştirmiyordu; sadece oradaydı, katı bir şeymiş gibi dört bir yanınızı sarıyordu. Sekiz ya da dokuz gibi ise kepenk gibi kalkıverdi. Yükseklere uzanan ağaç kümelerini, donuk renkli muazzam ormanı, hemen üstündeki alev alev yanan küçük bir top gibi görünen güneşi görebildik –hepsi tamamen hareketsizdi– sonra beyaz kepenk tekrar kapandı, yağlanmış oluklardan kayar gibi inivermişti bu sefer. Çekilmeye başlayan zincirin tekrar bırakılmasını emrettim. Zincirin tok takırtısı durmadan önce bir feryat, sonsuz bir terk edilmişliğin sağır edici feryadı koptu ve görüşü perdeleyen havanın içinde ağır ağır yayıldı. Sonra kesildi. Ardından vahşice tınılarla yakınan feryatlar kulaklarımıza doldu. Bu öyle beklenmedikti ki şapkamın altındaki saçlarım diken diken oldu. Diğerleri nasıl etkilendi bilmiyorum ama bu düzensiz ve hüzünlü feryat aynı anda dört bir yandan öyle ani yükselmişti ki sanki

sisin kendisi feryat etmiş gibi geldi bana. Feryat yükseldi yükseldi, neredeyse tahammül edilemez bir tizliğe ulaşıp çığlığa döndükten sonra durduğunda hepimiz aptalca pozlarda kaskatı kalmış, deminki kadar dumur edici ve ezici bir sessizliğe inatla kulak kabartıyorduk. 'Yüce Tanrım! Bu da ne?..' diye kekeledi yanımda duran hacılardan biri. Kum sarısı saçları ve kızıl favorileri olan ufak tefek şişman bir adamdı, yandan bağcıklı çizmeleri ve paçaları çoraplarının içine sokulmuş pembe pijaması vardı. Diğer ikisi neredeyse bir dakika boyunca ağızları açık kaldılar, sonra küçük kamaradan içeri daldılar ve ellerinde ateşe hazır Winchester'larla derhal dışarı fırlayıp çevreye korkulu bakışlar atarak dikilmeye başladılar. Görebildiğimiz tek şey üzerinde durduğumuz tekneydi, onun bile kenarlarındaki hatları bulanıklaşmış ve neredeyse gözden kaybolmuştu. Bir de teknenin çevresindeki iki ayak genişliğinde sisli nehir suyunu görebiliyorduk – hepsi bu kadardı. Dünyanın geri kalanı gözlerimiz ve kulaklarımız için yok olmuştu. Boşluktu sadece. Gitmiş, kaybolmuş, en ufak bir fısıltı ya da gölge bırakmadan silinmişti.

Pruvaya gidip zincirin kısa tutulmasını emrettim, böylece gerekli olursa çapayı çekip tekneyi hızla hareket ettirmeye hazır olacaktık. 'Saldırırlar mı?' dedi dehşet içinde bir ses. 'Bu siste hepimizi keserler,' diye mırıldandı bir diğeri. Yüzler gerginlikten seğiriyor, eller hafiften titriyor ve gözlerin kırpılması unutuluyordu. Beyaz adamlar ile siyah tayfanın yüz ifadelerindeki zıtlığı görmek çok garipti. Neticede siyahların evleri sadece sekiz yüz mil uzakta olmasına rağmen, onlar da nehrin bu kısmına en az bizim kadar yabancıydı. Haliyle büyük bir paniğe kapılmış olan beyazların yüzünde, bu feryatların getirdiği acı ve şokun yarattığı acayip bir ifade de vardı. Diğerleri ise tetikte ve doğal olarak ilgili gibiydiler; ama yüzleri temelde sakindi, hatta zinciri çekerken sırıtan bir iki tanesinin yüzleri bile sa-

kindi. Aralarında söyledikleri birkaç kısa ve gırtlaktan gelen sözcük onlar açısından meseleyi çözmüş görünüyordu. Kenarları işlemeli lacivert bir kumaşa sarınmış, burun deliklerinden ateşler saçan, saçının tamamı örülüp yağlı halkalardan ustaca geçirilmiş geniş göğüslü genç bir siyah olan başları yanımda durdu. 'Aha!' dedim laf olsun diye başımla işaret ederek. 'Yakalayın onları,' dedi kanlı gözlerini iri iri açıp keskin dişlerini göstererek. 'Yakalayın onları. Bize verin.' 'Size mi?' diye sordum. 'Ne yapacaksınız onlara?' 'Yeriz!' diyerek dirseğini küpeşteye dayayıp mağrur ve derin düşünceler içinde sise doğru baktı. Bu adamların çok aç olduğu, en azından son bir ay içinde giderek daha çok acıkmış olmaları gerektiği aklıma gelmeseydi herhalde bir hayli dehşete kapılırdım. Altı aydır bizimle çalışıyorlardı (bizim çağlar boyu edindiğimiz türden bir zaman mefhumundan birinin bile haberdar olduğunu sanmam. Onlar hâlâ zamanın başladığı dönemlere aitti – öğrenmelerini sağlayacak bir deneyim miras almamışlardı), üstelik nehrin aşağısında maskaralık ürünü bir hukuka uygun olarak doldurulmuş bir evrak parçası mevcut olduğu müddetçe, kimsenin aklına onların nasıl hayatta kalacağını dert etmek gelmiyordu elbette. Yanlarında bir miktar kokmuş hipopotam eti getirmişlerdi, ama hacılar etin büyük bölümünü kavga dövüş suya atmamış olsa bile bu etin çok fazla dayanması mümkün değildi. Hacıların yaptığı şey tok açın halinden anlamaz türü acımasızca bir eylem gibi duruyordu, ama gerçekte meşru müdafaadan ibaretti. Uyanıkken, uyurken, yemek yerken ölü hipopotam soluyup aynı zamanda hayata tutunmak mümkün değildir. Bunun dışında onlara haftada bir her biri dokuz inç uzunluğunda üç parça pirinç tel veriliyordu; teoriye göre bu para birimiyle nehir kıyısındaki köylerden erzak alabileceklerdi. Bunun pratikteki karşılığı ise ortada. Ya hiç köy yoktu, ya köylüler bize düşmandı, ya da tıpkı bizim gibi zaman zaman teke eti katılmış

konservelerle beslenen Müdür, tekneyi sudan sayılabilecek sebeplerle durdurmak istemiyordu. Bu yüzden yerliler telin kendisini yutmadıkları veya kıvırıp olta iğnesi yapmadıkları takdirde bu bol kazançlarının ne anlamı olabileceğini bilemiyordum. Gerçekten büyük ve şerefli bir ticari şirketin düzenliliğiyle maaşların ödendiğini söylemeliyim. Geri kalan için ise ellerinde bulunan yenebilecek tek şey –kaldı ki bana hiç de yenilebilir bir şey gibi görünmüyordu– kirli lavanta renginde yarı pişmiş hamura benzeyen ve yapraklara sarılı olarak saklayıp zaman zaman bir parçasını yuttukları şeydi, ama o kadar az yutuyorlardı ki hayatta kalma amacına ciddi anlamda hizmet etmekten ziyade sadece zevahiri kurtarıyormuş gibi bir hali vardı. Midelerini tırmalayan tüm o açlık iblisleri adına neden bizi pişirip –onlar otuz kişiydi biz beş– güzelce karınlarını doyurmuyorlardı, hâlâ bunu düşününce hayretler içinde kalırım. Gayet iri ve güçlü adamlardı ve sonuçları tartacak kapasiteleri pek yoktu; tenlerinin artık parlamamasına ve kaslarının sertliğini kaybetmiş olmasına rağmen hâlâ cesur ve kuvvetliydiler. Ve işte kendilerini zapt etmelerine yol açan bir şeyin, olasılık hesaplarını altüst eden o insani sırlardan birinin burada devreye girdiğini görüyordum. Aniden uyanan bir ilgiyle baktım onlara – çok geçmeden beni yiyebilecekleri aklıma geldiği için değil, tam o anda fark etmiştim ki – adeta yeni bir ışık tutulmuştu onlara – hacılar son derece sağlıksız görünüyordu ve içimde bir umut vardı, evet gerçekten de onlar kadar – nasıl desem? – onlar kadar iştah kapayıcı görünmediğimi umuyordum: O sırada her günüme hâkim olan rüya hissine gayet iyi uyan fantastik bir kibir duygusuydu bu. Belki biraz ateşim de vardı. İnsan parmağını daima nabzının üstünde tutarak yaşayamaz. Sıklıkla 'biraz ateşim' çıkıyor ya da başka türden ufak rahatsızlıklarım oluyordu – orman şakacıktan pati atıyor, yakında gerçekleşecek daha ciddi saldırısından önce benimle kedinin farey-

le oynadığı gibi oynuyordu. Evet – giderilemez bir fiziksel zorunlulukla sınandıklarında itkilerinin, dürtülerinin, kapasitelerinin, zayıflıklarının neler olacağını merak ederek her insana bakıldığı gibi bakıyordum onlara. Kendini zapt etmek ha! Ne zapt etmesi? Batıl inanç mı, tiksinti mi, sabır mı, korku mu – yoksa bir nevi ilkel şeref duygusu mu? Hiçbir korku açlık karşısında dayanamaz, açlığı giderecek bir sabır yoktur, açlığın olduğu yerde tiksinti filan kalmaz; hurafelere, inançlara ve tabiri caizse prensiplere gelince, bunlar bir meltemle bile saman çöpü gibi uçar gider. Sürüp giden açlık hissinin şeytaniliğini, insana nasıl işkence ettiğini, akla gelen kötü düşünceleri, karanlık ve tehditkâr vahşiliğini bilmez misiniz? Ben bilirim. Açlıkla doğru düzgün savaşmak için insanın içindeki bütün kuvveti kullanması gerekir. Sevdiklerini kaybetmek, şerefini kaybetmek, ruhunun lanetlenmesiyle başa çıkmak gerçekten de böyle uzun bir açlıkla başa çıkmaktan daha kolaydır. Acı ama gerçek. Üstelik bu adamlar açısından herhangi bir vicdani engel de yoktu. Kendini zapt etmek! Bir savaş meydanındaki cesetler arasından geçen bir çakalın kendini zapt etmesini istemek de ancak o kadar makul olabilirdi. Ama işte gerçeklik tam karşımdaydı; derin denizin üstündeki köpük gibi, anlaşılmaz bir muammanın, düşündüm de, nehir kıyısından, sisin kör edici beyazlığından bize doğru süzülüp gelen şu vahşi feryatlardaki tuhaf, açıklanamaz çaresizlik ve yas tınısından daha büyük bir gizemin üstünden yayılan dalgacıklar gibi görülecek göz kamaştırıcı bir gerçeklik.

İki hacı sesin hangi kıyıdan geldiği konusunda hızlı hızlı fısıldaşarak tartışıyorlardı. 'Sol.' 'Hayır, hayır, olur mu hiç? Sağ, elbette sağ.' Müdür'ün arkamdan gelen sesi, 'Çok ciddi bir durum,' dedi, 'biz varmadan Bay Kurtz'a bir şey olursa büyük bir keder duyarım.' Ona baktığımda samimiyetinden en ufak bir kuşku duymadım. Tam da zevahiri kurtarmak isteyecek türden bir adamdı. Onun kendini

zapt ettiği nokta buydu. Ama bir an önce yola çıkmakla ilgili bir şeyler geveledığinde ona cevap verme zahmetine bile girmedim. Bunun imkânsız olduğunu ben de biliyordum, o da biliyordu. Nehir tabanına tutunduğumuz yeri terk edersek tam anlamıyla havada –boşlukta– kalacaktık. Nereye gittiğimizi –yukarı mı, aşağı mı yoksa kıyıya doğru mu– kıyılardan birine bindirinceye kadar bilemeyecektik ve ilk başta hangi tarafta olduğumuzu bile anlayamayacaktık. Kılımı bile kıpırdatmadım elbette. Bir yere çarpmaya hiç niyetim yoktu. Bir gemi enkazı için bundan daha ölümcül bir yer hayal edemez kimse. Anında boğulmasak bile, ruhumuzu teslim etmekte gecikmeyeceğimiz kesindi. 'Her türlü riski alma yetkisini veriyorum size,' dedi kısa bir sessizlikten sonra. 'Herhangi bir risk almayı reddediyorum,' dedim kısaca. Bu da tam beklediği cevaptı, ama tonlamam biraz onu şaşırtmış olabilir. 'Pekâlâ, sizin hükmünüze boyun eğmek zorundayım. Kaptan sizsiniz,' dedi abartılı bir nezaketle. Takdir ettiğimi göstermek için ona omzumu dönüp sisin içine baktım. Ne kadar sürecekti? Olabilecek en umutsuz gözlem yeriydi burası. Bu sefil ormanda didik didik fildişi arayan şu Kurtz'a yaklaşmak, masallardaki şatolardan birinde uyuyan büyülenmiş prensese yaklaşmak kadar çok tehlike barındırıyordu. 'Sizce saldıracaklar mı?' diye sordu Müdür sır verir gibi bir tonda.

Birkaç bariz nedenden ötürü saldıracaklarını düşünmüyordum. Birincisi yoğun sisti. Biz nasıl hareket ettiğimiz anda kaybolursak, onlar da kanolarıyla kıyıdan ayrılmaya kalkarlarsa anında kaybolurlardı. Ayrıca her iki kıyıda ormanın geçit vermez olduğunu düşünüyordum – yine de içinde gözler vardı, bizi görmüş olan gözler. Nehir kıyısındaki ağaçlar kesinlikle çok sıktı, ama diplerindeki bitki örtüsünde hareket etmek mümkündü demek ki. Yine de, sisin kalktığı kısacık anda çevreye baktığımda hiçbir kano görmemiştim – yani en azından bizim teknenin yakınlarında

yoktu. Ama benim açımdan saldırı fikrini tasavvur edilemez hale getiren şey duyduğumuz gürültünün, o feryatların tınısıydı. Bunlar düşmanca bir niyetin işaretlerini taşıyan saldırgan feryatlar değildi. Beklenmedik, vahşi ve şiddetli olmakla beraber, bende uyandırdığı izlenim keder ve yastan başka bir şey değildi. Buharlı tekneyi görünce nedense bu vahşiler amansız bir yasa boğulmuşlardı. Kanımca bir tehlike varsa bile, bu insanların serbest kalmış şiddetli tutkularına yaklaşmamızdan kaynaklanıyordu. Aşırı bir keder duygusu bile nihayetinde şiddete yol açabilir – ama daha genel olarak uyuşukluk yaratır...

Hacıların bana nasıl dik dik baktığını görmeliydiniz! Yüzüme karşı gülecek ya da sövecek yürekleri yoktu, ama galiba –korkudan filan– delirdiğimi düşünmüşlerdi. Basbayağı nutuk attım onlara. Sevgili çocuklar, zahmet etmeye değmez. Gözümüzü dört açmak mı? Sisin kalkacağına dair işaretleri bir kedinin fareyi izlediği gibi izlediğimi tahmin ediyorsunuzdur, ama geri kalan hiçbir konuda gözlerimizin bize faydası yoktu, bir pamuk yığınının millerce derinine gömülsek halimiz farklı olmazdı. Hatta kendimi böyle bir yere gömülmüş hissediyordum – boğucu, sıcak, soluk bile alınamayan. Üstelik tüm söylediklerim her ne kadar abartılı görünse de gerçeğin ta kendisiydi. Bizim daha sonra saldırı olduğunu düşündüğümüz şey aslında bir püskürtme girişimiydi. Saldırganlıktan çok uzak bir eylemdi; hatta bildiğimiz anlamda savunma amacı bile taşımıyordu; çaresizliğin gerilimiyle gerçekleştirilmişti ve özünde tamamen kendini korumaya yönelikti.

Sis kalktıktan iki saat sonra Kurtz'un istasyonunun bir buçuk mil kadar aşağısındaki bir noktada kendi kendine başladığını söyleyebilirim. Bir dönemeci aşıp tekrar düze çıktığımız sırada bir adacık gördük, yani nehrin ortasında sadece açık yeşil otlardan bir tepecik vardı. Bu türden bir şey hiç görmemiştik; ama yukarı doğru çıktıkça bu-

nun aslında uzun bir burnun ucu, daha doğrusu nehrin ortasına doğru su altından uzanan sığlıklar ve tümsekler zincirinin baş kısmı olduğunu fark ettim. Suyun hemen üstünde görünen solgun tümseklerin asıl geniş kısmının suyun altında olduğu anlaşılıyordu, tam da insanın omurga kemiğinin deri altından belli olmasına benziyordu halleri. Şimdi, görebildiğim kadarıyla bu adacığın ya sağındaki ya da solundaki kanaldan yukarı gidebilirdim. İki kanalı da tanımıyordum elbette. Kıyılar neredeyse tıpatıp birbirine benziyor, derinlik de aynı görünüyordu; ama bana verilen bilgiye göre istasyon batıda olduğundan ben de o taraftaki kanala yöneldim.

Kanala girdiğimizde, tahminimden çok daha dar olduğunu anladım. Sol tarafımızda hiç kesintisiz uzun bir sığlık, sağ tarafımızda ise çok sık çalılıklarla kaplı dik bir bayır vardı. Çalılıkların yukarısında da geçit vermez ağaç gövdeleri görünüyordu. Suyun üstüne doğru sarkan dallar ve sarmaşıklar vardı yukarıda, bazı yerlerde de bir ağacın kocaman hareketsiz bir dalının suyun üstüne uzandığını görebiliyordunuz. Saat öğleyi geçmişti, ormanın içi karanlıktı ve geniş bir şerit halindeki gölgeler çoktan suyun üstüne düşmüştü. Bu gölgede nehir yukarı gidiyorduk – tahmin edeceğiniz üzere çok yavaştık. Derinlik ölçen sırıktan anlaşıldığı kadarıyla kıyıdaki su daha derin olduğundan tekneyi iyice yanaştırmıştım.

Aç ve kendini zapt etmekte olan dostlarımızdan biri tam altımda durmuş sırıkla derinliği ölçüyordu. Buharlı tekne dikdörtgendi ve altı düzdü. Güvertede kapısı ve penceresi olan tik ağacından iki küçük kamara vardı. Kazan başaltında, çark ise pupanın sağındaydı. Bunların üzerinde ise direklere oturtulmuş hafif bir çatı vardı. Baca bu çatının içinden geçiyordu ve bacanın tam önünde de hafif kalaslardan yapılmış kaptan köşkü bulunuyordu. Kaptan köşkünde bir divan, iki kamp sandalyesi, bir köşeye dayanmış

dolu bir Martini-Henry tüfek,* küçük bir masa ve dümen vardı. Ön tarafında geniş bir kapı, iki yanında kepenkli pencereler bulunuyordu. Bunlar da her zaman ardına kadar açıktı elbette. Günler boyu kapının önünde, çatının en ön ucuna tüneyerek vakit geçirmiştim. Geceleyin divanda uyuyor ya da uyumaya çalışıyordum. Sahil kabilelerinden birinden gelen ve zavallı selefim tarafından eğitilmiş olan atletik bir siyah dümende duruyordu. Kulaklarına birer pirinç halka takılıydı, belinden bileklerine kadar mavi bir kumaş sarılmıştı ve kendini çok beğeniyordu. Hayatımda gördüğüm en dengesiz budalaydı. Sen civardaysan gösteriş yaparak dümeni tutar, ama seni gözden kaybeder kaybetmez müthiş bir korkuya kapılarak zaten sakatlanmış teknenin canı nereye isterse dümeni oraya çevirirdi.

Derinlik ölçen sırığa bakıyor ve her seferinde daha fazlasının nehir seviyesinin üstünde kaldığını gördükçe sinirleniyordum. Ama birden sırıkçının işi gücü bırakıp güverteye yüzükoyun uzandığını gördüm, sırığını çekmeye bile zahmet etmemişti. Gerçi sırığı bırakmamıştı ve sırık suda peşimizden geliyordu. Aynı zamanda hemen altımda olduğunu gördüğüm ateşçi de aniden kazan kapağının önüne oturdu ve başını eğdi. Hayretler içindeydim. Ondan sonra dikkatimi hemen nehre vermek zorunda kaldım, çünkü yolumuz üstünde bir ağaç kütüğü görmüştüm. Çubuklar, çevremde çubuklar uçuşuyordu; burnumun dibinden vınlayarak geçiyor, ayaklarımın dibine düşüyor, kaptan köşkünün duvarlarına çarpıyorlardı. Bu sırada nehir, kıyı, orman çok sessizdi – çıt çıkmıyordu. Sadece çarkın suya ağır ağır vurduğunu ve bu çubukların çıkardığı patırtıyı duyuyordum. Suyun altındaki ölü ağacı güçbela geçtik. Oktu bunlar yahu! Birileri bize ok atıyordu! Kaptan köşkünün kara

* Britanya İmparatorluğu'nda yaygın olarak kullanılan bir asker tüfeği. Türkçede "martin" adıyla da bilinir. (ç.n.)

tarafındaki kepengi kapatmak için derhal içeri daldım. O budala dümenci bir yandan dümeni tutarken, bir yandan da dizgini çekilen bir at gibi dizlerini kaldırıyor, ayaklarını yere vuruyor, ağzını açıp kapatıyordu. Kahrolası herif! Nehir kıyısının üç metre açığında yalpalayarak ilerliyorduk. Sağ tarafın penceresinden dışarı uzanıp ağır kepengi kapatmaya çalıştığım sırada dalların arasında benimkiyle aynı düzeyde bir yüzle karşılaştım, gözlerini dikmiş vahşi bir ifadeyle bana bakıyordu; sonra aniden, adeta gözlerimin önünde bir perde kalkmışçasına, karmakarışık karanlıkta çıplak göğüsler, kollar, bacaklar, öfkeyle bakan gözler ayırt ettim – ormanın içi hareket eden, ışıldayan bronz tenli insan uzuvlarıyla kaynıyordu. Sarmaşıklar sarsılıyor, sallanıyor, hışırdıyor ve aralarından oklar fırlıyordu. Nihayet kepengi kapatmayı becerdim. 'Dümeni düz tut,' dedim dümenciye. Kafasını kaldırıp yüzünü ileri çevirdi ve öyle kaldı; ama gözleri dönüyor, ayaklarını usulca kaldırıp indiriyordu ve ağzı da biraz köpüklenmişti. 'Kes sesini!' dedim hiddetle. Bir ağaca rüzgârda sallanma desem daha iyi sonuç alırdım herhalde. Dışarı fırladım. Hemen altımda demir güvertenin üstünde aceleci ayak sesleri duyuluyor; anlaşılmaz haykırışlar geliyordu; birisi seslendi: 'Geri dönebilir misin?' Önümüzde suyun üstünde V şeklinde bir dalgalanma gördüm. Ne? Bir ölü ağaç daha! Ayaklarımın altında silahlar ateşlendi. Hacılar Winchester'larıyla ateş açmış, ormanın içine kurşun yağdırıyorlardı. Tüfeklerden fışkıran duman ağır ağır ileri sürüklendi. Küfür ettim. Şimdi ne dalgalanmaları ne de ölü ağacı görebiliyordum. Ben kapının eşiğinde ön tarafa bakarken oklar yağmur gibi yağmaya başladı. Zehirli oktu belki bunlar, ama bir kediyi bile öldüremezmiş gibi görünüyorlardı. Ormandan bir uluma yükseldi. Bizim oduncular da savaş naraları attılar; o an hemen arkamda ateşlenen silahın gürültüsünden sağırlaştım. Başımı çevirip arkaya baktığımda, kaptan köş-

künün hâlâ gürültü ve dumanla dolu olduğunu gördüm ve dümenin başına koştum. Budala zenci işi gücü bırakıp kepengi açmış ve Martini-Henry'yle ateş ediyordu. Geniş açıklığın önünde dikilmiş öfkeyle ormanı izliyordu, bir yandan ona dönmesi için seslenirken bir yandan da atılıp teknenin ani bir dönüşünü düzelttim. İstesem bile dönecek bir yerim yoktu, ölü ağaç çok yakında bir yerlerde, o kahrolası dumanın ardındaydı ve kaybedecek hiç vakit yoktu, bu yüzden tekneyi kıyıya doğru çevirdim – kıyının dibinden gidecektim çünkü orada suyun daha derin olduğunu biliyordum.

Tepemizdeki ormandan kopardığımız sarmaşıkların ve savurduğumuz yaprakların girdabı içinde yavaş yavaş ilerledik. Aşağıdaki tüfek salvoları tam da öngördüğüm gibi silahlar boşalınca pat diye sona ermişti. Başımı hızla geriye çekmemle beraber bir şey vızıldayarak kaptan köşkünün bir penceresinden girip önümden geçerek öbür pencereden çıktı. Ardından delirmiş dümencinin boş tüfeğini sallayarak kıyıya doğru bağırdığını duydum; nereye bağırdığına baktığımda ise kıyıda iki büklüm koşan, zıplayan, kayan bulanık insan şekilleri ayırt ettim; belirsiz, uçucu, tamamı görünmeyen şekiller. Pencerenin hemen önünde havada iri bir şey belirdi, tüfek fırlayıp nehre düştü ve adam ani bir hareketle geri çekildi, sonra başını çevirip bana olağandışı, derin, tanıdık bir bakış attı ve ayaklarımın dibine devrildi. Kafası iki kez dümen çarkının kollarına çarptı, uzun bir bastona benzer bir şeyin ucu takır tukur sesler çıkararak sağa sola çarparken küçük kamp sandalyelerinden birini devirdi. Sanki kıyıdaki birinden bu bastona benzer şeyi çekip aldıktan sonra dengesini kaybetmişti. İçerideki duman dağılmış, ölü ağaçtan kurtulmuştuk, ileriye baktığımda yaklaşık yüz metre sonra açılmamızın, kıyıdan uzaklaşmamızın mümkün olacağını görebiliyordum, ama ayaklarımda öyle bir ılıklık ve ıslaklık hissettim ki gözle-

rimi yere çevirdim. Adam şimdi sırtüstü dönmüş ve dimdik gözlerimin içine bakıyordu; iki eliyle o bastonu sımsıkı tutmuştu. Pencereden içeri fırlatılmış ya da uzatılmış ve tam kaburgalarının altından girmiş bir mızrağın sapıydı bu. Mızrağın ucu korkunç bir delik açarak gövdeye girip gözden kaybolmuştu; ayakkabılarım kan içindeydi; koyu kırmızı kıpırtısız bir kan gölü parıldıyordu dümen çarkının altında; adamın gözlerinde şaşırtıcı bir ışıltı vardı. Tüfek salvoları tekrar başladı. Dümenci endişeyle bana bakıyor, mızrağı kıymetli bir şeymiş gibi, onu elinden almaya çalışacağımdan korkuyormuş gibi sıkı sıkı tutmaya devam ediyordu. Bakışlarımı onun gözlerinden kurtarmak ve dümenle ilgilenmek için epeyce çaba harcadım. Bir elimle yukarıyı yoklayarak buhar düdüğünün ipini buldum ve hızlıca birkaç kez çekip düdüğü öttürdüm. Öfkeli savaş çığlıkları bir anda kesildi, sonra ormanın derinliklerinden öyle titrek, öyle uzun bir keder ve korku çığlığı, öyle mutlak bir çaresizlik feryadı yükseldi ki yeryüzünden son umut da kaçıp gittikten sonra ağıt yakılıyordu adeta. Ormanın içinde müthiş bir kargaşa başladı, ok yağmuru durdu; son birkaç okun demir gövdeye çarptığı duyuldu – sonra sessizlik başladı ve o zaman arkadaki çarkın gevşek vuruşları açıkça kulağıma ulaştı. Tam dümeni iyice sağa kırdığım sırada pembe pijamalı hacı son derece heyecanlı ve telaşlı bir halde kapıda belirdi. 'Beni Müdür gönderdi...' diye resmi bir tonla başladıktan sonra aniden durdu. 'Yüce Tanrım!' dedi yaralı adama bakarak.

Biz iki beyaz tepesinde dikilirken adamın parlak gözlerindeki sorgulayan bakış ikimizi de kuşattı. Sanki anlaşılabilir bir dilde bize bir soru sormaya hazırlanıyor gibiydi; ama hiç ses çıkarmadan, hareket etmeden, tek bir kasını bile oynatmadan öldü. Sadece son anında, bizim göremediğimiz bir işarete, duyamadığımız bir fısıltıya tepki verircesine kaşlarını çattı ve işte o çatık kaşlar kara ölüm

maskesine akıl almaz bir ciddiyet, tehditkârlık ve kasvet kattı. Sorgulayan bakıştaki ışıltı hızla silinip yerini bomboş bir camsılığa bıraktı. 'Dümeni tutabilir misin?' diye sordum mümessile. Çok kuşkulu görünüyordu, ama kolunu sıkıca yakaladığım zaman her halükârda dümeni tutmasını istediğimi anladı. Doğrusunu isterseniz, ayakkabılarımı ve çoraplarımı bir an önce değiştirmek için can atıyordum. 'Öldü,' diye mırıldandı yanımdaki adam. Çok etkilenmişti bu manzaradan. 'Ona ne şüphe,' dedim ayakkabı bağcıklarımı çözmek için deli gibi uğraşırken. 'Bu arada Bay Kurtz'un da şimdiye kadar ölmüş olduğunu zannediyorum.'

O an için kafamdaki başlıca düşünce buydu. Müthiş bir hayal kırıklığı hissediyordum, sanki onca zamandır elle tutulur hiçbir şey olmadan bir şeylerin peşinden koşup durduğumu fark etmiştim. Tüm bu yolu salt Bay Kurtz'la konuşmak uğruna kat etmiş olsam daha kötü hissetmezdim kendimi herhalde. Konuşmak... Ayakkabımın bir tekini nehre fırlattım ve beklediğim şeyin tam da bu olduğunun bilincine vardım – Kurtz'la konuşmak. Onu hiçbir şey yaparken hayal etmediğim, ancak söylev çekerken düşünebildiğim gibi tuhaf bir keşif yapmıştım. 'Artık onu hiç göremeyeceğim' ya da 'Artık hiç elini sıkamayacağım' dememiştim kendi kendime, 'Artık onu hiç duyamayacağım' demiştim. Adam kendini bir ses olarak koymuştu ortaya. Onu herhangi bir eylemle ilişkilendirmediğimden değil elbette. Tüm diğer mümessillerden daha fazla fildişi topladığı, takas ettiği, tokatladığı ya da düpedüz çaldığı kıskançlık ve hayranlıkla anlatılmamış mıydı? Mesele bu değildi. Mesele onun yetenekli bir yaratık olması ve tüm yetenekleri içinde en öne çıkanın, beraberinde gerçek bir varlık hissi taşıyanın konuşma becerisi, ağzından çıkan sözcükler olmasıydı – şaşkınlık uyandırıcı, aydınlatıcı, en çok yüceltilen ve en çok küçümsenen ifade yeteneği; nabız

gibi atan bir ışık seli ya da geçit vermez bir karanlığın yüreğinden fışkıran aldatıcı bir akış.

Diğer ayakkabı da nehrin şeytan-tanrısına doğru uçup gitti. Yüce Tanrım! diye düşündüm, her şey bitti. Çok geç kaldık; artık yok oldu – bir mızrak, ok ya da lobut o yeteneği ortadan kaldırdı. Adamın konuştuğunu hiç duyamayacağım – hissettiğim hüzünde ürpertici bir yoğunluk vardı, hatta ormandaki vahşilerin feryatlarında sezdiğim hüznü anımsatıyordu. Bir inancımdan yoksun bırakılsam ya da alınyazımı yitirsem kendimi daha büyük bir yalnızlık ve terk edilmişlik içinde hissetmezdim... Kim orada öyle hayvan gibi iç geçiren? Saçma sapan mı geldi? Evet, saçma sapan. Ya Rabbim! Bir adam asla böyle bir şey – Haydi biraz tütün verin bana."...

Derin bir sessizlik oldu, sonra bir kibrit yandı ve Marlow'un ince yüzü ortaya çıktı; yıpranmış, çökmüş, sarkmış, gözkapakları gevşemiş, ama dikkat kesilmiş; piposundan derin derin nefesler çekerken, o minik alev her donuklaştığında yüzü de gecenin içine çekiliyor, alev canlanınca belirginleşiyordu. Nihayet kibrit söndü.

"Saçma sapanmış!" diye haykırdı. "Anlatmaya çalışmanın en kötü yanı bu... Hepiniz iki sağlam adrese demirlemişsiniz, iki çapa atmış bir tekne gibisiniz, bir köşeyi dönünce kasap, diğerini dönünce polis var, iştahlar gayet yerinde, sıcaklık normal –işitiyor musunuz?– bir yılın sonundan diğer yılın sonuna dek normal. Sonra da diyorsunuz ki, Saçma sapan! Saçmaysa saçma! Sevgili dostlar, sırf sinir bozukluğundan bir çift yeni ayakkabıyı nehre fırlatan bir adamdan ne bekleyebilirsiniz? Düşünsenize, asıl hayret edilecek şey gözyaşı dökmemiş olmam. Aslına bakılırsa metanetimle gurur duyuyorum. Yetenekli Kurtz'u dinleme gibi ölçüsüz bir ayrıcalığı yitirmiş olmam can evimden vurmuştu beni. Yanılmıştım elbette. Bu ayrıcalık beni bekliyordu. Evet, gerektiğinden çok şey duyduğumu

bile söyleyebilirim. Üstelik haklıydım da. Bir ses. Bir sesten fazlası sayılmazdı. Ben de duydum – onu – bu sesi – diğer sesleri – hiçbiri sesten başka bir şey değildi – o zamana dair anılarım da çevremde elle tutulmaz bir biçimde dolanıp duruyor, tıpkı muazzam bir kakofoninin; budalaca, berbat, çirkin, vahşi ya da sadece adi, hiçbir anlam taşımayan sözlerin silinmekte olan titreşimleri gibi. Sesler, sesler – hatta kızın kendisi – artık..."

Uzun bir süre sessiz kaldı.

"En sonunda yeteneklerinin hayaletini bir yalanla yere serdim," diye başladı aniden. "Kız! Ne? Bir kızdan mı bahsettim? Kızın bu işle hiç alakası yok. Onlar – yani kadınları kastediyorum – bu işle alakalı değil – bu işin dışında tutulmalılar. Bizim dünyamız daha da kötüleşmesin diye onların bu güzel dünyada kalmasına yardımcı olmalıyız. Ah, kızın bu işle alakası olmamalı. Bay Kurtz'un mezar kaçkını bedeninin 'Sözlüm' deyişini duymalıydınız. O zaman kızın bu işle ne kadar alakasız olduğunu hemen anlardınız. Ve Bay Kurtz'un o geniş alınlı kafası! Kimi zaman saçın uzamaya devam ettiğini söylerler, ama bunda –ah– bu kafada etkileyici bir kellik vardı. Orman başını okşamış ve işte, bir bilardo topu gibi olmuştu, fildişinden bir top; şöyle bir dokunmuştu ve hop! – sönüp gitmişti; onu almış, onu sevmiş, kucaklamış, damarlarına girmiş, etini tüketmiş, kimi akıl almaz şeytani kabul törenleriyle onun ruhunu kendisininkine mühürlemişti. Ormanın şımartılmış ve kollanmış gözdesiydi. Fildişi! Elbette ya. Yığın yığın, deste deste. Topraktan yapılmış eski kulübenin içi fildişiyle dolup taşmıştı. Bütün ülkede toprağın altında ya da üstünde tek bir fildişi kalmadığını sanabilirdiniz. 'Çoğu fosil,' diye hafifsemişti Müdür. Benden daha fosil oldukları söylenemezdi, ama topraktan kazılarak çıkarıldığında fosil deniyordu. Anlaşılan bu zenciler fildişlerini bazen gömüyorlardı – ama hiç şüphe yok ki yetenekli Bay Kurtz'u kaderinden

kurtaracak kadar derine gömememişlerdi bu seferkileri. Tekneyi fildişiyle doldurduk ve epeycesini de güverteye yığmak zorunda kaldık. Böylece gözleri gördüğü müddetçe onlara bakıp kıvanç duydu, çünkü son anına kadar bu başarısı için takdir edilme beklentisinden vazgeçmedi. 'Benim fildişlerim,' deyişini duymalıydınız. Evet, duydum onu. 'Benim sözlüm, benim fildişlerim, benim istasyonum, benim nehrim, benim...' Her şey ona aitti. Issızlığın muazzam bir kahkaha patlatarak gökyüzündeki yıldızları sarsacağını duyma beklentisiyle soluğumu tutuyordum. Her şey ona aitti – ama bu önemsizdi. Önemli olan onun neye ait olduğu, hangi karanlık kuvvetlerin onun üzerinde hak iddia ettiğiydi. İnsanın tepeden tırnağa ürpermesine yol açan da işte bu düşünceydi. Hayal etmeye çalışmak imkânsızdı – üstelik insana iyi gelecek bir şey de değildi. O toprakların şeytanları arasında yüksek bir makam sahibi olmuştu – kelimenin tam manasıyla başarmıştı bunu. Anlayamıyor musunuz? Nereden anlayacaksınız ki – ayaklarınızın altında sapasağlam kaldırım taşları; çevrenizde sizi cesaretlendiren, kollayan iyiliksever komşular; bir ayağınız kasapta, bir ayağınız poliste; skandallardan, darağaçlarından ve tımarhanelerden kutsal bir dehşet duyarak yaşayan sizler – iyiliksever bir komşunun kamusal görüşleri kulağınıza fısıldayan uyarı sesi olmadan yapayalnız kalan bir insanın ayaklarının – mutlak yalnızlıkta, polis yokluğunda – sessizliğin ortasında – mutlak sessizlikte – hiçbir kısıtlamaya maruz kalmayınca ilk çağların neresine gidebileceğini nereden bileceksiniz? Büyük farkı yaratan işte böyle küçük şeylerdir. Onlar olmadığı zaman yaratılıştan gelen kendi kuvvetine, kendi güvenilirlik kapasitene yaslanmak zorundasın. Yanlışa sürüklenemeyecek kadar budala, karanlığın güçlerinin saldırısına uğradığını anlayamayacak kadar akılsız da olabilirsin elbette. Bana kalırsa hiçbir budala, ruhu için şeytanla pazarlık etmemiştir. Ya budala bunun için fazla

budaladır, ya da şeytan fazla şeytan – hangisi bilmiyorum. Belki de ilahi görüntüler ve sesler dışında her şeye karşı tümüyle sağır ve kör, müthiş yüce bir varlıksınızdır. O zaman dünya sizin için sadece geçici bir bekleme noktasıdır – bunun da kayıp mı yoksa kazanç mı olduğunu söyleyebilirmiş gibi davranmayacağım hiç. Ama çoğumuz ne biriyizdir ne de öteki. Dünya bizim için yaşanacak bir yerdir, o yüzden de buradaki manzaralara, seslere, hatta kokulara katlanmamız gerekir; Yüce Tanrım! – hipopotam leşi soluyup kirlenmemeyi başarmamız gerekir. Anlamıyor musunuz, kuvvetiniz burada devreye girer, bunları gömmek için gösterişsiz çukurlar kazma kabiliyetinize güveninizi burada kazanırsınız – bağlanma gücü, ama kendine bağlanma değil karanlık ve yorucu bir işe bağlanma. Bu zaten gayet zor bir iştir. Unutmayın ki bahane bulmaya, hatta açıklama yapmaya çalışmıyorum – sadece kendime hesap vermeye çalışıyorum – onun için – Bay Kurtz için – Bay Kurtz'un gölgesi için. Hiçliğin ardındaki hortlaklar âleminin bu üyesi, tümden kaybolmadan önce hayranlık uyandırıcı bir sırdaşlıkla şereflendirdi beni. Bunun sebebi benimle İngilizce konuşabilmesiydi. Gerçek Kurtz kısmen İngiltere'de eğitim görmüştü ve bizzat dile getirme ihsanını bağışladığı kadarıyla doğru tarafla duygudaşlık kurmuştu. Annesi yarı İngiliz, babası yarı Fransızdı. Bütün Avrupa Kurtz'un yapımına katkıda bulunmuştu ve zamanla öğrendiğim üzere Uluslararası Yabani Âdetleri Kaldırma Birliği gelecekteki işlerine rehberlik etmesi için ondan bir rapor hazırlamasını istemek gibi gayet isabetli bir şey yapmıştı. Kurtz bu raporu yazmıştı. Raporu gördüm. Okudum. Belagatli bir metindi, belagatle dolup taşıyordu hatta, fakat biraz aşırı asabiyetle yazılmıştı sanırım. Sıkışık düzen on yedi sayfa yazmaya vakit bulabilmişti! Ama herhalde bu daha önceydi, yani –tabiri caizse– asabının bozulmasından ve dile dökülemeyecek iğrençlikte ayinlerle sona eren bazı gece yarısı

dansları düzenlemesinden önce; üstelik – kulağıma gelen muhtelif söylentilerden anladığım kadarıyla bizzat ona, Bay Kurtz'un kendisine sunular veriliyordu. Ama metin gerçekten güzeldi. Gerçi açılış paragrafı sonraki bilgiler ışığında düşününce artık pek tekinsiz görünüyor bana. Girişteki argümanına göre biz 'beyazlar, ulaştığımız gelişme noktası itibarıyla, muhakkak onlara [vahşilere] doğaüstü varlıklar gibi görüneceğiz – onlara bir ilahın kudretiyle yaklaşıyoruz' vesaire vesaire. 'Salt irademizi kullanarak fiilen neredeyse sınırsız bir şekilde gücümüzü iyilik için sarf edebiliriz,' vesaire vesaire. Bu noktadan sonra iyice yüksekten uçan metin beni büyülemişti. Son kısım muhteşemdi, ama hatırlaması biraz zor doğrusu. Etkileyici bir Cömertliğin hükmettiği egzotik bir enginlik duygusu vermişti bana. Öyle etkilenmiştim ki tüylerim diken diken olmuştu. Belagatin –sözcüklerin– alev alev yanan asil sözcüklerin sınır tanımayan gücüydü bu. İfadelerin sihirli akışını kesecek sinir bozucu pratik bilgiler yoktu; yani son sayfanın dibinde bulunan, çok daha sonra titrek bir elle karalandığı açıkça görülen notu bir yöntem sergilenişi saymazsak. Çok basit bir nottu ve her türlü âlicenapça duyguya çarpıcı şekillerde dokunan metnin sonunda, sakin gökyüzünde bir şimşek çakması misali parlak ve korkunç bir şekilde patlıyordu sanki: 'Yabanilerin kökünü kurut!' İşin tuhaf yanı o değerli son notu tümüyle unutmuş görünmesiydi, çünkü kendine geldiği bir seferinde 'risaleme' (kendi deyişi) göz kulak olmamı tekrar tekrar rica etmişti, çünkü gelecekteki kariyerine faydalı olacağından emindi. Tüm bunlar hakkında eksiksiz bilgi sahibiydim, üstelik sonradan hatırasına sahip çıkma işi de bana düştü. Bu hatıra için öyle çok şey yaptım ki onu istesem çöp tenekesinde, tüm diğer süprüntüler ve teşbihte hata olmazsa medeniyetin tüm göçmüş kedileri arasında sonsuz bir dinlenmeye terk etme hakkına tartışmasız bir şekilde sahip olduğumu düşünüyo-

rum. Ama görüyorsunuz, böyle bir şeyi isteyemem. O unutulmayacak. Ne olursa olsun, sıradan biri değildi. Basit ruhları büyüleyerek ya da korkutarak kendisi şerefine iğrenç cadı dansları yaptıracak gücü vardı; ayrıca hacıların küçük ruhlarını da acı ve tasayla doldurmuştu. Kendisine bağlı en az bir dostu vardı, ayrıca şu dünyada ilkellikten uzak ve bencilce kaygılardan azade bir ruhu fethetmeyi de başarmıştı. Hayır, onu unutamam, ama bu adamı almaya giderken kaybettiğimiz cana değdiğini de kolay kolay kabul edemem. Dümencimi korkunç bir şekilde kaybetmiştim – cesedi henüz kaptan köşkünde yatarken bile özlemiştim onu. Kara Sahara'da bir kum tanesinden daha değerli olmayan bir vahşinin ardından yas tutmamı tuhaf karşılayacaksınız belki. Ama anlamıyor musunuz, o bir şey yapmıştı, dümenin başında durmuştu; aylarca arkamı kollamıştı –yardımcımdı– bir araçtı. Bu bir tür ortaklıktı. O benim için dümeni tutuyordu – ben de ona göz kulak oluyordum, kusurları konusunda endişeleniyordum ve böylece aramızda ancak aniden kopunca farkına vardığım derin bir bağ kurulmuştu. Yaralandığında bana bakarken gözlerinde beliren o içten derinlik, o tanıdıklık bugün bile aklımda – ulu bir anda doğrulanıveren uzak bir akrabalık iddiasıydı adeta.

Zavallı budala! Keşke o kepenge hiç dokunmasaydı. Hiç zapt edemiyordu kendini, hiç zapt edemiyordu –tıpkı Kurtz gibi– rüzgârda sallanan bir ağaçtı. Ayağıma kuru bir terlik geçirir geçirmez önce mızrağı göğsünden çıkardım ki bu işlemi gözlerim kapalı yaptığımı itiraf etmek zorundayım, sonra da onu dışarı sürükledim. Küçük kapı eşiğinin üstünde topukları aynı anda havaya sıçradı; omuzlarını göğsüme bastırıyordum; onu çaresizce arkadan kucaklamıştım. Of! Ağırdı, çok ağır – dünyanın en ağır insanıydı. Daha fazla vakit kaybetmeden onu nehre yuvarladım. Akıntı onu bir tutam otmuş gibi yakaladı, cesedin iki kez

suda döndüğünü gördüm, sonra da sonsuza dek gözden kaybettim. Bütün hacılar ve Müdür o sırada kaptan köşkünün arka tarafındaki tentenin altında birikmiş, bir saksağan sürüsü gibi laklak ediyor ve benim kalpsizce aceleciliğim karşısında bir rezalet görmüşçesine söyleniyorlardı. Cesedi teknede tutmayı neden istediklerini kestiremiyordum. Belki de mumyalayacaklardı. Ama alttaki güverteden başka ve çok tekinsiz bir mırıltı daha duymuştum. Oduncu dostlarımız da benzer şekilde bunun rezalet olduğunu düşünmüştü ve daha iyi bir sebepleri vardı – gerçi bu sebebin kesinlikle kabul edilemez olduğunu belirtmek zorundayım. Asla kabul edilemezdi! Rahmetli dümencim yenecekse, onu sadece balıkların yemesi gerektiği konusunda kararımı vermiştim. Hayattayken ikinci sınıf bir dümenciydi, ama ölünce birinci sınıf bir kışkırtıcı ve muhtemel bir sorun kaynağı olmuştu. Üstelik bir an önce dümeni almalıydım, pembe pijamalı adam bu işte ümitsiz vaka olduğunu göstermişti.

O sade cenaze töreni biter bitmez dümenin başına geçtim. Yarım yol gidiyor, akıntının ortasında kalmaya gayret ediyor, bir yandan da çevremdeki konuşmaları dinliyordum. Kurtz'dan vazgeçmişlerdi, istasyondan vazgeçmişlerdi; Kurtz ölmüş, istasyon yakılmıştı – falan filan. Kızıl saçlı hacı en azından 'zavallı Kurtz'un' doğru düzgün öcünün alındığı düşüncesiyle kendinden geçmişti. 'Şanlı bir zafer kazandık. Çalıların arasındakileri tam bozguna uğrattık. Değil mi? Ne dersin? Söylesene!' O kana susamış kızıl bastıbacak dilenci resmen dans ediyordu bunları söylerken. Halbuki yaralı adamı gördüğünde neredeyse düşüp bayılacaktı! Laf atmadan edemedim: 'Şanlı dumanlar çıkardığınız kesin.' Ağaçların tepelerindeki hışırtılardan ve kopan parçalardan, bütün atışların fazla yukarı yapıldığını anlamıştım. Tüfeği omzuna dayayıp nişan almadan hiçbir şeyi vuramazsın, ama bu herifler gözlerini kapayıp tüfek-

leri bel hizasından ateşlemişlerdi. Yerlilerin çekilmesinin buhar düdüğünün sesinden kaynaklandığını savundum ve haklıydım da. Bunun üzerine Kurtz'u unuttular ve bağırıp çağırarak öfkeyle itiraz ettiler.

Müdür dümenin yanında durup her halükârda karanlık basmadan nehrin epey aşağısına ulaşmanın gerekliliğine dair bir şeyler fısıldarken, uzakta nehir kıyısında bir açıklık ve binaya benzer bir şey gördüm. 'O nedir?' diye sordum. Müdür heyecanla el çırptı. 'İstasyon!' diye haykırdı. Yarım yol gitmeyi sürdürdüm ama hemen o tarafa doğru dümen kırdım.

Dürbünle baktığımda, altlarında hiç çalı olmayan tek tük ağaçlarla kaplı bir tepeye doğru gittiğimizi gördüm. Tepenin üstünde uzun zamandır çürümekte olan bina yüksek otların arasına yarı gömülü durumdaydı; sivri çatıdaki koca koca delikler uzaktan simsiyah görünüyordu ve fonda da sık orman vardı. Çevrede herhangi bir duvar ya da çit göremiyordum; fakat herhalde daha önceden vardı, çünkü evin yakınlarında yarım düzine ince kazık diziliydi, bunlar gayet düzgündü ve tepelerine de oymalı kürelerden süsler yerleştirilmişti. Kazıkların arasındaki kalaslar ya da başka ne varsa, çoktan düşüp yok olmuştu. Elbette tüm bunların etrafı ormanla çevriliydi. Nehrin kenarında bir açıklık vardı, tam su kıyısında araba tekerleğine benzer şapka takmış beyaz bir adamın kolunu sallayarak bizi çağırdığını görebiliyordum. Yukarıdaki ve aşağıdaki orman sınırını gözlemlediğimde, hareket gördüğüme neredeyse emin oldum – insan figürleri oradan oraya kayıyordu sanki. Dikkatle açıklığa doğru yaklaştıktan sonra istimi kestim ve tekne kıyıya doğru kendiliğinden ilerledi. Kıyıdaki adam bize karaya çıkmamızı işaret ederek bağırmaya başladı. 'Saldırıya uğradık,' diye bağırdı Müdür. 'Biliyorum... biliyorum. Her şey yolunda,' diye gayet neşeli bir şekilde seslendi beriki. 'Karaya çıkın. Her şey yolunda. Memnun oldum.'

Adamın görünüşü bana daha önce gördüğüm bir şeyi hatırlatıyordu – bir yerlerde gördüğüm komik bir şeyi. Kıyıya yanaşmak için manevra yaparken kendi kendime soruyordum: 'Neye benziyor bu adam?' Aniden aklıma geldi. Tıpkı bir palyaçoya benziyordu. Kıyafetleri büyük ihtimalle kahverengi Hollanda bezi* gibi bir kumaştandı, ama her tarafı parlak yamalarla doluydu: Mavi, kırmızı ve sarı – sırtında yamalar vardı, önünde yamalar vardı, dirseklerinde ve dizlerinde de vardı; ceketinin kenarlarına renkli bir kumaştan bantlar çekilmişti, pantolonunun paçalarının ucunda kızıl şeritler vardı; güneşin altında son derece neşeli ve gayet şık görünüyordu, çünkü tüm bu yamaların ne kadar güzel dikildiği ışıkta iyice ortaya çıkıyordu. Sakalsız çocuksu bir yüzü vardı, çok açık tenliydi, yüzünde hemen hiç çizgi yoktu, burnu soyulmuştu, gözleri minik ve maviydi, bu engebesiz yüzde tebessümler ve somurtmalar rüzgârlı bir ovadaki güneş ve gölge gibi kovalıyordu birbirini. 'Dikkat edin, kaptan!' diye bağırdı; 'dün gece şuraya bir ölü ağaç takıldı.' Ne? Bir ağaç daha mı? İtiraf etmeliyim ki utanç verici bir küfür savurdum. O büyüleyici yolculuk sırasında neredeyse kötürüm teknemin dibini delecektim. Kıyıdaki palyaço minik ve kalkık burnunu bana doğru çevirdi. 'İngiliz misiniz?' diye sordu gülümseyerek. 'Ya siz?' diye bağırdım dümenin başından. Gülümseme kayboldu ve hüsranım karşısında üzülüyormuş gibi başını iki yana salladı. Sonra tekrar yüzü aydınlandı. 'Boş verin!' diye seslendi yüreklendirmek ister gibi. 'Zamanında geldik mi?' diye sordum. 'O yukarıda,' diye başıyla tepeyi göstererek yanıtlarken yüzüne de kasvetli bir hava geldi. Sonbahar göğü gibiydi bu yüz, bir an bulutlanıyor, sonra hemen açılıyordu.

Tepeden tırnağa silahlı hacılar refakatindeki Müdür eve doğru giderken bizim soytarı da tekneye çıktı. 'Sevmedim

---

* Bir tür sağlam ve ağartılmamış keten kumaş. (ç.n.)

bu işi. Orman yerlilerle kaynıyor,' dedim. Her şeyin yolunda olduğuna dair tekrar güvence verdi. 'Onlar basit insanlar,' diye ekledi; 'geldiğinize sevindim. Onları uzak tutmak bütün vaktimi alıyordu.' 'Ama her şeyin yolunda olduğunu söylemiştiniz,' diye haykırdım. 'Aslında zarar vermek istemiyorlar,' dedi; ben dik dik bakınca da düzeltti: 'Yani tam olarak öyle değil mesele.' Sonra aniden tekrar canlandı: 'Ya Rabbim, kaptan köşkünün temizliğe ihtiyacı var! Hemen ardından da, herhangi bir sorun çıktığında düdüğü öttürmek için kazanda buhar bulundurmamın yeterli olacağını belirtti. 'Tek bir düdük sesi bütün tüfeklerden daha çok işe yarar. Onlar basit insanlar,' diye tekrarladı. Öyle bir hızlı konuşuyordu ki şaşkına dönüyordum. Uzun süren sessizliğin acısını çıkarmaya çalışıyor gibi görünüyordu ve bir ara zaten bunu gülerek ima da etti. 'Bay Kurtz'la konuşmuyor musunuz?' diye sordum. 'O adamla konuşulmaz – ancak onu dinlersiniz,' dedi büyük bir heyecanla. 'Ama şimdi...' Kolunu salladı ve göz açıp kapayıncaya kadar korkunç çaresizlik ifadesine büründü. Bir an sonra ise tekrar sıçradı, her iki elimi birden yakaladı, hızla elimi sallarken bölük pörçük anlatmaya koyuldu: 'Denizci ağabey... şeref... memnun oldum... çok sevinçliyim... kendimi tanıtayım... Rus... bir başrahip oğluyum... Tambov Şehrinden... Ne? Tütün! İngiliz tütünü, mükemmel İngiliz tütünü! İşte ağabeylik diye buna denir. İçmek mi? İçmeyen denizci mi olur?'

Pipo onu sakinleştirdi; sonra kademe kademe anlattığı şeylerden anladığım kadarıyla okuldan kaçmıştı, bir Rus gemisiyle denize açılmıştı; tekrar kaçmıştı; bir süre İngiliz gemilerinde çalışmıştı; şimdi ise başrahiple barışmıştı. Bunu söylerken duygusallaştı. 'Ama insan gençken yeni şeyler görmeli, deneyim ve fikir biriktirmelidir; ufkunu genişletmelidir.' Sözünü kestim: 'Burada mı?' Gençlere has bir ciddiyetle adeta alınmış gibi, 'Asla bilemezsin! Burada Bay Kurtz'la tanıştım,' dedi. Ondan sonra dilimi tuttum.

Anlaşılan sahildeki bir Hollanda tüccarını ikna ederek erzak ve malzeme almış, sonra da tasasızca, başına gelebilecek şeylerden bir bebek kadar habersiz olarak iç taraflara doğru yollara düşmüş. Neredeyse iki yıldır tek başına nehir civarında geziyormuş; her şeyle ve herkesle bağlantısı kesilmiş. 'Göründüğüm kadar genç değilim. Yirmi beş yaşındayım,' dedi. 'Yaşlı Van Schuyten ilk başta bana cehennem olup gitmemi söyledi,' diye anlatmaya başladı büyük bir neşeyle; 'ama ona kene gibi yapıştım ve razı etmek için konuştukça konuştum, en sonunda gevezelik ede ede en sevdiği köpeğin arka ayağını koparacağımdan korktu, böylece bana ucuzundan malzeme ve birkaç silah verip bir daha asla yüzümü görmeyeceğini umduğunu söyledi. Ah, şu bizim Hollandalı Van Schuyten. Bir sene önce ona biraz fildişi gönderdim ki geri döndüğümde benim küçük bir hırsız olduğumu söyleyemesin. Umarım eline geçmiştir. Geri kalanını ise hiç umursamıyorum. Sizin için aşağıda bir miktar odun istiflemiştim. Orası benim eski evimdi. Gördünüz değil mi?'

Ona Towson'ın kitabını verdim. Neredeyse beni öpecekti ama tuttu kendini. 'Elimde kalan son kitaptı ve kaybettiğimi sanmıştım,' dedi büyük bir sevinçle kitaba bakarak. 'Tek başına yolculuk eden birinin başına çok kaza geliyor. Kimi zaman kanolar devriliyor – kimi zaman insanlar öfkelenince derhal gözden kaybolmanız gerekiyor.' Sayfaları çevirdi. 'Notları Rusça mı almıştınız?' diye sordum. Başını sallayarak onayladı. 'Ben de şifreli not aldığınızı sanmıştım,' dedim. Önce bir kahkaha attı, sonra ciddileşti. 'Bu insanları uzak tutmak için çok sıkıntıya katlandım,' dedi. 'Sizi öldürmek mi istiyorlardı?' diye sordum. 'Yo, yo!' diye haykırdı heyecanla, fakat sonra hemen duruldu. 'Peki o zaman bize niye saldırdılar?' diye devam ettim. Önce tereddüt etti, sonra utangaçça cevap verdi: 'Onun gitmesini istemiyorlar.' Merakla, 'İstemiyorlar ha?' dedim. Gizem ve

bilgelik dolu bir tavırla başını sallayıp onayladı. 'Bu adam benim ufkumu genişletti kesinlikle,' dedi. Kollarını iki yana açarak kusursuz bir yuvarlaklıktaki minik mavi gözleriyle bana baktı."

III

"Hayretle baktım ona. Bir harikalar kumpanyası kaçkını gibi coşkulu ve rengârenk duruyordu karşımda. Varoluşu imkânsız, açıklanamaz ve tümüyle şaşkınlık uyandırıcıydı. Çözülmez bir problemdi. Nasıl var olduğuna, oraya kadar gelmeyi nasıl başardığına, orada kalmayı nasıl becerdiğine – neden daha ilk andan yok olup gitmediğine akıl sır erdiremiyordum. 'Biraz uzağa gittim,' dedi, 'sonra biraz daha uzağa gittim – en sonunda o kadar uzaklaşmıştım ki nasıl geri döneceğimi bilmiyordum. Boş verin. Çok zaman var! Başa çıkabilirim. Çabucak Kurtz'u alın – çabuk götürün onu.' Gençliğin cazibesi her şeyi, o rengârenk partallarını, yoksunluğunu, yalnızlığını, beyhude gezintilerinin özünde yatan terk edilmişliği sarıp sarmalamıştı. Aylardır –yıllardır– harcadığı hayatın bir günlük alışveriş kadar değeri yoktu; ama işte yiğitçe, kaygısızca hayattaydı, sırf az yaşamış olması ve gözünü budaktan sakınmaması sayesinde yok edilemez olmuştu adeta. Hayranlığa benzer –kıskançlığa benzer– bir duyguya kapılmaya itildiğimi hissediyordum. Cazibesi onun ilerlemesini sağlıyor, cazibesi onu her şeyden koruyordu. Nefes alacak boşluk ve ilerlemeye devam etmek dışında ormandan hiçbir isteği yoktu kesinlikle. Onun ihtiyacı var olmak, mümkün olan en büyük riski alarak ve azami düzeyde yoksunluk içinde yaşayarak ilerlemeye devam etmekti. Katıksız, hesapsız, pratiklikten uzak macera ruhu şayet tek bir insanı ele geçirmişse, işte o insan bu yamalı delikanlıydı. Onun içindeki bu mütevazı ve berrak alevi kıskanıyordum adeta. Alev benliğine

dair her şeyi öyle yakıp kül etmişti ki, sizinle konuştuğu sırada dahi, tüm bu şeyleri yaşayan kişinin o –gözlerinizin önündeki adam– olduğunu unutuyordunuz. Ama Kurtz'a olan bağlılığını kıskanmıyordum. Bu konuyu enine boyuna düşünmediği belliydi. Bağlılık olanağı kendiliğinden ortaya çıkmış, o da heves ve kadercilikle kabul etmişti. O ana kadar başından geçenler içinde en tehlikeli şeyin bu olduğunu düşündüğümü söylemek zorundayım.

Kaçınılmaz olarak bir araya gelmişlerdi, tıpkı durgun denizdeki iki yelkenlinin en sonunda borda bordaya gelmesi gibi. Herhalde Kurtz kendini dinleyecek birinin hasreti içindeydi, çünkü bir seferinde ormanda kamp kurdukları sırada bütün gece konuşmuşlardı, yani büyük ihtimalle Kurtz konuşmuştu. 'Her şeyden konuştuk,' dedi o anın hatırasına kendini kaptırarak. 'Uyku diye bir şey olduğunu unutmuştum. Gece bir saat bile sürmemiş gibi geliyordu. Her şey! Her şey! ... Aşktan da konuştuk.' Komik gelmişti. 'Ya, demek seninle aşktan konuştu!' dedim. 'Düşündüğünüz gibi değil,' diye haykırdı neredeyse tutkuyla. 'Genel olarak aşk. Görmemi sağladığı şeyler... şeyler...'

Kollarını havaya kaldırdı. O sırada güvertedeydik ve yakınlarımızda dinlenmekte olan oduncuların şefi pırıltılı gözlerini ağır ağır ona doğru çevirdi. Çevreme bakındım ve nedendir bilmem, sizi temin ederim ki bu topraklar, bu nehir, bu orman, alev alev yanan bu gök kubbe daha önce bana hiç o kadar umutsuz ve karanlık, insan düşüncesine geçit vermez, insan zaafları karşısında bu kadar acımasız görünmemişti. 'O zamandan beri de yanındasın elbette, değil mi?' dedim.

Aksine. Anlaşılan ilişkileri çeşitli sebeplerle pek çok kez kopmuştu. Bana gururla bildirdiği üzere, Kurtz'a iki hastalığında da bakıcılık yapmayı başarmıştı (riskli bir zafer kazanmış birinin edasıyla anlatıyordu bunu), ama Kurtz kural olarak daima yalnız dolaşır, ormanın en derin ve

uzak yerlerine kadar gidermiş. 'Pek çok kez bu istasyona geldiğimde onun ortaya çıkmasını günlerce beklemem gerekti,' dedi. 'Ah! Beklemeye değiyordu – bazen.' 'Peki ne yapıyordu, keşiflerde mi bulunuyordu?' diye sordum. Ah! Evet. Birçok köy keşfetmişti, bir de göl – ama Rus bunların hangi yönde olduğunu tam bilemiyordu; çok soru sormak tehlikeliydi – ama çoğunlukla fildişi bulmak için yola çıkardı. 'Fakat takas yapmak için hiçbir şeyi kalmamış olmalı,' diye karşı çıktım. 'Şimdi bile bol miktarda fişeği var,' diye yanıtladı gözlerini kaçırarak. 'Demek ki dört bir yanı yağmalıyordu,' dedim. Başıyla onayladı. 'Tek başına değil, elbette!' Göl çevresindeki köylere dair bir şeyler mırıldandı. 'Kurtz peşine kabileyi de takıyordu, öyle mi?' diye sordum. Bir süre tereddüt ettikten sonra, 'Ona tapıyorlardı,' dedi. Bu sözleri öyle olağandışı bir tavırla söylemişti ki soran gözlerle karşılık verdim. Kurtz'dan bahsetme konusunda kâh heveslenip kâh gönülsüzleşmesi tuhaftı. Adam onun hayatını doldurmuş, düşüncelerine işlemiş, duygularını istila etmişti. 'Ne bekliyordun!' diye patladı. 'Şimşek ve yıldırımla çıktı karşılarına – daha önce hiç böyle bir şey görmemişlerdi – dehşet vericiydi. İstediğinde çok dehşet verici olabiliyor. Bay Kurtz'u sıradan bir insanmış gibi yargılayamazsın. Yo, yo, yo! Sırf sana fikir versin diye anlatacağım, bunda sakınca görmüyorum. Bir keresinde beni de vuracaktı neredeyse – ama onu yargılamıyorum.' 'Seni vurmak mı!' diye haykırdım. 'Neden peki?' 'Evimin yakınındaki köyün reisinin verdiği ufak bir fildişi istifim vardı. Ben de zaman zaman yemeleri için hayvan vuruyordum onlara. Bay Kurtz fildişini istedi ve hiçbir şekilde pazarlığa yanaşmadı. Fildişini ona verip ülkeyi terk etmezsem beni vuracağını söyledi; sırf yapabildiği için, canı istediği için; üstelik kimi isterse vurmasını engelleyecek hiçbir şey yoktu bu yeryüzünde. Bu doğruydu da. Fildişini ona verdim. Neden umurumda olsun ki! Ama ülkeden gitmedim. Yo,

yo. Onu bırakamadım. Tekrar dost oluncaya kadar tedbirli davrandım elbette. O sırada ikinci kez hastalanmıştı. Daha sonra yoluna çıkmamam gerekti, ama hiç önemsemedim. Çoğunlukla gölün üzerindeki o köylerde kalıyordu. Nehre indiğinde kimi zaman bana karşı iyiydi, kimi zaman da tedbirli olmak gerekiyordu. Çok çekti bu adam. Buradaki her şeyden nefret ediyordu – ama nedense çekip gidemiyordu. Fırsatını bulunca ona yalvardım henüz vakit varken gitmeye çalışması için; onunla birlikte dönmeyi teklif ettim. Evet, dedi ama yine de kaldı – yeni bir fildişi avına çıktı – haftalarca kayboldu – o insanların arasında kendini unuttu – kendini unuttu gerçekten.' 'O halde delirmiş bu adam,' dedim. Öfkeyle karşı çıktı. Bay Kurtz delirmiş olamazdı. Daha iki gün önce konuştuklarını duysaydım böyle bir şeyi ima etme cüretini bile gösteremezdim... O konuşurken dürbünümü almış kıyıyı tarıyor, her iki taraftaki ve evin arkasındaki orman sınırını gözden geçiriyordum. Ormanda insanlar olduğunu, hiç ses çıkarmadıklarını –tepedeki harap ev kadar sessiz ve sakin olduklarını– bilmek beni tedirgin ediyordu. Anlatılmaktan ziyade kederli ünlemlerle ima edilen, yarım kalmış cümlelerde omuz silkişlerle tamamlanan, sondaki derin iç çekmelerle akla getirilen bu hayret uyandırıcı masala dair hiçbir iz yoktu doğada. Orman bir maske gibi kıpırtısızdı – bir hapishanenin kapalı kapısı gibi ağırdı – gizli bilgi, sabırlı beklenti, yanına yanaşılamaz bir sessizlik havası vardı ormanda. Rus bana Bay Kurtz'un daha kısa süre önce nehre indiğini ve yanında göl kabilesinin bütün savaşçılarını da getirdiğini anlatıyordu. Birkaç aydır yokmuş – tapınılmakla meşguldü herhalde – ve beklenmedik bir şekilde nehre indiğinde ya nehrin karşı kıyısına ya da aşağı taraflarına bir akın düzenleme niyetindeymiş. Anlaşılan fildişi iştahı –nasıl desem– daha manevi özlemlerine baskın çıkmıştı. Gelgelelim, birdenbire sağlığı çok daha kötüleşmişti. 'Yatağa düştüğünü, yardım edecek

kimse olmadığını duydum, bu yüzden geldim – şansımı denedim,' dedi Rus. 'Ah, kötü durumda, çok kötü durumda.' Dürbünümü eve doğru çevirdim. Yaşam belirtisi yoktu, ama çatı harap olmuştu, uzun kerpiç duvar otların arasında yükseliyordu, her biri farklı büyüklükte kare şeklinde üç küçük pencere deliği vardı; tüm bunlar adeta elimin uzanacağı bir mesafedeymiş gibi yakın görünüyordu. Sonra dürbünü aniden hareket ettirdiğimde, o kaybolmuş çitin kazıklarından biri görüş alanıma giriverdi. Mekânın köhne görüntüsünün yanında gayet çarpıcı duran bazı süsleme girişimlerinin uzaktan dikkatimi çektiğini söylemiştim. Şimdi aniden bunları daha yakından görmüştüm ve ilk tepkim bir şeye çarpacakmış gibi başımı geriye atmak oldu. Sonra dürbünümle kazıkları tek tek taradığımda hatamın ne olduğunu anladım. Kazıkların üzerindeki küreler süs değil simgeydi; son derece etkileyici, kafa karıştırıcı, çarpıcı ve tedirgin edici simgelerdi – hem düşüncenin besiniydi hem de o an gökyüzünden bakıyorlarsa akbabaların, fakat ne olursa olsun kazıklara tırmanacak kadar becerikli karıncaların besini oldukları kesindi. Yüzleri eve dönük olmasa daha bile çarpıcı olabilirdi bu kazığa geçirilmiş kelleler. Sadece bir tanesi, ilk başta dikkatimi çeken kelle benden tarafa bakıyordu. Zannedeceğiniz kadar şaşırmadım. İlk baştaki ani geri çekilme aslında irkilme tepkisinden başka bir şey değildi. Orada ahşap bir küre görmeyi bekliyordum sonuçta. İlk gördüğüm kelleye tekrar baktım – işte oradaydı, kapkara, kurumuş, çökmüş, gözleri kapalı – o kazığın üstünde uyuyormuş gibi görünen bir kafa, daracık bir beyaz diş çizgisini sergileyecek kadar açık duran büzülmüş kupkuru dudaklar, hatta gülümsüyordu, ebedi uykuda bitmek bilmez ve komik bir rüya görürken sürekli gülümsüyordu.

Ticari sırları açıklıyor filan değilim. Aslına bakarsanız Bay Kurtz'un yöntemlerinin bölgeyi harap ettiğini daha

sonra Müdür bizzat söylemişti. O konuda bir fikrim yok, ama bu kellelerin orada bulunmasının kâr getirecek hiçbir yönü olmadığını açıkça belirtmek isterim. Bunlar sadece Bay Kurtz'un kimi arzularını tatmin etme bakımından kendini zapt edemediğini, onda eksik bir şeyler olduğunu gösteriyordu – küçük bir şey eksikti ve acil bir ihtiyaç ortaya çıktığında o muhteşem belagatinin altında arasan da bulamıyordun. Bu kusurunu kendisi de biliyor muydu, emin değilim. Bana kalırsa bu bilgiye en sonunda – ta en sonunda ulaşmıştı. Ama ıssızlık onu erken bulmuş ve fantastik istilanın korkunç intikamını ondan almıştı. Bana kalırsa ıssızlık ona kendisi hakkında bilmediği şeyleri, bu büyük yalnızlıkla baş başa kalıncaya dek aklına hayale gelmeyen şeyleri fısıldamıştı – ve bu fısıltı onda karşı konulmaz bir hayranlık uyandırmıştı. İçinde gümbür gümbür yankılanıyordu, çünkü Bay Kurtz'un içi bomboştu... Dürbünü indirdim ve konuşsam duyacak kadar yakın görünen kelle bir anda erişilmez bir uzaklığa sıçrayıverdi.

Bay Kurtz'un hayranının biraz süngüsü düşmüştü. Alelacele, alçak sesle bu –diyelim ki simgeleri– indirme cesaretini gösteremediğine beni temin etti. Yerlilerden korkmuyordu; Bay Kurtz emir vermedikçe parmaklarını bile oynatmazlardı. Bay Kurtz'un olağandışı bir nüfuzu vardı. Bu insanların kampları bölgeyi kuşatmıştı ve her gün reisler onu görmeye geliyordu. Önünde secde ederek... 'Bay Kurtz'a yaklaşırken yapılan törenler hakkında bir şey bilmek istemiyorum,' diye bağırdım. Tuhaftı, böyle ayrıntıların Bay Kurtz'un penceresinin önündeki kazıklarda kuruyan kellelerden daha tahammül edilemez olduğu hissi tuhaftı gerçekten. Neticede o kelleler vahşilere has bir manzara teşkil ediyordu, halbuki şimdi saf ve pürüzsüz vahşiliğin insanı rahatlattığı, gün ışığında var olma hakkına açıkça sahip olduğu, derin dehşetlerin ışık düşmeyen bölgesine aktarılıyorum gibi gelmişti. Delikanlı bana şaş-

kın şaşkın baktı. Bay Kurtz'u tapılacak bir ilah gibi görmeyeceğim hiç aklına düşmemişti belli ki. Şu muazzam monologlardan, –hani neydi?– işte şu sevgi, adalet, hayatın işleyişi falan filanla ilgili olanlardan hiçbirini duymadığımı unutmuştu. Bay Kurtz'un huzurunda secde etmeye gelince, o da en az yabaniler kadar kapanmıştı yerlere. Koşullar hakkında hiçbir fikrim olmadığını söyledi; bu kelleler asilerin kelleleriydi. Bir kahkaha patlatarak onu iyice sarstım ve hayrete düşürdüm. Asiler! Bakalım başka ne gibi tanımlamalar duyacaktım? Düşmanlar, suçlular, işçiler vardı ve bunlar da asilerdi demek! Asi kelleleri kazıkların üzerinde epeyce uslu görünüyorlardı bana. 'Kurtz gibi bir adamı böyle bir hayatın nasıl yıprattığını bilemezsin,' diye haykırdı Kurtz'un son takipçisi. 'Peki ya sen?' dedim. 'Ben! Ben! Ben basit bir insanım. Büyük düşüncelerim yoktur. Kimseden bir şey istemem. Beni nasıl kıyaslarsın?..' Konuşamayacak kadar duygulanmıştı ve aniden hıçkırıklara boğuldu. 'Hiç anlamıyorum,' diye inledi. 'Onu hayatta tutmak için elimden geleni yapıyordum ve bu da yeterli. Tüm bunlarda benim bir suçum yok. Yapabileceğim bir şey yok. Buraya aylarca tek damla ilaç ya da bir lokma yiyecek gelmedi. Utanç verici bir şekilde terk edildi. Onun gibi bir adam, tüm o fikirlere sahip biri. Utanç verici! Utanç verici! Ben – ben – son on gece hiç uyumadım..'

Akşamın sükûnetinde sesi alçalıp kayboldu. Ormanın uzun gölgeleri biz konuşurken tepeden aşağı kaymış, harap barakayı ve simgesel kazık sırasını aşmıştı. Biz hâlâ gün ışığındayken onlar karanlıkta kalmıştı ve açıklığın önündeki nehir durgun ve göz kamaştırıcı pırıltılar içindeyken, ötesindeki dönemeç loş ve gölgeliydi. Nehrin kıyısında tek bir canlı görülmüyordu. Ormandan hiç hışırtı gelmiyordu.

Aniden evin köşesinde bir grup adam belirdi, sanki toprağın altından çıkagelmişlerdi. Sıkışık düzende, bellerine kadar otlara gömülmüş halde yürürken, ortada da derme

çatma bir sedye taşıyorlardı. Issızlığın içinde ansızın bir çığlık yükseldi ve bu tiz ses toprağın bağrına doğru uçan keskin bir ok misali durgun havayı yırttı. Ellerinde mızraklar, yaylar ve kalkanlarla, vahşice bakışlar ve yabani hareketlerle çıplak insanlar karanlık yüzlü ve kaygılı ormandan adeta büyülenmiş gibi açıklığa döküldü. Orman sarsıldı, otlar bir süre sallandı, sonra her şey nazik bir hareketsizliğe büründü yeniden.

Rus hemen omzumun arkasından, 'Şimdi onlara doğru sözleri söylemezse hepimizin işi bitmiş demektir,' dedi. Sedye taşıyan adamlar da tekneye kadar olan yolun yarısında taş kesilmişçesine durmuşlardı. Sedyedeki adamın doğrulup oturduğunu gördüm; sıska ve uzun kolunu taşıyıcıların omuzlarının üstüne doğru kaldırdı. 'Umalım ki genel olarak aşk konusunda o kadar iyi konuşan adam, bizi bu seferlik bağışlamak için iyi bir sebep bulabilsin,' dedim. Durumumuzdaki saçma tehlike yüzünden büyük bir hınç duyuyordum; o zalim hayaletin insafına kalmış olmak haysiyetsizce bir durum gibi geliyordu. Hiç ses duymadım, ama dürbünümden gördüğüm kadarıyla incecik kol emir verircesine uzanıyor, altçene oynuyor, gülünç bir şekilde sallanan kemikli kafanın derinliklerinde hortlağın gözleri kapkara parıldıyordu. Kurtz – Kurtz – Almancada 'kısa' demektir – değil mi? Bu isim de hayatındaki – ve ölümündeki – diğer her şey kadar doğruydu ancak. Adam en az iki metre uzunluğundaydı. Üzerindeki örtü açılmıştı ve altındaki bedeni kefenden çıkmış gibi acınası ve dehşet vericiydi. Kaburgalarını tek tek sayabiliyordum, salladığı kolu neredeyse kemikten ibaretti. Fildişinden oyulmuş canlı bir ölüm sureti kara ve ışıltılı bronzdan yapılmış hareketsiz insan kalabalığına doğru elini sallayarak tehditler yağdırıyordu adeta. Ağzının ardına kadar açıldığını gördüm – bu ona garip bir oburluk vermişti, sanki bütün havayı, toprağı, karşısındaki adamların hepsini yutmak

istiyordu. Kalın bir ses belli belirsiz kulaklarıma ulaştı. Bağırıyor olmalıydı. Sonra birden geriye devrildi. Taşıyıcılar ileri doğru sendelerken sedye sarsıldı ve neredeyse aynı anda vahşilerin hiçbir algılanabilir geri çekilme hareketi olmadan gözden kaybolduğunu fark ettim, sanki bu varlıkları dışarı püskürten orman derin bir nefes alarak hepsini tekrar içine çekmişti.

Sedyenin arkasında bazı hacılar onun silahlarını taşıyordu – iki av tüfeği, bir yüksek kalibreli tüfek ve bir de karabina – o acınası Jüpiter'in yıldırımları. Müdür de başının hemen yanında yürürken eğilmiş bir şeyler mırıldanıyordu. Bay Kurtz'u küçük kamaralardan birine yatırdılar – sadece bir yatak ve bir iki kamp sandalyesi sığacak genişlikteydi içerisi. Gecikmiş mektuplarını getirmiştik ve yatağı bir sürü yırtılıp açılmış zarf ve mektupla doluydu. Elleri bu kâğıtların arasında güçsüzce dolanıyordu. Gözlerindeki ateş ve yüzündeki yorgun ifade çarpıcıydı. Hastalığın bitkinliğinden böyle görünmüyordu. Ağrısı varmış gibi durmuyordu. Bu gölge tatmin olmuş ve sakindi, tüm duygulardan nasibini almış gibi bir hali vardı.

Mektuplardan birini hışırdatarak doğrudan yüzüme baktı. 'Memnun oldum,' dedi. Birileri ona benim hakkımda yazmış olmalıydı. Şu özel övgüler yine sahneye çıkmıştı. Hiç çaba harcamadan, hatta neredeyse dudaklarını bile kıpırdatma zahmetine girmeden çıkan sesinin tonu beni hayrete düşürmüştü. Bir ses! Bir ses! Ciddi, derin, yankılı bir sesti, halbuki adamın fısıldamaya bile mecali yokmuş gibi duruyordu. Gelgelelim, birazdan duyacağınız üzere, neredeyse hepimizin sonunu getirecek kuvvet –şüphesiz sahte bir kuvvet– vardı içinde.

Müdür sessizce kapının eşiğinde belirdi; hemen dışarı çıktım ve o da perdeyi arkamdan çekti. Hacıların merakla izlediği Rus da dik dik kıyıya bakıyordu. Gözlerimi onun baktığı yere çevirdim.

Kara insan biçimlerini uzakta ayırt edebiliyordum; ormanın karanlık sınırında belli belirsiz hareket ediyorlardı; nehrin yakınında güneşin altında ise uzun mızraklara yaslanmış iki bronz şekil duruyordu; benekli posttan fantastik başlıkları vardı, savaşa hazır bir pozda ve heykel gibi kıpırtısızlardı. Ayrıca hâlâ aydınlık olan kıyıda sağdan sola doğru vahşi ve şahane bir kadın hayaletinin süzüldüğünü gördüm.

Çizgili ve kenarları dantelli elbiseler içinde ölçülü adımlar atıyor, barbarlara has süslerin hafif şıngırtıları ve parıltılarıyla gururla yürüyordu. Başı dikti; saçı miğfer şeklinde yapılmıştı; dizlerine kadar pirinç tozlukları, bileklerine kadar pirinç telkâri eldivenleri; açık kahverengi yanağında kızıl bir ben, boynunda cam boncuklu sayısız kolye vardı; her yanından sarkan acayip tılsımlar ve cadı armağanları her adımında titreşerek ışıltılar saçıyordu. Üzerinde birkaç fildişi değerinde ziynet eşyası taşıyor olmalıydı. Yabani ve görkemliydi, vahşi bakışlı ve fevkaladeydi; kadının bu temkinli yürüyüşünde tekinsiz ve heybetli bir şeyler vardı. Bütün o kederli toprakları aniden basan sessizlik içinde o bitimsiz ıssızlık, bereketli ve gizemli hayatın o devasa gövdesi düşüncelere dalmış, adeta kendi karanlık ve tutkulu ruhunun yansımasını seyreder gibi onu seyrediyordu.

Teknenin hizasına kadar geldi, durdu ve bize doğru döndü. Uzun gölgesi suyun kıyısına düştü. Yüzünde vahşice bir hüzün ve dilsiz bir acı, aynı zamanda da tereddüdün pençesinde, yarı biçimlenmiş bir karardan korkunun trajik ve hiddetli ifadesi vardı. Hiç kımıldamadan ve tıpkı ormanın kendisi gibi, anlaşılmaz bir amaca dair karanlık düşünceler içindeymişçesine bize bakmayı sürdürdü. Koca bir dakika geçtikten sonra ileri doğru bir adım attı. Hafif bir şıngırtı, sarı metallerin parıltısı, fırfırlı eteklerin sallanışı sonrasında yüreği izin vermiyormuşçasına durdu. Yanımdaki delikanlıdan bir hırıltı çıktı. Arkamda duran hacılar

mırıldanıyorlardı. Kadın bütün hayatı bakışının sarsılmazlığına bağlıymışçasına bize doğru bakıyordu. Aniden çıplak kollarını açarak yukarı kaldırdı, sanki kontrol edemediği bir gökyüzüne dokunma arzusu duyuyordu; aynı anda gölgeler hızla toprağın üzerinde ilerledi, nehrin üzerinde dolandı, tekneyi karanlık bağrına bastı. Tüm bu sahnenin üzerinde heybetli bir sessizlik hâkim oldu.

Kadın yavaşça arkasını dönüp kıyı boyunca uzaklaşmaya başladı, sonra da soldaki ağaçlığın içine daldı. Gözden tamamen kaybolmadan önce ağaçların karanlığı içinden gözleri son bir kez ışıldadı.

'Güverteye çıkmak isteseydi herhalde onu vurmaya çalışacaktım,' dedi yamalı adam tedirgince. 'Son iki haftadır onu evden uzak tutmak için hayatımı riske atıyordum. Bir gün geldi ve depodan elbiselerimi tamir etmek üzere aldığım berbat durumdaki paçavralar için kavga çıkardı. Dürüst davranmamışım. En azından derdi bu olmalı, çünkü zaman zaman beni göstererek bir saat kadar Kurtz'a söylendi durdu. Bu kabilenin lehçesini anlamıyorum. Şansım varmış ki, herhalde o gün Kurtz kadının dediklerini umursamayacak kadar hastaydı, yoksa benim açımdan kötü olurdu. Hiç anlamıyorum... Hayır – bu benim için çok fazla. Eh, neyse, artık bitti çok şükür.'

O anda Kurtz'un kalın sesi perdenin ardında duyuldu, 'Beni kurtarmak! – yani fildişini kurtarmak, demek istiyorsun. Hiç boşuna çeneni yorma! *Beni* kurtarmakmış! Ben seni kurtarmak zorunda kalmıştım asıl. Artık planlarımı bozuyorsun. Hasta! Hasta! İnanmak istediğin kadar hasta değilim. Hiçbir şey değişmedi. Fikirlerimden vazgeçmeyeceğim – geri döneceğim. Neler yapılabileceğini sana göstereceğim. Sen ve senin şu satış merakın – yoluma çıkıp duruyorsun. Geri döneceğim. Ben...'

Müdür dışarı çıktı. Sonra da koluma girip kenara çekme şerefini bağışladı bana. 'Çok sıkkın, çok sıkkın,' dedi.

İç geçirmeyi gerekli gördü ama tutarlı bir şekilde üzüntülü görünmeye çok da dikkat etmiyordu. 'Onun için elimizden geleni yaptık – yapmadık mı? Ama Bay Kurtz'un Şirket'e yarardan çok zararı olduğu gerçeğini saklamak mümkün değil. Şiddet eylemlerine girişmek için şartların olgunlaşmadığını göremedi. Tedbirlilik. Tedbirlilik. Benim ilkem budur. Yine tedbirli olmalıyız. Bu bölge bir süre için bize kapalı. Ne kadar acı. Genelde ticaret zarar görecek. Ciddi miktarda fildişi olduğunu reddetmiyorum – çoğu fosil. Bunları her halükârda saklamalıyız – ama konumumuzun ne kadar hassas olduğuna baksanıza – peki neden? Çünkü yöntem sağlam değil.' Kıyıya bakarak, 'Siz buna sağlam olmayan bir yöntem mi diyorsunuz?' dedim. 'Şüphesiz,' diye yanıtladı hiddetle. 'Siz öyle demiyor musunuz?'... 'Yöntem filan değil ki,' diye mırıldandım bir süre sonra. 'Kesinlikle doğru,' dedi neşelenerek. 'Bunu tahmin ediyordum. Yargıda bulunma noktasında kesinlikle bir eksiklik olduğunu gösteriyor. Konuyla alakalı yetkililer nezdinde bu konuya dikkat çekmek benim görevim.' 'Eh, o adam,' dedim, 'neydi adı? Tuğla imalatçısı sizin için okunaklı bir rapor hazırlayacaktır.' Bir an Müdür'ün kafası karıştı. Herhalde o ana kadar hiç bu kadar zehirli bir hava solumamıştım. Rahatlamak için zihnimi Kurtz'a yönelttim – kesinlikle rahatlamak için sadece. 'Gelgelelim, bana kalırsa Bay Kurtz olağanüstü bir insan,' dedim üstüne basa basa. Müdür irkildi, soğuk ve ağır bakışlarını bana yöneltti, sonra usulca, 'İnsandı,' diyerek arkasını döndü. Gözden düşmüştüm artık. Kendimi koşulların uygun olmadığı yöntemlerin taraftarı olarak Kurtz'la aynı yere konmuş buldum. Ben de sağlam değildim. Of! Gerçi kâbuslar arasında tercih yapabilmek de bir şeydir.

Aslına bakılırsa ıssızlığa dönmüştüm yönümü, artık gömülmüş saydığım Bay Kurtz'a değil. Bir an için kendimi de ağza alınmaz sırlarla dolu devasa bir mezara gömülmüş

gibi hissettim. Göğsümün üstündeki dayanılmaz ağırlığı duyuyordum, nemli toprağın kokusunu, çürümenin zaferinin gözle görülmez varlığını, geçit vermez gecenin karanlığını... Rus'un omzuma dokunduğunu fark ettim. Mırıldanarak, kekeleyerek bir şeyler anlatıyordu: 'Denizci ağabey – gizleyemeyeceğim – Bay Kurtz'un şöhretini etkileyecek mevzular bunlar.' Bekledim. Ona göre Bay Kurtz'un mezarda olmadığı açıktı; korkarım ona göre Bay Kurtz ölümsüzlerden biriydi. 'Tamam, anlat,' dedim en sonunda. 'Şu an için ben de Bay Kurtz'un dostuyum – bir bakıma.'

Büyük bir resmiyetle 'aynı meslekten olmasaydık' sonuçları ne olursa olsun meseleyi kendine saklayacağını belirtti. 'Bu beyaz adamların kendisine yönelik kötü niyetler beslediğinden' şüpheleniyordu. 'Haklısın,' dedim, daha önce kulak misafiri olduğum bir konuşmayı hatırlamıştım. 'Müdür senin asılman gerektiğini düşünüyor.' Bu bilgi karşısındaki endişesi ilk başta bana eğlenceli geldi. 'Sessizce yoldan çekilsem iyi olacak,' dedi heyecanla. 'Kurtz için bir şey yapamam artık ve çok geçmeden bir bahane bulacaklardır. Onları durduracak ne var ki? En yakın karakol buradan üç yüz mil uzakta.' 'Yakındaki vahşiler arasında dostların varsa gitsen iyi olacak belki de,' diye cevap verdim. 'Çok var,' dedi. 'Onlar basit insanlar – ve ben hiçbir şey istemiyorum.' Sonra dudaklarını kemirmeye başladı: 'Buradaki beyazların başına bir şey gelsin istemem, ama Bay Kurtz'un şöhretini düşünüyordum elbette – ama sen denizci ağabeyimsin ve...' 'Pekâlâ,' dedim bir süre sonra. 'Bay Kurtz'un şöhreti benimle güvende olacak.' Ne kadar isabetli bir şey söylediğimi o sırada bilmiyordum.

Sesini alçaltarak, tekneye yapılan saldırının emrini Kurtz'un verdiğini söyledi. 'Buradan götürülme fikri karşısında nefretle doluyordu bazen – sonra yine... Ama ben böyle meselelerden anlamam. Ben basit bir insanım. Bunun sizi korkutup kaçıracağını düşünmüştü – onun da öldüğü-

nü zannedecek, gelmekten vazgeçecektiniz. Onu durduramadım. Geçtiğimiz ay gerçekten korkunç zamanlar geçirdim.' 'Pekâlâ,' dedim. 'Şimdi durumu iyi.' 'E-e-e-evet,' diye geveledi pek ikna olmamış gibi. 'Teşekkürler,' dedim. 'Gözlerimi dört açarım.' 'Ama sessizce... değil mi?' diye endişeyle ekledi. 'Şöhreti çok fena zedelenir buradakilerden herhangi biri...' Büyük bir ciddiyetle yemin ettim asla ağzımı açmayacağıma. 'Çok yakında beni bekleyen bir kano ve üç siyah var. Gidiyorum. Bana biraz Martini-Henry fişeği verebilir misin?' Verebilirdim ve gizlice verdim. Bana göz kırparak tütünümden de bir avuç aldı. 'Denizciler arasında... kaliteli İngiliz tütünü.' Kaptan köşkünün kapısında durup bana döndü. 'Acaba bir çift fazla ayakkabın var mıdır?' Bir ayağını kaldırdı. 'Baksana.' Ayakkabısının tabanları çıplak ayağının altına sarmaşıklarla sandalet gibi bağlanmıştı. Bir çift eski ayakkabı çıkardım. Ayakkabılara hayran hayran bakıp sonra sol kolunun altına sıkıştırdı. Ceplerinden biri (açık kırmızı) fişekle doluydu, diğerinden (lacivert) Towson'ın İnceleme'si görünüyordu. Issızlıkla yeniden karşılaşmak için kusursuz bir şekilde donanmış sayıyor olmalıydı kendini. 'Ah! Bir daha asla öyle bir adam göremeyeceğim. Nasıl şiir okuduğunu bir duysaydın – üstelik kendi şiirleriymiş, bana anlattı. Şiir!' O keyifli anları hatırlayarak hasretle gözlerini devirdi. 'Ah, ufkumu açtı!' 'Elveda,' dedim. Tokalaştık, sonra da gecenin içinde kayboldu. Kimi zaman onu gerçekten görüp görmediğimi sorarım kendime – böyle bir fenomeni görmek gerçekten mümkün müydü!..

Gece yarısından kısa süre sonra uyandığımda, Rus'un uyarısı geldi aklıma – yıldızlı gecenin karanlığında bu uyarının ima ettiği tehlike, kalkıp şöyle bir çevreye bakmaya yetecek kadar gerçek gibi duruyordu. Tepede büyük bir ateş yanıyor, istasyonun eğri büğrü köşelerinden birini aydınlatıyordu. Mümessillerden biri, yanında birkaç siyahla birlikte silahlı olarak fildişinin başında bekliyordu; ama or-

manın derinliklerinde dalgalanan, zifiri karanlığın içindeki karmakarışık sütunsu biçimler arasında yükselip alçalan kızıl parıltılar da Bay Kurtz'a tapanların tetikte beklediği kampın tam yerini gösteriyordu. Büyük bir davulun tekdüze vuruşları havayı boğuk sarsıntılar ve ardından gelen titreşimlerle dolduruyordu. Her biri kendi kendine garip bir ilahi söyleyen pek çok adamdan çıkan sabit vızıltı, bir kovandaki arıları hatırlatırcasına kapkara orman duvarından kulaklarıma ulaşıyor, yarı uyanık duyularım üzerinde tuhaf bir uyuşturucu etki yapıyordu. Herhalde küpeşteye yaslandığım yerde uyuyakalmışım, çünkü birden başlayan haykırışlar, bastırılmış ve gizemli bir çılgınlığın dumur edici patlaması şaşkınlık içinde kendime gelmeme neden oldu. Bu ses hemen sonra kesildi ve hafif vızıltının yatıştırıcı sessizliği yeniden başladı. Küçük kamaranın içine bir göz attım. İçeride ışık yanıyordu ama Bay Kurtz orada değildi.

Gözlerime inansaydım o anda çığlığı basardım herhalde. Ama ilk başta inanmadım – böyle bir şey imkânsız görünüyordu. Aslına bakılırsa tam anlamıyla cesaretim kırılmıştı. Herhangi bir maddi tehlikeyle hiçbir bağlantısı olmayan katıksız bir korku, kaynağı belirsiz bir dehşet içindeydim. Bu duygunun altında ezilmeme yol açan şey –nasıl anlatsam– hissettiğim ahlaki sarsıntıydı; sanki tamamen canavarca, düşünceyle katlanılamayacak, ruhu zedeleyen bir şey beklenmedik bir anda üzerime atılmıştı. Bu durum bir saniye bile sürmedi elbette; sonra ölümcül tehlikenin, ani bir saldırı ve katledilme ihtimalinin o sıradan ve bildik duygusunu büyük bir sevinçle karşılayıp toparlandım. Hatta aslında bu duygu beni yatıştırdı ve ortalığı velveleye vermedim.

Paltosunun düğmelerini iliklemiş, bir metre yanımdaki bir sandalyede uyuyan bir mümessil vardı. Haykırışlar onu uyandırmamıştı ve hafif hafif horluyordu. Onu uyur halde bırakıp kıyıya çıktım. Bay Kurtz'a ihanet etmedim –ona

asla ihanet etmeme emri almıştım– tercih ettiğim kâbusa sadakat göstermek alnımda yazılıydı. Bu gölgeyle tek başıma uğraşmaya kararlıydım – o deneyimin acayip karanlığını herhangi bir kişiyle paylaşma konusunda bugüne kadar neden o kadar kıskanç davrandığımı bilmiyorum.

Kıyıya çıkar çıkmaz bir iz gördüm – otların üzerinden giden geniş bir iz. Nasıl da büyük bir sevinç ve gururla kendi kendime şöyle demiştim: 'Yürüyemez – emekleyerek gidiyor – onu yakaladım.' Otlar çiyden ıslanmıştı. Yumruklarımı sıkarak hızla yürüdüm. Herhalde birden tepesine binip onu yenmek gibi bir niyetim vardı. Bilemiyorum. Aptalca şeyler geliyordu aklıma. Kucağında kediyle örgü ören yaşlı kadın böyle bir meselenin öbür ucunda oturması en uygunsuz kaçacak kişi olarak hafızamda peyda oluvermişti. Yan yana dizilmiş hacıların bel hizasında tuttukları Winchester'lardan havaya kurşun püskürttükleri geldi gözümün önüne. Tekneye bir daha asla dönemeyeceğimi düşündüm, kendimi bu ilerlemiş çağda ormanın içinde tek başıma ve silahsız yaşarken hayal ettim. Böyle şapşalca şeyler işte. Ayrıca davulun vuruşlarını kendi nabzımla karıştırdığımı, sakin ve düzenli attığı için sevindiğimi de hatırlıyorum.

Yola devam ettim – sonra durup dinledim. Gece çok berraktı, lacivert açıklık yıldız ışığında çiyle ışıldıyordu ve siyah şeyler kıpırtısız duruyordu. Önümde bir hareket gördüm gibime geldi. O gece tuhaf bir şekilde emindim her şeyden. Gerçekten de izden uzaklaştım ve koşarak geniş bir yarım çember çizdim (kendi kendime kıkırdadığımı bile hatırlıyorum), böylece o hareket eden şeyin önüne geçmiştim – yani eğer gerçekten bir şey gördüysem. Çocukça bir oyun oynar gibi çevresinden dolanıyordum Kurtz'un.

Dosdoğru ona doğru gittim ve geldiğimi duymasaydı üstüne düşecektim, ama vaktinde doğruldu. Topraktan yükselen buhar misali titrek, uzun, solgun, belirsiz bir halde

kalktı ve karşımda sisli ve sessiz bir edayla hafifçe sallandı; arkamda ağaçların arasında ateşler yanıyor, ormandan pek çok sesin mırıltısı yükseliyordu. Zekice bir hamleyle yolunu kesmiştim, ama gerçekten karşısına dikilince kendime geldim; tehlikenin gerçek boyutlarını görmüştüm. Mesele hiç de sona ermiş değildi. Ya tutar da bağırmaya başlarsa? Zorlukla ayakta durmasına rağmen sesi hâlâ çok güçlüydü. 'Git buradan – saklan,' dedi o davudi ses tonuyla. Çok korkunçtu. Başımı çevirip arkama baktım. En yakın ateşin otuz metre uzağındaydık. Siyah bir şekil ayağa kalktı, uzun kara bacakları üzerinde yürürken uzun siyah kollarını ateşin üzerinde salladı. Kafasında boynuzlar vardı – antilop boynuzlarıydı herhalde. Bir efsuncu, bir cadıydı şüphesiz; bir zebaniye de yeterince benziyordu. 'Ne yaptığının farkında mısın?' diye fısıldadım. 'Kesinlikle,' diye yanıtladı tek bir sözcük için sesini yükselterek; sanki uzaktan ve yüksek sesle konuşmuştu, adeta sesi megafondan geliyordu. Biraz bile patırtı çıkarsa işimiz biter, diye düşündüm kendi kendime. Çıplak elle dövüşülecek bir durum yoktu ama yine de ıstırap içindeki bu yoldan çıkmış gölgeyi eşek sudan gelinceye kadar dövmek geliyordu içimden. 'Kaybolacaksın,' dedim – 'tamamen kaybolacaksın.' İnsana bazen böyle ilham geliveriyor. Doğru bir şey söylemiştim, ama işin doğrusu samimiyetimizin temellerinin atıldığı ve – dayanacağı – hatta sonuna kadar – daha ötesine kadar dayanacağı – o andakinden daha geri dönüşsüz bir şekilde kaybolamazdı.

'Çok büyük planlarım vardı,' diye kararsızca mırıldandı. 'Evet,' dedim, 'ama bağırmaya kalkarsan kafana indiririm şu...' Çevrede bir sopa ya da taş göremedim. 'Gırtlağını sıkarım,' diye düzelttim. 'Büyük işler başarmanın eşiğindeydim,' dedi özlem duygusuyla, kanımı donduran bir hasretle. 'Şimdi bu kafasız alçak...' 'Avrupa'daki başarın her halükârda sağlama alınmış durumda,' diye ayak

diredim. Onun gırtlağını sıkmayı hiç istemiyordum – üstelik pratikte pek az faydası olacağı ortadaydı. Büyüyü bozmaya çalıştım – tatmin edilmiş canavarca tutkuların hatırasından yararlanıp unutulmuş ve yabani içgüdüleri uyandırarak onu amansız bağrına doğru çekiyor görünen ormanın ağır ve dilsiz sihrini bozmalıydım. Onu ormanın kenarına, çalılara, ateşlerin ışıltısına, davulların vuruşuna, acayip ilahilerin vızıltısına doğru çekenin sadece bu olduğuna inanıyordum; yasa tanımayan ruhunu izin verilen emellerin sınırlarının ötesine çeken sadece buydu. Hem görmüyor musunuz, durumun dehşet vericiliği kafama bir şeylerle vurulacak olması değildi –gerçi bu tehlikeyi de çok yakından hissediyordum– yerdeki ya da gökteki hiçbir şey adına yalvaramayacağım bir varlıkla başa çıkmak zorunda olmamdı. Hatta tıpkı zenciler gibi ona –bizzat kendisine– onun yücelmişliğinin ve mucizeviliğinin rezilliğine sığınmalıydım. Üstünde ya da altında hiçbir şey yoktu – bunu biliyordum. Kendini yeryüzünden bir tekmede çekip koparmıştı. Kahrolası herif! Yeryüzünün ta kendisini tekmesiyle paramparça etmişti. Tek başınaydı – ben de karşısında toprağın üzerinde mi dikildiğimi, yoksa havada mı süzüldüğümü bilmiyordum. Birbirimize neler söylediğimizi anlatıyorum size –ağzımızdan çıkanları tekrarlıyorum– ama ne faydası var? Bunlar sıradan, gündelik sözcüklerdi – uyanık geçirdiğimiz her gün birbirimize söylediğimiz tanıdık, muğlak seslerdi. Eh, ne olmuş? Arkalarında ancak rüyalarda duyulan sözcüklerin, kâbuslarda söylenen lafların dehşet uyandırıcı çağrışımları vardı benim için. Ruh! Bir ruhla mücadele eden biri olduysa şu dünyada, işte o benim. Üstelik akli melekelerini yitirmiş biriyle de tartışıyor değildim. İster inanın, ister inanmayın, kafası son derece açıktı – korkunç bir keskinlikle kendi üzerine odaklanmıştı, doğru, ama açıktı ve benim de tek şansım burada yatıyordu –

yani onu oracıkta öldürmeyi saymazsak ki kaçınılmaz bir gürültü çıkacağı için daha iyi bir seçenek sayılmazdı. Ama ruhu delirmişti. Ormanda yalnız başına kalınca kendi içine bakmıştı ve yüce Tanrım! Delirmişti. Ben de onun içine bakma sınavından geçmek zorunda kaldım – herhalde günahlarımdan dolayı. Onun bu son samimiyet patlamasından daha fazla insanın insana güvenini sarsacak sözler olamaz. Kendi kendisiyle de mücadele ediyordu. Bunu gördüm – bunu duydum. Hiçbir sınır, hiçbir inanç, hiçbir korku bilmeyen ama yine de körlemesine kendisiyle mücadele eden bir ruhun tasavvur edilemez gizemini gördüm. O ana kadar aklımı yerinde tutmayı iyi becermiştim, ama en sonunda onu divana yatırdığımda, ter içinde kalan alnımı siliyordum ve o tepeden aşağı yarım tonu sırtımda taşımış gibi titriyordu bacaklarım. Halbuki sadece destek olmuştum ona, kemikli kolunu boynuma dolamıştı – ve bir çocuktan daha ağır değildi.

Ertesi gün öğlen kıyıdan ayrıldığımızda, ağaçlardan perdenin ardındaki varlığının sürekli bilincinde olduğum güruh tekrar ormandan dışarı akın etti, açıklığı doldurdu; bayır çıplak, soluk alıp veren, titreyen bronz bedenlerle kaplandı. İstimi biraz artırdıktan sonra nehir aşağı ilerlemeye başladım ve iki bin göz sular sıçratan, heybetli, öfkeli nehir şeytanının korkunç kuyruğuyla suyu dövmesini ve havaya kara dumanlar savurmasını izledi. Nehir kıyısındaki ilk sıranın önünde tepeden tırnağa açık kırmızı toprağa bulanmış üç adam ara vermeksizin kasıla kasıla volta atıyordu. Onların hizasına geldiğimizde yüzlerini nehre döndüler, ayaklarını yere vurdular, boynuzlu başlarını salladılar, kızıl bedenlerini kıvırdılar; bir demet siyah tüyü, sarkık kuyruklu iğrenç bir postu, kurutulmuş kabağa benzeyen bir şeyleri öfkeli nehir şeytanına doğru uzattılar; hiçbir insan diline benzemeyen ilginç sözcükleri tekrar tekrar bağırarak söylediler; bu sözcüklerle ani kesintilere

uğrayan kalabalığın derin mırıltıları da şeytani bir teraneye yanıt veriyordu sanki.

Kurtz'u kaptan köşküne taşımıştık. Orası daha havadardı. Divanda uzanırken açık pencereden dışarı bakıyordu. İnsan bedenlerinden oluşan kütlede bir girdap meydana geldi, o kadın miğfer biçimli saçı ve esmer yanaklarıyla nehrin kıyısında belirdi. Ellerini uzatıp bağırarak bir şeyler söyledi, ardından o vahşi güruh ona yanıt verircesine nefes kesici bir hızla koro halinde gürledi.

'Bunu anlıyor musun?' diye sordum.

Hummalı, özlem dolu gözlerle, yüzünde hasret ve nefret karışımı bir ifadeyle arkamda olup bitenlere bakmayı sürdürdü. Cevap vermedi ama bir tebessüm gördüm, tanımlanamaz bir anlam taşıyan tebessüm renksiz dudaklarında bir an belirdikten sonra kaybolup gitti. 'Anlamaz olur muyum?' dedi ağır ağır, sözcükler doğaüstü bir kuvvet tarafından bir bir ciğerlerinden sökülüyormuş gibi güçlükle.

Buhar düdüğünün ipini çektim, çünkü güvertedeki hacıların eğlenceli bir şaka yapacakmış havasında tüfekleri çıkardıklarını görmüştüm. Tiz bir çığlığı andıran ani düdük sesi duyulunca, o gövdelerden oluşan sıkışık kütle müthiş bir korku içinde hareketlendi. 'Yapma! Onları korkutup kaçıracaksın,' dedi güverteden biri hayal kırıklığıyla. İpi tekrar tekrar çektim. Yerliler düdüğün yarattığı dehşet içinde kaçışıyor, havaya sıçrıyor, çömeliyor, dönüyor, bir yerlere siniyorlardı. Üç kızıl adam sanki vurulup ölmüş gibi sahilde yüzükoyun yere atmışlardı kendilerini. Sadece barbar görünümlü ihtişamlı kadın kılını bile kıpırdatmamış, çıplak kollarını trajik bir hareketle kasvetli ve ışıltılı nehrin üzerine doğru uzatmıştı.

Ondan sonra güvertedeki geri zekâlılar takımı eğlenceyi başlattı ve dumandan başka bir şey göremez oldum.

Kahverengi sular karanlığın yüreğinden hızla akıyor, yukarı doğru ilerleyişimizin iki katı hızla bizi denize doğru taşıyordu. Kurtz'un hayatı da hızla akıp gidiyor, kalbinden çekilerek durdurulamaz zaman denizine doluyordu. Müdür gayet mülayimdi artık. Hiç hayati endişesi yoktu. İkimizi de kuşatıcı ve tatminkâr bakışlarla süzüyordu. 'Mesele' olabilecek en iyi şekilde halloluyordu işte. 'Sağlam olmayan yöntem' taraftarı olarak yalnız kalacağım zamanın yaklaştığını görebiliyordum. Hacılar benden hiç hazzetmiyorlardı. Tabiri caizse, ölülerle aynı kefeye konuyordum. Bu öngörülemez ortaklığı, bu adi ve açgözlü hayaletlerin istila ettiği karanlık ülkede kâbuslar arasında seçim yapma dayatmasını kabullenmiş olmam tuhaftı.

Kurtz konuştu. Bir ses! Bir ses! Son ana dek derinden derinden çınlayıp durdu. Dermanı kalmasa da kalbinin çorak karanlığını belagatin ihtişamlı kıvrımları arasında saklamak için sesini korudu. Ah, mücadele etti, mücadele etti. Yorgun beyninin viranelerine karanlık imgeler musallat olmuştu artık – o bitmek tükenmek bilmeyen soylu ve ulu hitabet yeteneğinin çevresinde dalkavukça dönüp duran zenginlik ve şöhret imgeleriydi bunlar. Benim sözlüm, benim fildişim, benim istasyonum, benim kariyerim, benim fikirlerim – yüce duygularının zaman zaman dile gelişlerinin konuları bunlardı. Gerçek Kurtz'un gölgesi, çok yakında ilkel topraklarda bir tümseğin altına gömülmeye yazgılı kof sahtesinin yattığı yatağın başucunda müdavimdi. Ama nüfuz ettiği gizemler karşısındaki şeytani aşkı ile doğaüstü nefreti arasında bir savaş vardı; ilkel duygulara doymuş, sahte bir üne, uydurma seçkinliğe ve her türlü başarı ve iktidar görünümüne açlık duyan bu ruha sahip olmak istiyordu ikisi de.

Kimi zaman acınacak ölçüde çocuklaşıyordu. Büyük işler başarmaya niyetli olduğu korkunç Hiçlik'ten dönüşün-

de onu tren istasyonlarında kralların karşılamasını istiyordu. 'Elinde gerçekten kârlı bir şey olduğunu gösterebilirsen, işte o zaman kabiliyetlerinin takdir edilmesi noktasında engel tanımazsın,' diyordu. 'Elbette her zaman için emellerin –doğru emellerin– olmalıdır, bundan şaşmamalısın.' Başka bir dünyanın isler içindeki parçasına; değişimin, fethin, ticaretin, katliamların, kutsamaların müjdecisine sabırla bakan ulu ağaçlarla dolu kıyılar, hepsi bir ve aynı kıyı gibi görünen düz kıyılar ya da monoton dönemeçler buharlının yanından akıp gidiyordu adeta. Hep önüme bakıyor – dümeni kullanıyordum. Kurtz bir gün aniden 'Kapat kepengi,' dedi. 'Buna bakmaya dayanamıyorum.' Söylediğini yaptım. Sessizlik oldu. 'Ah, yine de yüreğini sökeceğim!' diye haykırdı görünmez ıssızlığa doğru.

Makineler bozuldu –zaten böyle bir şey bekliyordum– ve bir adacığın baş tarafına demirleyip tamirat için beklemek gerekti. Bu gecikme Kurtz'un güvenini sarsan ilk şeydi. Bir sabah bana bir paket içinde kâğıtlar ve bir fotoğraf verdi – paketi ayakkabı bağcığıyla bağlamıştı. 'Bunu sakla,' dedi. 'Şu budala müsibet' (Müdür'ü kastediyordu) ben bakmazken sandıklarımı karıştırmanın yolunu arıyordur.' Öğlenden sonra onu gördüm. Sırtüstü uzanmış ve gözlerini kapatmıştı, sessizce çekip gittim, ama önce onun mırıldandığını duydum, 'Yaşarken doğru yaşa, ölürken, ölürken...' Kulak kabarttım. Ama başka bir şey demedi. Uykusunda bir söylev provası mı yapıyordu, yoksa bir gazete yazısının parçası mıydı? Gazetelere yazılar yazmıştı ve yine yazmayı düşünüyordu. 'Fikirlerimi daha da ileri taşımak için,' demişti. 'Bu benim görevim.'

Geçit vermez bir karanlıktı onunkisi. Güneşin asla ulaşmadığı derin bir uçurumun dibinde yatan bir adama bakar gibi bakıyordum ona. Ama Kurtz'a ayıracak fazla vaktim yoktu, çünkü sızdıran silindirleri sökmek, eğrilmiş bağlantı çubuklarını düzeltmek gibi işlerde çarkçıya yardım ediyor-

dum. Kahrolası bir pas, demir tozu, somun, vida, conta, çekiç, delgi mezbeleliği içinde yaşıyordum – hepsinden nefret ediyordum bunların, çünkü hiçbirini iyi kullanamıyordum. Neyse ki teknede küçük bir demirci ocağı vardı da onun başında duruyordum; titreme nöbetleri çok dayanılmaz bir hal almadığı zamanlarda kahrolası bir hurda yığınının içinde bıkkınlıkla çalışıyordum.

Bir akşam mumla içeri girdiğimde onun biraz titrek bir sesle, 'Burada karanlıkta oturmuş ölümü bekliyorum,' dediğini duyunca irkildim. Işık gözlerinin bir karış uzağındaydı. Kendimi zorlayarak, 'Pöh, çok saçma!' dedim ve tepesinde dikilip beklemeye koyuldum.

Yüz hatlarında meydana gelen değişime benzer bir şeyi hayatımda hiç görmemiştim ve umarım bir daha da hiç görmem. Ona acımamıştım. Hayrete düşmüştüm. Sanki yüzündeki bir tül yırtılmıştı. Hüzünlü bir gurur, amansız kudret, namertçe bir korku –yoğun ve umutsuz bir çaresizlik– gördüm o fildişi renkli yüzde. Arzularının, baştan çıkışlarının her ayrıntısına kadar hayatını yeniden yaşıyor ve eksiksiz bilginin yüce anında teslim mi oluyordu? Bir imgeye, bir hayale fısıltıyla haykırdı – iki kez haykırdı, bir soluk verişten öteye geçmeyen bir haykırış...

'Dehşet! Dehşet!'

Mumu söndürdüm ve kamaradan çıktım. Hacılar yemekhanedeydi, ben de Müdür'ün karşısındaki yerimi aldım. Onun soru soran bakışlarını başarıyla görmezden geldim. Adiliğinin anlatılmaz derinliklerini mühürleyen o kendine has tebessümüyle, sükûnet içinde arkasına yaslandı. Minik sinekler insafsızca lambaya doğru hücum ediyor, masa örtüsünün üstünde geziniyor, ellerimizin ve yüzlerimizin çevresinde dönüyorlardı. Ansızın Müdür'ün oğlan terbiyesiz kara kafasını eşikten uzatıp küstahça bir küçümsemeyle şöyle dedi:

'Bay Kurtz – öldü.'

Bütün hacılar bakmak için dışarı fırladı. Ben olduğum yerde kalıp yemeğime devam ettim. Herhalde yüreği nasır tutmuş biri gibi görünmüşümdür. Gelgelelim, pek bir şey yiyemedim. İçeride bir lamba vardı –ışık işte, bilmiyor musunuz?– dışarıya ise berbat mı berbat bir karanlık hâkimdi. Ruhunun bu dünyadaki maceraları üzerine hükmünü dile getirmiş olan o olağanüstü adamın yanına bir daha gitmedim. Ses yoktu artık. Geriye ne kalmış olabilirdi ki? Fakat ertesi gün hacıların çamurda açtıkları bir çukura bir şeyler gömdüğünün farkındayım elbette.

Ve neredeyse beni de gömeceklerdi.

Fakat şu an gördüğünüz gibi, orada ve o zaman katılmadım Kurtz'a. Böyle bir şey yapmadım. Kâbusumun sonuna kadar gitmek ve Kurtz'a sadakatimi bir kez daha göstermek üzere kaldım. Alınyazım. Benim alınyazım! Ne gülünç bir şey şu hayat – beyhude bir amaç için acımasız mantığın gizemli bir düzenlenişinden ibaret. İnsanın bu hayattan umabileceği şey olsa olsa kendisine dair –hayli geç gelen– biraz bilgi ve bir sürü giderilemez pişmanlık. Ölümle boğuşmuştum. Aklınıza hayalinize gelebilecek en heyecansız maçtır bu. Ayağının altında hiçbir şeyin olmadığı, çevrede hiçbir şeyin bulunmadığı, seyircisiz, tezahüratsız, şansız şöhretsiz, büyük bir zafer arzusundan yoksun, büyük bir yenilgi korkusundan yoksun, elle tutulmaz bir griliğin içinde; donuk bir kuşkuculuğun mide bulandırıcı atmosferinde, kendi haklarına pek inanmadığın, rakibinin haklarına daha da az inandığın bir yerde. Bilgelikte gelinen son nokta böyle bir şeyse, hayat bazılarımızın sandığından daha büyük bir bilmece olmalı. Son bir kez sözümü söyleme fırsatına kıl payı yaklaşmış ve muhtemelen söyleyecek hiçbir şeyim olmadığını fark etmiştim utançla. Kurtz'un olağanüstü bir adam olduğunu bu yüzden tekrarlıyorum. Söyleyecek bir şeyi vardı. Söyledi. Ben de uçurumun kenarından aşağı baktığımdan, mumun alevini göremeyen

ama bütün evreni kucaklayacak kadar geniş, karanlıkta atan tüm yüreklere nüfuz edecek kadar keskin bakışının anlamını daha iyi biliyorum. Hepsini özetlemişti – hükmünü vermişti. 'Dehşet!' Olağanüstü bir adamdı. Ne de olsa bir tür inancı ifade etmişti. Bu sözcüğün içinde samimiyet vardı, kanaat vardı, fısıldanışında titreşen bir karşı çıkış barındırıyordu, hakikati görür gibi olmaktan dehşete düşmüş bir yüzü vardı – arzu ile nefretin garip bir karışımıydı. Üstelik en iyi hatırladığım şey – fiziksel acıyla ve her şeyin – acının kendisinin bile – gelip geçiciliği karşısındaki umursamaz küçümsemeyle dolu biçimsiz bir grilik hayali – kendi aşırılığım değildi. Hayır. Onun aşırılığını yaşamıştım sanki. Evet, o son adımı atmış, kenardan atlamıştı, oysa benim müteredditd ayağımı geri çekmeme müsaade edilmişti. Belki de bütün fark buradaydı; belki tüm bilgelik, tüm hakikat ve tüm samimiyet görünmezin eşiğine bastığımız o algılanamaz zaman aralığına sığmıştı. Belki de. Benim özetimin umursamaz küçümsemeyi anlatan bir kelime olmayacağını düşünmek istiyorum. Haykırışı daha iyiydi – çok daha iyiydi. Sayısız yenilgiyle, korkunç dehşetlerle, korkunç tatminlerle bedeli ödenmiş bir olumlama, ahlaki bir zaferdi. Ama bir zaferdi. İşte bu yüzden Kurtz'a son ana kadar, hatta daha da sonrasında, uzun zaman sonra onun sesini değil de, ihtişamlı belagatinin kristalden bir uçurum kadar yarı geçirgen saf bir ruhtan bana doğru yankılanışını duyduğumda da sadık kalmamın nedeni buydu.

Hayır, beni gömmediler ama sisler ardından ürperti ve hayretle hatırladığım bir dönem var; hiçbir umut ve arzu barındırmayan akla hayale sığmaz bir dünyadan geçmiş gibiyim. Kendimi tekrar kabirler şehrinde buldum; birbirinden biraz para koparma peşinde sokaklarda koşuşturan, berbat yemeklerini mideye indiren, sağlıksız biralarını yudumlayan, önemsiz ve aptalca rüyalar gören insanları bir hayli yadırgadım. Düşüncelerimi ihlal ediyorlardı san-

ki. Hayata dair bilgileri benim açımdan sinir bozucu bir yapmacıklıktan ibaret davetsiz misafirlerdi bunlar, çünkü benim bildiğim şeyleri bilmelerine imkân olmadığından kesinlikle emindim. Mutlak bir güvenlik teminatıyla işlerine bakan sıradan insanların tavırları, anlayamadıkları bir tehlike karşısında aptalların taşkınlık gösterileri yapması kadar saldırganca geliyordu bana. Onları aydınlatmak için özel bir isteğim yoktu, ama salakça bir ehemmiyetle dolu suratlarına karşı kahkahayı patlatmamak için kendimi tutmakta biraz güçlük çekiyordum. O sıralarda kendimi pek iyi hissettiğimi söyleyemem. Sokaklarda dolanırken –halledilmesi gereken çeşitli işlerim vardı– son derece saygın kimselerin karşısında acı acı sırıtıyordum. Bu davranışımın affedilmez olduğunu kabul ediyorum, ama o günlerde ateşim nadiren normal düzeye iniyordu. Sevgili teyzemin 'bana bakıp kuvvetlenmemi sağlama' çabaları hiçbir yere varmıyordu. Kuvvetlenmeye ihtiyacım yoktu, aslında hayal gücümün yatıştırılması gerekiyordu. Kurtz'un verdiği kâğıt destesini tam olarak ne yapacağımı bilemediğimden sakladım. Öğrendiğim kadarıyla annesi kısa süre önce ölmüş, Sözlüsü de son anlarında kadının başında beklemişti. Altın çerçeveli gözlük takmış sinekkaydı tıraşlı ve resmi tavırları olan bir adam bir gün çıkageldi ve ilk başta dolaylı olarak, sonra kibarca baskı yaparak fiyat biçmekten memnun olacağı bazı 'belgeler' konusunda sorular sordu. Buna hiç şaşırmadım, çünkü oradayken Müdür'le iki kez münakaşa etmiştim bu konuda. Ona paketten bir kâğıt parçası bile vermemiştim ve gözlüklü adama da aynı şekilde davrandım. En sonunda tehditkâr bir havaya bürünerek Şirket'in 'toprakları' hakkındaki her bilgi üzerinde hak sahibi olduğunu ileri sürdü. Ayrıca 'Bay Kurtz'un keşfedilmemiş bölgeler hakkındaki bilgisi muhakkak çok geniş ve kendine özgüydü – zira çok yetenekli bir adamdı ve berbat koşullarda işini yapmak zorunda

kalmıştı; dolayısıyla...' Bay Kurtz'un bilgisinin, ne kadar geniş olursa olsun, ticaret ve idare meseleleriyle ilgili olmadığına onu temin ettim. O zaman bilim adına talepte bulundu. 'Ne ölçüsüz bir kayıp olurdu eğer,' falan filan. Ona son sayfasını yırttığım 'Yabani Âdetlerin Kaldırılması' raporunu vermeyi önerdim. Heyecanla alıp baktı ama sonra burun kıvırdı. 'Bekleme hakkına sahip olduğumuz şey bu değil,' dedi. 'Başka bir şey beklemeyin,' dedim. 'Sadece özel mektuplar var.' Kimi hukuki yaptırımlarda bulunabileceğine dair tehditler savurarak çekip gitti ve bir daha onu görmedim; ama sonra kendine Kurtz'un kuzeni diyen başka bir adam iki gün sonra çıkageldi ve sevgili akrabasının son anları konusunda tüm detayları can kulağıyla dinlemek istediğini söyledi. Bu arada Kurtz'un esasen büyük bir müzisyen olduğunu da öğrenmemi sağladı. Org virtüözü olduğunu düşündüğüm, düz kır saçları yağlı palto yakasının üstüne dökülen bu adam, onun 'muazzam bir başarı yakalama şansına sahip' olduğunu söyledi. Bu sözlerden şüphe etmem için hiçbir sebep yoktu; bugün de Kurtz'un mesleğinin ne olduğunu bilemiyorum; belki de hiçbir zaman bir mesleği olmamıştı – bu da yeteneklerinin en büyüğüydü. Onun gazetelere yazılar yazan bir ressam olduğunu düşünmüştüm, ya da resim yapabilen bir gazeteci – ama kuzen bile (görüşmemiz sırasında enfiye çekiyordu) bana onun ne olduğunu tam olarak söyleyemiyordu. Her şeye gücü yeten bir dâhiydi – bu noktada ben de ihtiyara hak veriyordum; ben bunları söylerken kocaman pamuklu bir mendile gürültüyle sümkürdü ve bazı aile mektupları ile önemsiz notları yanına alarak yaşlılara has bir telaşla çekti gitti. Nihayet 'değerli meslektaşının' kaderine dair bir şeyler öğrenmek isteyen bir gazeteci çıktı ortaya. Bu ziyaretçi bana Kurtz'a uygun alanın 'halkçı tarafta' siyaset yapmak olduğunu söyledi. Bu adamın gür ve düz kaşları, kısacık kesilmiş dimdik saçları, geniş kara bir kurdeleye bağlanmış

bir monoklu vardı ve bir süre sonra Kurtz'un aslında hiç yazamadığını düşündüğünü itiraf etti – 'Ama yüce Tanrım! O ne hitabet gücüydü! Koca koca toplantılarda herkesi büyülüyordu. Adamda inanç vardı –anlamıyor musunuz?– inancı vardı. Her şeye –her şeye– inandırabilirdi kendini. Aşırı uçtaki bir partiye olağanüstü iyi bir lider olabilirdi.' 'Ne partisi?' diye sordum. 'Hangisi olursa,' diye yanıtladı. 'O – aşırılığa yatkın biriydi.' Ben de öyle düşünmüyor muydum? Onayladım. Aniden çakan bir merak kıvılcımıyla, 'onu oraya gitmeye iten neydi?' diye sordu. Biliyor muydum acaba? 'Evet,' dedim ve ona uygun görürse yayımlaması için meşhur Rapor'u verdim. Şöyle aceleyle bir göz gezdirdi, sürekli mırıldandı, 'işe yarayacağı' hükmüne vardı ve ganimetiyle beraber çıkıp gitti.

Böylece en sonunda elimde ince bir mektup destesi ve kızın portresi kalmıştı. Kızın çarpıcı bir güzelliği vardı – yani yüzündeki ifade güzeldi. Güneş ışığına yalan söyletilebildiğini biliyorum, ama insan bu yüz hatlarındaki narin hakikatliliği hiçbir ışık oyununun ya da pozun kendi başına yaratamayacağını hissediyordu. Kız hiçbir çekince duymadan, kuşkulanmadan, kendine dair bir düşünceye kapılmadan dinlemeye hazır görünüyordu. Gidip ona portresini ve mektupları şahsen vermem gerektiği kanaatine vardım. Merak mı? Evet, ama biraz da başka duygular vardı belki. Kurtz'a ait olan her şey elimden geçmişti: ruhu, bedeni, istasyonu, planları, fildişi, kariyeri. Geriye sadece anısı ve Sözlüsü kalmıştı – ve bir yolunu bulup bunları da geçmişte bırakmak istiyordum – ondan bana kalan her şeyi ortak kaderimize dair son söz olan o unutulmuşluğa şahsen teslim etmeliydim. Kendimi savunmuyorum. Gerçekte ne istediğim konusunda net bir şey yoktu kafamda. Belki bilinçsiz bir sadakat güdüsü ya da insan varlığına dair gerçeklerin içinde saklanan ironik zorunluluklardan biriydi. Bilmiyorum. Söyleyemem bunu. Ama gittim.

Onun anısının ölenlere dair her insan hayatında biriken başka anılar gibi –ani ve nihai geçişlerinde gölgelerin beyindeki muğlak izleri gibi– olduğunu düşünmüştüm; ama heybetli ve ağır kapının önüne geldiğimde, bir mezarlıktaki bakımlı bir geçiş yolu kadar durgun ve süslü caddedeki yüksek evler arasında onun sedyedeki hali gözlerimin önüne geldi: Tüm dünyayı insan cinsinin bütün üyeleriyle birlikte yutmak istercesine oburca ağzını açıyordu. Tam karşımda ve hayattaydı, daha önce ne kadar hayattaysa o kadar hayattaydı – azametli görünüşlere, korkutucu gerçekliklere doymayan bir gölge, gecenin gölgesinden daha karanlık ve kat kat şahane bir belagat örtüsüne asaletle sarınmış bir gölge. Bu hayal eve benimle girdi sanki – sedye, hayaleti taşıyanlar, ona tapınan itaatkâr vahşilerin kalabalığı, ormanların karanlığı, çamurlu dönemeçler arasında suların ışıltısı; bir yüreğin, istilacı karanlığın yüreğinin çarpması gibi düzenli ve boğuk davul sesleri. Issızlığın zafer anıydı bu, salt başka bir ruhun selameti için durdurmam gerektiğini düşündüğüm istilacı ve intikamcı bir saldırıydı. Orada, uzaklarda, sabırlı ağaçlığın içindeki alevlerin ışığında boynuzlu şekiller arkamda hareket ederken Kurtz'un bana söylediği şeylerin, o kırık dökük cümlelerin anısı canlandı, tüm tekinsiz ve korkutucu basitlikleriyle yeniden duyulur oldular. O utanç verici yalvarmalarını, utanç verici tehditlerini, rezil arzularının muazzamlığını, ruhundaki kötülüğü, ıstırabı, çalkantılı elemi hatırladım. Daha sonra biraz kendini topladığında söyledikleri de geldi aklıma: 'Bu fildişi gerçekten benim. Şirket ödemesini yapmadı. Kendi başıma ve büyük riskler alarak topladım hepsini. Korkarım hak iddia etmeye çalışacaklar. Hımm. Zor bir durum. Sence ne yapmalıyım – direnmeli miyim? Ha? Adalet istiyorum yalnızca.' ... Adalet istiyordu yalnızca. Yalnızca adalet! Birinci katın maun kapısının zilini çaldım, beklerken sanki camsı yüzeyden bana bakıyordu – bütün evreni kucaklayan, kı-

nayan, bütün evrenden nefret eden o geniş ve muazzam ifadesiyle bakıyordu. Fısıldadığı o haykırışı duyuyordum sanki: 'Dehşet! Dehşet!'

Hava kararıyordu. Zeminden tavana kadar üç uzun penceresi aydınlık ve perdeli sütunlara benzeyen yüksek tavanlı bir oturma odasında bekliyordum. Mobilyaların cilalı ayakları ve sırtlarının belirsiz kıvrımları yer yer parlıyordu. Mermerden yüksek şöminenin soğuk ve abidevi bir beyazlığı vardı. Bir köşede duran koca kuyruklu piyanonun düz yüzeyleri cilalı kara bir tabutun yüzeyi gibi koyu ışıltılar saçıyordu. Büyük bir kapı açıldı – kapandı. Ayağa kalktım.

Tümden siyahlar içinde, solgun bir yüzle akşam karanlığında bana doğru süzüldü. Yastaydı. Kurtz'un ölümünün üzerinden bir yıldan uzun zaman geçmişti, ölüm haberinin gelmesi de bir yıldan uzun bir süre önceydi; onu sonsuza dek hatırlayacak ve yasını tutacak gibi duruyordu. Her iki elimi avcunun içine alarak 'Geleceğinizi duymuştum,' dedi usulca. Çok da genç olmadığını fark ettim – yani çocuk gibi durmuyordu. Olgun insanlara has bir sadakat, inanç ve acı çekme kapasitesine sahipti. Oda daha da kararmış görünüyordu, sanki bulutlu akşamın bütün hüzünlü ışığı onun alnına sığınmıştı. Bu sarı saçlar, bu solgun sima, bu saf alın, içinden kara gözlerin baktığı kül rengi bir haleyle çevrelenmişti sanki. Gözlerdeki bakışlar suçluluktan azade, derin, kendine ve başkalarına güvenliydi. Hüznüyle gurur duyuyormuş gibi taşıyordu o hüzünlü başını, sanki şöyle diyordu: Ben – bir tek ben bilirim onun yasını hak ettiği gibi tutmayı. Fakat daha el sıkışırken yüzüne öyle korkunç bir terk edilmişlik ifadesi gelip oturdu ki, Zaman'ın oyuncağı olmayan yaratıklardan biri olduğunu anladım. Ona göre Kurtz daha dün ölmüştü. Yüce Tanrım, bu izlenim öyle güçlüydü ki benim için de dün ölmüştü sanki – hatta tam şu an ölmüştü. Kızı ve Kurtz'u zamanın aynı diliminde gö-

rüyordum –Kurtz'un ölümü ve kızın hüznü– tam Kurtz'un ölümü sırasında kızın hüznünü gördüm. Anlıyor musunuz? İkisini bir arada gördüm – ikisini bir arada işittim. Derin bir nefes alıp şöyle demişti: 'Ben hayatta kaldım' – ama hassaslaşmış kulaklarım kızın sesindeki çaresiz kederle karışmış halde, Kurtz'un da ebedi kınayışının özetini fısıldadığını açıkça duyuyordu adeta. Orada ne yaptığımı sordum kendime, bir insanın görmesine uygun olmayan zalimce ve saçma gizemlerin bulunduğu bir mekâna paldır küldür dalmışım gibi bir panik duygusu hissettim. Kız bana bir koltuğu işaret etti. Oturduk. Paketi usulca küçük masanın üstüne bıraktım, o da elini üstüne koydu... 'Onu iyi tanıyordunuz,' diye mırıldandı yaslı bir sessizlik anından sonra.

'Orada samimiyet hızlı gelişir,' diye yanıtladım. 'Bir insan diğerini ne kadar tanıyabilirse o kadar tanıyordum onu.'

'Ve ona hayrandınız!' dedi. 'Onu tanıyıp da hayran olmamanın imkânı yoktu. Doğru değil mi?'

'Olağanüstü bir insandı,' dedim tereddütle. Sonra daha fazla sözcük duymayı bekleyen bakışlarını talepkârca dudaklarıma dikmesi üzerine devam ettim. 'İmkânı yoktu onu tanıyıp da...'

'Sevmemenin,' diye heyecanla tamamlayarak beni dumura uğrattı. 'Ne kadar doğru! Ne kadar doğru! Ama kimsenin onu benden iyi tanımadığını düşününce! Bana olan asil güveni eksiksizdi. Onu en iyi tanıyan bendim.'

'Onu en iyi tanıyan sizdiniz,' diye tekrarladım. Belki de öyleydi. Ama söylenen her sözcükle oda kararıyor ve sadece düz ve ak alnı inanç ve aşkın söndürülemez ışığıyla aydınlanmaya devam ediyordu.

'Siz onun dostuydunuz,' diye devam etti. 'Dostu,' diye daha yüksek sesle tekrarladı. 'Size bunu verip bana gönderdiğine göre dostu olmalısınız! Sizinle konuşabileceğimi

hissediyorum – ah, konuşmak zorundayım. Son sözlerini işiten kişi olarak – ona layık olduğumu bilmenizi istiyorum – gurur değil bu... Evet! Onu yeryüzündeki herkesten daha iyi anladığımı bilmek beni gururlandırıyor – bunu kendisi söylemişti bana. Annesi de öldüğünden beri kimse kalmadı – kimse...'

Dinledim onu. Karanlık koyulaştı. Kurtz'un bana doğru kâğıt destesini verdiğinden bile emin değildim. Daha ziyade ölümünden sonra Müdür'ün lambanın altında incelediğini gördüğüm diğer kâğıt destesine göz kulak olmamı istediğinden şüpheleniyordum doğrusu. Kız konuşmayı sürdürdü, benim duygudaşlığımın kesinliğiyle acısını azalttı; susamışlar nasıl kana kana su içerse öyle konuştu. Kurtz'la nişanlanmasına ailesi izin vermemişti. Onu yeterince zengin mi bulmamışlardı neydi. Aslında ömrü boyunca meteliğe kurşun atmış olup olmadığını da bilmiyorum. Onu oraya sürükleyenin nispi yoksulluğun verdiği sabırsızlık olduğunu çıkarsamam için bana bazı nedenler vermişti.

'...Onunla bir kez konuşup da dostu olmayan kim vardır ki?' diyordu kız. 'İnsanların en iyi yönlerini ortaya çıkararak çekerdi onları kendine.' Bakışlarındaki yoğunluk arttı. 'Büyük insanların yeteneğidir bu,' diye devam ederken alçak sesli konuşması o güne kadar duyduğum tüm diğer gizem, yalnızlık ve hüzün seslerini beraberinde taşıyordu sanki – nehrin dalgalanması, rüzgârda sallanan ağaçların hışırtısı, vahşi kalabalıkların mırıltıları, uzaktan gelen anlaşılmaz sözcüklerin silik yankılanmaları, ebedi karanlık eşiğinin ötesinden konuşan bir sesin fısıltısı. 'Ama siz onu duydunuz. Biliyorsunuz!' diye haykırdı kız.

'Evet, biliyorum,' dedim yüreğimde çaresizliğe benzer bir duyguyla, ama yine de başımı eğdim kızın içindeki inanç karşısında, onu savunamayacağım –kendimi bile sa-

vunamayacağım– muzaffer karanlıkta dünya dışı bir ışıltı yayan o büyük ve kurtarıcı yanılsama karşısında.

'Benim için ne büyük bir kayıp... bizim için!' diye güzel bir cömertlikle düzeltti. Sonra usulca ekledi: 'Dünya için.' Alacakaranlığın son ışıklarında yaşlarla dolu gözlerinin ışıltısını görebiliyordum – dökülmeyecek gözyaşlarıydı bunlar.

'Çok mutluydum – çok talihliydim – çok gururluydum,' diye devam etti. 'Fazla talihliydim. Kısa süreliğine fazla mutluydum. Şimdi ise mutsuz olacağım – ömrüm boyunca.'

Ayağa kalktı. Sarı saçları geri kalan tüm ışığı kendi üzerine çekmiş, bir altın ışıltısı yayıyordu. Ben de kalktım.

'Ve tüm bunlardan,' diye devam etti üzüntüyle, 'tüm vaatlerinden ve tüm yüceliğinden, o cömert zihninden, asil yüreğinden hiçbir şey kalmadı geriye – anısı dışında hiçbir şey. Siz ve ben...'

'Biz onu hep hatırlayacağız,' dedim aceleyle.

'Hayır!' diye haykırdı. 'Tüm bunların kaybolması imkânsız – böyle bir hayat feda edildiğinde geriye hüzünden başka bir şey kalmaması mümkün değil. Ne muazzam planları olduğunu biliyorsunuz. Ben de biliyordum o planları – belki de anlayamamıştım – ama başkaları da biliyordu. Bir şeyler kalmalı. En azından sözleri ölmedi.'

'Sözleri kalacak geriye,' dedim.

'Ve örnek alınacak,' diye kendi kendine fısıldadı. 'İnsanlar ona imrenirdi – iyiliği her hareketinde pırıldardı. Örnek alınacak!..'

'Doğru,' dedim, 'örnek de alınacak. Evet, örnek. Onu unutmuştum.'

'Ama ben unutmam. Henüz unutamam – inanamam... Onu bir daha göremeyeceğime, kimsenin bir daha onu göremeyeceğine, asla asla asla!'

Adeta uzaklaşan birine erişmek istercesine pencerenin kararan dar ışıltısında kara kollarını uzattı, solgun

avuçlarını kapattı. Onu asla görmemek! Daha demin onu açıkça görmüştüm. Bu belagatli hayaleti ömrüm boyunca göreceğim, kızı da göreceğim, bu hareketinde bana bir başkasını hatırlatan trajik ve tanıdık bir Gölge, yine onun gibi trajik olan ve güçsüz tılsımlarla donanmış, çıplak kahverengi kollarını o cehennem sularının ışıltıları üzerinden, karanlığın akışı üzerinden uzatan bir başkası. Kız aniden çok kısık sesle, 'Yaşadığı gibi öldü,' dedi.

'Sonu,' dedim içimde biriken donuk bir öfkeyle, 'her açıdan hayatına layık oldu.'

'Ve ben onunla birlikte değildim,' diye mırıldandı. Sonsuz bir acıma duygusu karşısında öfkem silinip gitti.

'Yapılabilecek her şey..' diye bir şeyler geveleyecek oldum.

'Ah, ama ben dünyadaki herkesten daha çok inandım ona – kendi annesinden daha çok, kendisinden bile daha çok. Bana ihtiyacı vardı. Bana! Her iç çekişin, her sözün, her işaretin, her bakışın kıymetini bilirdim.'

Göğsümde soğuk bir sıkışma hissettim. 'Yapmayın,' dedim boğuk bir sesle.

'Beni bağışlayın. Ben – ben – ben öyle uzun zamandır sessizlik içinde yas tutuyorum ki – sessizlikte... Siz son anına dek yanında mıydınız? Yalnızlığı üzerine düşünüyorum. Onu benim anladığım gibi anlayacak kimse olmadan. Belki kimse duymadı..."

'Son ana kadar,' dedim sarsılmış bir halde. 'Son sözlerini duydum..' Korkuyla durdum.

'Söyleyin,' dedi kalbi kırık. 'Yaşamak için bir şey – bir şey – istiyorum.'

Ona haykırmak üzereydim: 'Duymuyor musun?' Akşamın karanlığı dört bir yanımızda ısrarla fısıldıyordu bu sözleri, artan rüzgârın ilk fısıltısı gibi tehditkârca yükselen bir fısıltıydı bu adeta. 'Dehşet! Dehşet!'

'Yaşamak için – son sözleri,' diye mırıldandı. 'Onu sevdiğimi anlamıyor musunuz – sevdim onu – sevdim!'

Kendimi toplayarak ağır ağır konuştum.

'Söylediği son söz – sizin adınızdı.'

Hafifçe iç geçirdiğini duydum, sonra yüreğim kıpırtısız kaldı; coşkulu ve korkunç bir çığlıkla, hayal edilemez zaferin ve söze dökülemeyen acının çığlığıyla duruvermişti yüreğim. 'Biliyordum – emindim bundan!' ... Biliyordu. Emindi. Ağladığını duydum; yüzünü ellerinin arkasına saklamıştı. Ben kaçamadan ev yıkılacak, gökler başıma çökecek gibime geldi. Ama hiçbir şey olmadı. Gökler böyle ufak şeyler için çökmez. Kurtz'a hakkı olan adaleti sağlasam çöker miydi acaba, merak ediyorum. Sadece adalet istediğini söylememiş miydi? Ama bunu yapamazdım. Kıza söyleyemezdim. Çok karanlık olurdu – fazla karanlık..."

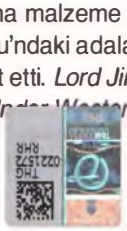
Marlow sustu, uzakta bir yere hayal meyal sessizce oturup tefekkür halindeki Buddha duruşunu aldı. Bir süre kimse hareket etmedi. "Çekilmenin başını kaçırdık," dedi İdareci aniden. Başımı kaldırdım. Açıklara kapkara bulut yığınları çökmüştü ve dünyanın en uzak yerlerine çıkan dingin suyolu bulutlu göğün altından kasvetle akıyor, muazzam bir karanlığın yüreğine doğru ilerliyormuş gibi görünüyordu.

Modern Klasikler Dizisi - 150

Conrad *Karanlığın Yüreği*'nde 1890 yılında Kongo'da yaşadığı, onu derinden sarsan deneyimi anlatır. Bugün bir modernizm klasiği olarak anılan yapıtın "kahramanı" Kurtz'un ölürken "Dehşet! Dehşet!" diye haykırışı, yolculuğuna büyük umutlarla başlayan yazarın bu ülkede yaşadığı hayal kırıklığı ve psikolojik sarsıntıyı yansıtır. Bütün büyük edebiyat yapıtları gibi *Karanlığın Yüreği* de zamanla yaratıcısının yazmaya niyetlendiği metnin ötesine geçmiştir. 1899'da yayımlanan novella yazıldığı dönemin ürünü olmasına ve Avrupalıların Afrika'daki emperyalist sömürüsünü anlatmasına karşın, kuşaklar boyu süren ve günümüze dek uzanan tartışmaları esinlemiştir. Metni bugün hâlâ canlı tutan bu tartışmalar, modernizmin benliği keşfi, yeni anlatım biçimleri arayışı, sömürgeciliğin mirası, toplumsal cinsiyetin inşası, emperyalizmin ve modernleşmenin ekolojik sonuçları vb. etrafında sürüp gider. Sömürgeciliğin hem sömüren hem de sömürülen açısından yıkıcı etkisi üzerinde durduğu gerekçesiyle genellikle övülürken, bazı postkolonyal Afrikalı yazarlar tarafından da "ırkçı" olarak nitelenen *Karanlığın Yüreği*, en çok tartışılan modern edebi metinlerden biridir.

JOSEPH CONRAD (1857-1924)
Polonya asıllı İngiliz yazar Ukrayna'nın Berdiçev kentinde dünyaya geldi. Babası Apollo Korzeniowski'nin İngiliz ve Fransız edebiyatlarından yaptığı çeviriler, küçük yaşta edebiyatla tanışmasını sağladı. Polonya milliyetçisi olan babasının Rusya'ya karşı ihtilalci faaliyetleri, ailenin 1861'de ülkenin kuzeyindeki Vologda'ya sürülmesine neden oldu. Bir süre Krakow'da bir okula devam eden Conrad, 1874'te Fransız ticaret filosuna bağlı bir gemiyle denize açıldı. 1886 yılında Britanya vatandaşlığına geçti. İngiliz ticaret filosunda 16 yıl çalıştı ve denizcilik kariyerinde zamanla kaptanlığa kadar yükseldi. Romanlarına malzeme sağlayan yolculukları sırasında Avustralya'yı, Hint Okyanusu'ndaki adaları, Güney Pasifik'i, Güney Amerika'yı ve Kongo'yu ziyaret etti. *Lord Jim* (1900), *Nostromo* (1904), *The Secret Agent* (1907) ve *Under Western Eyes* (1911) en önemli yapıtları arasındadır.

9 786257 070324

10 TL